

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Саруулсайханы ЦЭНГҮҮН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-66, Факс: 32-70-16
E-mail: tsenguun@parliament.mn
<http://www.parliament.mn>

2025.12.30 № УИА-03/15056
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх
тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх хэсэг, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйл, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 36 дугаар зүйлд заасны дагуу БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг санаачлан боловсруулж, холбогдох хуулийн төслийн хамт өргөн мэдүүлж байна.

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны болон чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлж өгнө үү.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

С.ЦЭНГҮҮН

2025000289

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Саруулсайханы ЦЭНГҮҮН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д. Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-66, Факс: 32-70-16
E-mail: tsenguun@parliament.mn
<http://www.parliament.mn>

2025.12.25 № УИХ-03/14928
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх
тов тогтоолгох тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйл, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 36 дугаар зүйлд заасны дагуу БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт заасны дагуу уг хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төсөлд Монгол Улсын Засгийн газраас санал, дүгнэлт авахаар 2025 оны 11 дүгээр сарын 3-ны өдөр УИХ-03/12509 дугаартай албан бичгээр хандсан. Монгол Улсын Засгийн газраас Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.11-д заасан хугацаанд санал, дүгнэлтээ ирүүлээгүй тул мөн зүйлийн 21.12 дахь хэсэгт заасны дагуу тусгайлан өгөх саналгүй гэж үзсэн.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд заасны дагуу хянан үзэж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх тов тогтоож өгнө үү.

Хуулийн төсөл, үзэл баримтлал, товч болон дэлгэрэнгүй танилцуулга, харьцуулсан судалгаа, холбогдох материалыг хавсаргав.

Хавсралт 3 хуудастай.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

С.ЦЭНГҮҮН

2025000280

БАТЛАВ.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

С.ЦЭНГҮҮН

**БНМАУ-ЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ ЭРХ ОЛГОХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙГ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ
/2025 оны 11 дүгээр сарын 19-ний өдөр/**

Нэг. ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БОЛОВСРУУЛАХ ҮНДЭСЛЭЛ, ШААРДЛАГА

1. ХУУЛЬ ЗҮЙН ҮНДЭСЛЭЛ

1991 онд батлагдсан “БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль” нь 1990-ээд оны шилжилтийн үед улс орны эдийн засгийн хүндрэлтэй нөхцөл байдлыг богино хугацаанд тогтворжуулах зорилгоор батлагдсан бөгөөд тухайн үеийн нийгэм, улс төр, эдийн засгийн харилцаанд нийцсэн түр журам, онцгой арга хэмжээний шинжтэй байсан. Улсын эдийн засгийн амьдрал, хүн амын үйлчилгээний хэвийн нөхцөлийг хангахад нэн чухал үүрэг бүхий тодорхой үйлдвэрийн газар, байгууллагад Засгийн газар бүрэн эрхт төлөөлөгч томилж өөрийн шууд хяналтад авч ажиллуулах эрхийг БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулиар олгосон. Төрийн өмчийн компани, үйлдвэрийн газруудын үйл ажиллагааг сайжруулах, ашгийг нэмэгдүүлж, алдагдлыг бууруулах гэх нийтлэг зорилгоор тухайн аж ахуй нэгжид Засгийн газраас бүрэн эрхт төлөөлөгч, төлөөлөгчийн баг томилон ажиллуулж байгаа нь хууль эрх зүйн хувьд томоохон зөрчил үүсгэж байх нөхцөл ажиглагдаж байна. Үүнийг илүү нарийвчлан тодруулах үүднээс Олон улсын гэрээ, конвенц, Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хууль тогтоомжтой нийцэж буй эсэх талаар дор авч үзье.

1. Олон улсын гэрээ, конвенцтэй нийцэж буй эсэх талаар

Монгол Улс Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт, Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай пакт, Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын конвенцуудад нэгдсэн, гишүүн улс юм. Үндсэн хуулийн 10.3-т “Монгол Улс олон улсын гэрээ, конвенцийн үүргээ хүлээн зөвшөөрнө. Хэрэв дотоодын хууль тэдгээртэй зөрчилдвөл олон улсын гэрээг дагаж мөрдөнө” гэж заасан тул энэхүү хууль нь дээрх гэрээ, конвенцуудтай зөрчилдөхгүй байх ёстой байна. БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн зарим заалт эдгээр гэрээ конвенцуудын холбогдох зохицуулалт, үзэл санаатай нийцэж буй эсэх талаар нарийвчлан тодрууллаа.

Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал

- 17 дугаар зүйл. 1. Хүн бүр эд хөрөнгийг ганцаараа буюу бусадтай хамтарч өмчлөх эрхтэй.
2. Хэний ч өмч хөрөнгийг дураар хураан авч болохгүй.
- 19 дүгээр зүйл. Хүн бүр өөрийн үзэл бодолтой байх, түүнийгээ чөлөөтэй илэрхийлэх эрхтэй; энэхүү эрхэнд үзэл бодлоо ямар ч хорио саадгүй баримтлах

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн ямар заалт дээрх заалтуудтай хэрхэн зөрчилдөж буй талаар

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн 1 дүгээр зүйл Засгийн газарт "... хууль тогтоомжийн заалтыг хэрэглэхгүйгээр ..." харьяалал харгалзахгүйгээр тодорхой үйлдвэрийн газар, байгууллагыг өөрийн шууд хяналтад авах, онцгой дэглэм тогтоох эрх олгосон. Мөн 2 дугаар зүйлийн 2.5-д тухайн байгууллагад улс төр, олон нийтийн байгууллагын үйл ажиллагааг түр зогсоох эрх олгосон байна.

Эдгээр зохицуулалт нь өмчлөх эрхийг төрийн шийдвэрээр хязгаарлах, аж ахуйн нэгжийг төрийн хяналтад шууд шилжүүлэх, иргэдийн үзэл бодлоо илэрхийлэх болон эвлэлдэн нэгдэх эрхийг хаах нөхцөлийг бүрдүүлж байна. Онцгой дэглэм тогтоож өмчлөгчийн эд хөрөнгийг захиргааны журмаар шууд хяналтад авах нь өмчийн халдашгүй байдлын зарчимд ноцтой халдсан үйлдэл болж байгаа юм. Мөн тухайн үйлдвэр, байгууллагад олон нийтийн байгууллагын үйл ажиллагааг хориглох нь иргэний үзэл бодлоо хязгаарлалтгүй чөлөөтэй илэрхийлэх, эвлэлдэн нэгдэх эрхийг хязгаарлах үндсийг бүрдүүлжээ. Түүнчлэн нийтлэг баримталдаг хууль тогтоомжийн заалтыг хэрэглэхгүй байхыг зөвшөөрсөн нь онцгой дэглэм хэрэгжиж буй үйлдвэрийн газар, байгууллага төдийгүй тухайн байгууллагад ажиллаж буй иргэд бусад байгууллага, иргэнтэй харьцуулахад ялгаварлан гадуурхагдах, хуулийн өмнө адил тэгш байх боломж алдагдах буюу Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын 2, 7 дугаар зүйлд заасан зарчим зөрчигдөж байна.

Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пакт

- 6 дугаар зүйл. 1. Энэхүү Пактад оролцогч улсууд хүн бүр аж төрөхдөө чөлөөтэй сонгох, чөлөөтэй тохиролцох боломжийг олгосон хөдөлмөрлөх эрхийг хүлээн зөвшөөрч, энэ эрхийг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн зохистой алхам хийнэ.
- 2 дугаар зүйл. 1. Энэхүү Пактад оролцогч улс бүр дангаараа болон олон улсын тусламж, хамтын ажиллагаагаар, тухайлбал эдийн засаг, техникийн салбарт, энэхүү Пактаар хүлээн зөвшөөрсөн эрхийг бүрэн хэрэгжүүлэхийг дэвшилттэйгээр хангахын тулд хууль тогтоомжийн арга хэмжээг оролцуулан, зохистой арга хэмжээг байгаа бүх боломжийнхоо хэрээр авах үүрэгтэй.

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн ямар заалт дээрх заалтуудтай хэрхэн зөрчилдөж буй талаар

Энэ хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.2, 2.3-т Засгийн газарт "... ажлын цагийн дэглэм, хөдөлмөрийн норм, цалин хөлсийг шинэчлэн тогтоох ...", мөн 2.6-д "... хөдөлмөрийн сахилгын тухайлсан дүрэм тогтоож, зөрчигчдөд хариуцлага хүлээлгэх ..." эрхийг олгосон.

Үүнээс үзэхэд ажилтан, ажил олгогчийн харилцаанд төрийн зүгээс захиргааны хяналт, зохицуулалт шууд хэрэглэх, хөдөлмөрийн нөхцөл, цалин хөлсийг гэрээний бус журмаар өөрчлөх боломжийг олгож байна. Энэ нь цаашлаад ажил мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох эрхэд хязгаарлалт болох, шударгаар цалин хөлс авах, хөдөлмөрийн үр дүнгийн дагуу урамшуулах зарчим алдагдах, хөдөлмөрийн харилцааг гэрээний эрх зүйгээс захиргааны журмаар шийдвэрлэх зохицуулалт руу шилжүүлэх эрсдэлтэй. Мөн манай улс уг заалтыг хүчингүй болгохгүй хэрэгжүүлсээр байгаа нь энэ эрхийг хангахад шаардлагатай хууль тогтоомжийн арга хэмжээг авах үүргээ биелүүлэхгүй байгааг илтгэж байна.

Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт

- 19 дүгээр зүйл. 1. Хүн бүр үзэл бодлоо ямар ч хорио саадгүй баримтлах эрхтэй.
- 21 дүгээр зүйл. Тайван хуран цуглах эрхийг хүлээн зөвшөөрнө.

- 22 дугаар зүйл. 1. Хүн бүр бусадтай эвлэлдэн нэгдэх, түүний дотор өөрийн эрх ашгийг хамгаалах үүднээс үйлдвэрчний эвлэл байгуулах буюу түүнд элсэх эрхтэй.

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн ямар заалт дээрх заалтуудтай хэрхэн зөрчилдөж буй талаар

Уг хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.5-д Засгийн газарт "... онцгой журмыг хэрэгжүүлэхэд саад учруулсан улс төр, олон нийтийн байгууллагын үйл ажиллагааг тухайн үйлдвэрийн газар, байгууллага дээр түр зогсоож, хяналт тогтоох ..." эрхийг олгосон байна. Мөн 2 дугаар зүйлийн 2.6, 2.9-д хөдөлмөр, үйлдвэрлэлийн сахилга, хариуцлагыг хүчээр сахиулах, эдийн засгийн хариуцлагын арга хэмжээ ногдуулахаар зохицуулсан байна.

Эдгээр заалтууд нь Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрх, эвлэлдэн нэгдэх эрх, тайван хуран цуглах эрх зэрэг суурь эрхүүдийг төрийн шийдвэрээр түр түдгэлзүүлэх, хориглох нөхцөлийг нээж өгч байна. Мөн "... шаардлагатай гэж үзвэл нийтлэг баримталдаг хууль тогтоомжийн заалтыг хэрэглэх ..." байх үндсийг бүрдүүлсэн нь тухайн иргэний хууль ёсны хамгаалалт, шударга шүүхээр хамгаалуулах эрхийг үгүйсгэж болзошгүй байна.

2. *Монгол Улсын Үндсэн хуультай зөрчилдөж буй эсэх талаар*

Төрийн эрх мэдэл хуваарилах зарчимд нийцэж буй эсэх

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 20, 25, 38 дугаар зүйлд хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийг бие даан хэрэгжүүлэх зарчмыг тогтоосон. Гэтэл уг хуульд Засгийн газарт "... нийтлэг баримталдаг хууль тогтоомжийн заалтыг хэрэглэхгүй ..." байх, Шүүхийн шийдвэргүйгээр "... онцгой дэглэм тогтоох ..." зэрэг тодорхой эрхүүдийг олгосон нь хууль тогтоох эрх мэдэл, шүүх эрх мэдлийн зарим хэсгийг гүйцэтгэх засаглалын байгууллагад шилжүүлсэн утгатай бөгөөд эрх мэдэл хуваарилалтын зарчимд харшлах үндэстэй байна.

1991 онд батлагдсан БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулиар үйлдвэрийн газар, байгууллагад онцгой дэглэм тогтоох эрхийг зөвхөн БНМАУ-ын Засгийн газарт олгосон байна. Гэвч 1992 оны Үндсэн хуулиар улсын нэрийг Монгол Улс хэмээн тунхаглаж БНМАУ-ын Үндсэн хуулиас Монгол Улсын Үндсэн хуулийг бүрнээ дагаж мөрдөхөд шилжих тухай хуулийг баталж нийгмийн шилжилтийг эрх зүйн хувьд хийсэн байна. Тус хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт "3. БНМАУ-ын Засгийн газрын бүрэн эрх Улсын Их Хурлаас шинэ Засгийн газар байгуулах хүртэл үргэлжлэх бөгөөд энэ хугацаанд Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ." хэмээн заасан болно. Иймд БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулиар олгогдсон бүрэн эрхийг Монгол Улсын Засгийн газар хэрэгжүүлж болох эсэх нь тодорхойгүй байна.

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль нь Үндсэн хуультай зөрчилдсөн гэж үзвэл тус хуулийн тавдугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт "Монгол Улсын Үндсэн хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн мөнхүү Үндсэн хуульд харшилсан хууль болон эрх зүйн бүх акт, тэдгээрийн заалтыг хүчингүй болсонд тооцно." гэсний дагуу хүчингүй болсон гэж үзэх ёстой байсан мэт нөхцөл ч ажиглагдаж байгаа юм.

БНМАУ-ын Үндсэн хуулиас Монгол Улсын Үндсэн хуулийг бүрнээ дагаж мөрдөхөд шилжих тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Монгол Улсын

Үндсэн хууль хүчин төгөлдөр болох хүртэл дагаж мөрдөж ирсэн бүх хуулийг мөнхүү Үндсэн хуульд харшлахгүй бол цаашид хүчин төгөлдөр дагаж мөрдөнө” гэж заасныг анхаарах, уг хууль нь Үндсэн хуулийн үзэл санаатай нийцэх эсэхэд нягт дүн шинжилгээ хийх шаардлагатай байна.

Хүний эрх, эрх чөлөө зарим талаар зөрчигдөж буй эсэх

Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 5.2-т “Төр нь нийтийн болон хувийн өмчийн аливаа хэлбэрийг хүлээн зөвшөөрч, өмчлөгчийн эрхийг хуулиар хамгаална”, Арван зургадугаар зүйлийн 16.3-т иргэн нь “хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгө шударгаар олж авах, эзэмших, өмчлөх, өв залгамжлуулах эрхтэй” хэмээн заажээ. Эдгээр заалт нь иргэн, хуулийн этгээд хэн боловч хуулийн дагуу хуулийн этгээд байгуулах буюу өмч эзэмших, өмчөө захиран зарцуулах эрхтэйг баталгаажуулсан. Засгийн газраас онцгой дэглэм тогтоосон аж ахуй нэгжүүдийг харахад Иргэний хуульд заасан хувийн эрх зүйн хуулийн этгээд байгаа бөгөөд гагцхүү хувьцааны эзэмшлээр төртэй холбогдсон байна. Тухайлбал, “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК-ийн хувьд төрөөс гадна олон төрлийн эрх зүйн оролцогч хувьцаа эзэмшигчээр байгаа бол “Тавантолгой” ХК-ийн хувьд төртэй хувьцаа эзэмшлийн хамааралгүй, нээлттэй хувьцаат компанийн хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулдаг байгаа юм. Иймд төрийн өмчит эсхүл хувийн өмчит компани эсэхээс үл хамаарч хувийн эрх зүйн хуулийн этгээдэд онцгой дэглэм тогтоох замаар эд хөрөнгийн эрхэд нь хяналт тогтоож, өмч эзэмшигчийн эрх хэрэгжүүлэх нь Үндсэн хуулиар баталгаажсан өмчлөх эрхийн суурь үзэл санаанд үл нийцнэ.

Мөн Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 16.16-д “итгэл үнэмшилтэй байх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх ...” эрхийг баталгаажуулсан бөгөөд энэ нь төрийн байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагааг иргэд чөлөөтэй шүүмжлэх, хэлэлцэх замаар ардчилсан зарчмаар аж төрөх нөхцөлийг бүрдүүлж буй хэрэг юм. Гэтэл тус хуулийн 2.5-д “Засгийн газраас тогтоосон онцгой журмыг хэрэгжүүлэхэд саад учруулсан улс төр, олон нийтийн байгууллагын үйл ажиллагааг тухайн үйлдвэрийн газар, байгууллага дээр түр зогсоож, хяналт тогтоох” гэж заасан нь Үндсэн хуулиар баталгаажсан иргэний эвлэлдэн нэгдэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхийг хязгаарласан шинжтэй байна.

Нөгөө талаар уг хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.1-т “...бүх шатны удирдах ажилтныг томилох” эрхийг Засгийн газарт олгосон нь тухайн байгууллагын удирдах ажилтнуудын хөдөлмөрийн эрх зүй, хөдөлмөрийн баталгаанд сөргөөр нөлөөлөх, үндэслэлгүйгээр ажлаас чөлөөлөгдөх, ажилд эгүүлэн тогтоолгохоор шүүхэд хандах эрх хязгаарлагдах нөхцөл үүсгэж байгаа болно. Энэ нь Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 16.4-т заасан “ажил мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, хөдөлмөрийн аятай нөхцөлөөр хангуулах эрх”, мөн Арван долдугаар зүйлийн 17.2-т заасан “хөдөлмөрлөх журамт үүрэг”-ийг биелүүлэхэд хүндрэл учруулахаар байна. Хуулийн төслийн олон нийтээр хэлэлцүүлэхэд Засгийн газраас томилогдсон Бүрэн эрхт төлөөлөгч нь энэхүү хуулийн 2.1 дэх заалтыг үндэслэн Хөдөлмөрийн хуулийн тодорхой нөхцөлийг хангахгүйгээр ажлаас чөлөөлөх тохиолдлууд ихээр үүсдэг. Энэ нь хүний эрхийн суурь шалгуур үзүүлэлтүүдийг хангадаггүй тухай хуульчид саналаа илэрхийлж байсан. Мөн БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн 1-р зүйлд нийтлэг баримталдаг хууль тогмоомжийг хэрэглэхгүйгээр тусд нь онцгой дэглэм тогтоож, харьяалал харгалзахгүйгээр өөрийн шууд хяналтад авч ажиллуулах эрхийг олгосон байдаг. Иймд уг нөхцөл байдалтай холбоотой хөдөлмөрлөх эрхийн зөрчлүүдийг шүүхээр хангуулах боломж дутмаг, уг асуудлыг шийдвэрлэсэн шүүхийн шийдвэрүүдийн агуулга нь нэгдмэл бус байдаг талаар уг хуулийн төслийн олон нийтийн хэлэлцүүлэгт оролцогчид онцолж байв.

3. Бусад хууль тогтоомжтой нийцэж буй эсэх талаар

Иргэний хууль

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн үзэл санаа нь өмчийн бүхий л хэлбэрийг хүлээн зөвшөөрсөн аж ахуй нэгж, иргэний бие даасан оролцоог чухалчилдаг зах зээлийн эдийн засгийн харилцааг зохицуулахад чиглэсэн бус бүх салбар, нийгмийн харилцааг төрөөс зохицуулдаг төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгийн үед хэрэгжүүлэхэд зориулсан учраас Иргэний хуулийн тодорхой үзэл баримтлал, заалттай зөрчилдөхөөр байна. Иргэний хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.3-д "Иргэний хуулиас бусад хууль хоорондоо зөрчилдвөл тухайн асуудлыг илүү нарийвчлан зохицуулсан хуулийн заалтыг, бусад хууль Иргэний хуультай зөрчилдвөл Иргэний хуулийн заалтыг хэрэглэх"-ээр зохицуулсан.

Компанийн тухай хууль

Монгол Улсад хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хууль, тогтсон жишгээр төрөөс компанийн хувьцааг эзэмшиж байгаа эсэхээс үл хамааран бүх төрлийн компанийн харилцаанд Компанийн тухай хууль үйлчилж байгаа юм. Компани нь иргэний эрх зүйн чадвар бүхий, бие даасан хувийн эрх зүйн этгээд болохын хувьд өөрийн удирдлагын бүтэц буюу хувьцаа эзэмшигчдийн хурал, төлөөлөн удирдах зөвлөл (ТУЗ), гүйцэтгэх удирдлагаар дамжуулан шийдвэр гаргах замаар эрх зүйн харилцаанд оролцдог. Компанийн удирдлага нь өөрийн болон хамаарал бүхий этгээдийнхээ ашиг сонирхлын төлөө ажиллах зэрэг асуудал үүсэх тохиолдол бий. Компанид хувьцаа эзэмшигч, гүйцэтгэх удирдлагын хооронд асуудал үүссэн үед хувьцаа эзэмшигч нь компани дахь өмчлөгчийн хяналтаа алдах эрсдэлтэй. Гэхдээ хувьцаа эзэмшигч эсхүл хувьцаа эзэмшигчийн хурал өмчлөгчийн хяналтаа алдах, тодорхой түвшинд эрх буурсан тохиолдолд компанийн дотоод аудитыг сайжруулж, хөндлөнгийн аудитыг бие даан томилох, компанийн удирдлагад хариуцлага тооцож чөлөөлөх, тэдгээрийн цалин, хангамжийг өөрчлөх зэрэг компанийн засаглалын зарчим, Компанийн тухай хууль, бусад тогтоомжид нийцсэн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх бүрэн боломжтой. Онцгой дэглэмийн үед тухайн үйлдвэр, байгууллагын бусадтай байгуулсан "гэрээг цуцлах, захиалагчийн эрх ашгийг үл харгалзан гэрээний нөхцөлийг өөрчлөх" эрх олгосон нь гэрээний эрх зүйн тэгш байдал, гэрээний эрх чөлөөний зарчимд харшилж байна. Компанийн тухай хуулийн 3.1-д "компанийн үйл ажиллагаа нь зах зээлийн зарчимд тулгуурлана", 2.1-д "Хуульд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа бүх компани өмчийн хэлбэр, эд хөрөнгийн болон үйлдвэрлэлийн хэмжээ, дотоод зохион байгуулалтаас үл хамааран энэ хуулийг дагаж мөрдөнө." гэж заасан бөгөөд уг хуулийн хүрээнд төрийн зүгээс ийнхүү хязгаарлалт тогтоох нь зүй бус юм.

Хөдөлмөрийн тухай хууль

Хөдөлмөрийн дэглэм, ээлж, цалин хөлсийг өөрчлөх эрхийг Засгийн газарт шилжүүлсэн нь хуульд заасан ажил олгогчийн үүрэг, ажилтны баталгаат эрхийг алдагдуулж байна. Энэ нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 5, 6 дугаар зүйлд заасан "ажилтан ба ажил олгогчийн харилцаа гэрээний үндсэн дээр байна" гэсэн суурь зарчимд нийцэхгүй.

Засгийн газар онцгой дэглэм тогтоох замаар удирдлагын бүх эрхийг гартаа авч байгаа нь Иргэний хууль, Компанийн тухай болон Хөдөлмөрийн тухай хуулийн суурь үзэл санаанд нийцэхээргүй байна. Иймд нэршлийн хувьд болон нийгмийн харилцааны зарчим үзэл баримтлалын хувьд ч аж ахуй нэгж, хуулийн этгээдийн харилцаанд Иргэний хууль, Компанийн тухай хуулийг хэрэглэх нь илүү нийцтэй юм. Цаашид уг хуулийг хүчин төгөлдөр хэвээр хадгалах нь Монгол Улсын эрх зүйн

тогтолцооны нэгдмэл байдал, Үндсэн хуулийг дээдлэх зарчимд нийцэхгүй байх үндэслэлтэй байна. Хуулийн төслийг олон нийтээр хэлэлцүүлэх явцад Үндсэн хуулийн цэцэд гаргасан мэдээллүүд 1992 оноос өмнөх Үндсэн хуулийг цэц хянахгүй гэсэн үндэслэлээр буцаагддаг байсан. Үүнтэй холбогдуулан 2019 онд Монгол улсын Үндсэн хуулийн цэцийн тухай хууль нь Үндсэн хууль зөрчиж байна гэсэн мэдээлэл гаргаж 2024 онд Үндсэн хуулийн цэцийн их суудлын хуралдаанаар уг асуудлыг үндэслэлтэй гэж үзэж, эцэслэн шийдвэрлэсэн болохыг онцолсон. Харин 2023 оны 4-р сарын 20-ний өдрийн УИХ-ын хуралдаанаар УИХ-ын дарга Г.Занданшатарын зүгээс Засгийн газарт эрх олгох тухай БНМАУ-ын хуулийг хүчингүй болгож, шаардлагатай бол онцгой дэглэм тогтоох журмыг Засгийн газрын түвшинд зохицуулдаг эрх хэмжээ бий болгосон шинэ эрх зүйн зохицуулалтыг батлах тухай горимын санал гаргаж, улмаар уг санал хуралдаанд оролцогчдын олонхын саналаар дэмжигдсэн байна. Ингэснээр уг асуудлыг Үндсэн хуулийн цэцээр шийдвэрлүүлэх үйл явц одоог хүртэл зогсонги байдалтай байна. УИХ-ын зүгээс уг шийдвэртэй холбоотой хийгдсэн үйл ажиллагаа тодорхойгүй, дутмаг байгаад тухайн асуудлаар цэцэд маргаан мэдээлэл гаргаж байсан оролцогчид шүүмжлэлтэй хандсан.

Мөн 1992 оны БНМАУ-ын Үндсэн хуулиас Монгол Улсын Үндсэн хуулийг бүрнээ дагаж мөрдөхөд шилжих тухай хуульд 1996 онд багтаан БНМАУ-ын хуулиудыг Үндсэн хуульд нийцүүлэн шинэчлэх, эрх зүйн үр дагавруудыг арилгах чиглэлийг Ардын их хурлаас Улсын бага хуралд өгсөн байдаг. Гэсэн хэдий ч өнөөг хүртэл уг чиглэлийг бүрэн хэрэгжүүлээгүй байна. Иймд нэн яаралтайгаар БНМАУ-н үеийн хуулиудыг хүчингүй болгох шаардлагатайг хуульчид, судлаачид олон нийтийн хэлэлцүүлгийн үеэр онцолж байв.

ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГА

Монгол Улс зах зээлийн харилцаанд шилжсэний дараа 1991 оны 1 сарын 4-ний өдөр БНМАУ-ын Бага Хурлаас БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг баталж, үйлдвэрийн газар, байгууллагыг өөрийн шууд хяналтад авч ажиллуулах, улмаар бүрэн эрхт төлөөлөгч томилох эрхийг Засгийн газарт олгосон. Энэ нь шилжилтийн үеийн эдийн засгийн байдлыг тогтворжуулах, хүн амын үйлчилгээний хэвийн нөхцөлийг хангах хэрэгцээ шаардлагатай холбоотой байв. Мөн 1990 оны үед Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж байсан төрийн өмчийн завод, фабрик, комбинат, нэгдэл, сангийн аж ахуйд өмчлөгчийн хяналтыг тогтоох зорилготой байсан байдаг. Ийм ч учраас тус хуулийн зорилгыг улс орны эдийн засгийн байдлыг тогтворжуулахад шаардлагатай шуурхай арга хэмжээг цаг тухайд нь авч хэрэгжүүлэх, болзошгүй сөрөг үзэгдлээс урьдчилан сэргийлэх хэмээн тодорхойлсон байдаг. Тус хуулиар Засгийн газарт дараах эрхийг олгосон. Үүнд:

- Улсын эдийн засгийн амьдрал, хүн амын үйлчилгээний хэвийн нөхцөлийг хангахад нэн чухал үүрэг бүхий тодорхой үйлдвэрийн газар, байгууллагад шаардлагатай гэж үзвэл нийтлэг баримталдаг хууль тогтоомжийн заалтыг хэрэглэхгүйгээр 6 сар хүртэл хугацаагаар тусад нь онцгой дэглэм тогтоож, харьяалал харгалзахгүйгээр өөрийн шууд хяналтад авч ажиллуулах;
- Тухайн үйлдвэрийн газар, байгууллагад онцгой дэглэм тогтоосон нөхцөл байдал арилаагүй бол хугацааг нь сунгах тухай саналаа уул хугацаа дуусахаас 10 хоногийн өмнө БНМАУ-ын Бага Хуралд оруулах асуудал хамаарна. БНМАУ-ын Бага Хурал зайлшгүй шаардлагатай гэж үзвэл онцгой дэглэмийг нэг удаа 6 сар хүртэл хугацаагаар сунгах;
- Мөн онцгой дэглэмээр ажиллах үйлдвэрийн газар, байгууллагад Засгийн газраас тогтоох эрх зүйн онцгой журам нь БНМАУ-ын хууль тогтоомжийн

ардчилсан зарчим, БНМАУ-ын олон улсын гэрээний үндэслэл, иргэдийн нийтлэг ашиг сонирхолд нийцсэн байх шаардлагыг тавьжээ.

Энэхүү хуулийг шилжилтийн онцгой нөхцөлд түр хугацаанд хэрэглэж байсан бөгөөд 2019 оноос хойш хэд хэдэн тохиолдолд ашигласны үр дүнд онцгой дэглэм тогтоох, бүрэн эрхт төлөөлөгч томилох, компанийн үйл ажиллагаанд шууд оролцсоноор богино хугацаанд тодорхой санхүү, үйл ажиллагааны ахицтай байсныг албан эх сурвалжууд мэдээлсэн байдаг. Гэсэн хэдий ч өнөөгийн эрх зүйн орчин, компанийн засаглалын зарчим, зах зээлийн тогтолцоотой нөхцөлд тогтмол хэрэглэх нь эрх мэдлийн төвлөрөл, компаниудын бие даасан байдалд халдах зэрэг эрсдэлийг байнга үүсгэж байна. Үүнийг нарийвчлан тодруулахын тулд энэхүү хуулийг үндэслэн онцгой дэглэм тогтоож, бүрэн эрхт төлөөлөгч томилсон тохиолдлуудыг тоймлон авч үзье.

Хүснэгт 1. БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн дагуу онцгой дэглэм тогтоож, бүрэн эрхт төлөөлөгч томилсон тохиолдлууд

№	Компанийн нэр	Тогтоолын огноо, дугаар	Хугацаа	Хуулийн этгээдийн хэлбэр, төрийн хувь эзэмшил
1	УБТЗ, МИАТ зэрэг стратегийн салбарууд Нефтийн бүтээгдэхүүний импорт	БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль (1991.01.04) болон түүнд 1991.10.14-нд нэмэлт орсон 3-р зүйл, Засгийн газрын 1992 оны 7 дугаар сарын 4-ний өдрийн 111 дугаар тогтоол	6	Тухайн үеийн төрийн хувь эзэмшил: 100 хувь
2	Монгол-росцветмет ХХК	Засгийн газрын 2019 оны 3 дугаар сарын 6-ны өдрийн 91 дугаар тогтоол УИХ-ын 2019 оны 9 дүгээр сарын 13 өдрийн 74 дугаар тогтоол	6+6=12	Тухайн үеийн төрийн хувь эзэмшил: 100 хувь ТӨҮГ
3	Эрдэнэт Үйлдвэр ХХК	Засгийн газрын 2019 оны 3 дугаар сарын 6-ны өдрийн 91 дугаар тогтоол УИХ-ын 2019 оны 9 дүгээр сарын 13-ны өдрийн 74 дүгээр тогтоол	6+6=12	Тухайн үеийн төрийн хувь эзэмшил: 51 хувь ТӨҮГ
4	Эрдэнэс Тавантолгой ХК	Засгийн газрын 2022 оны 10 дугаар сарын 26-ны өдрийн 385 дугаар тогтоол УИХ-ын 2023 оны 4 дүгээр сарын 21-ний өдрийн 28 дугаар тогтоол Засгийн газрын 2023 оны 11 дүгээр сарын 29 өдрийн 424 дугаар тогтоол Засгийн газрын 2025 оны 7 дугаар сарын 09-ний өдрийн 26 дугаар тогтоол	6+6+6+6=24	Төрийн хувь эзэмшил: 81.5 хувь Хаалттай ХК

5	Тавантолгой ХК	Засгийн газрын 2022 оны 12 дугаар сарын 9-ний өдрийн 450 дугаар тогтоол	6	Төрийн хувь эзэмшил: 0 хувь Орон нутгийн хувь эзэмшил: 51 хувь Нээлттэй ХК
6	Тавантолгой төмөр зам ХХК	Засгийн газрын 2022 оны 12 дугаар сарын 12-ны өдрийн 459 дугаар тогтоол	6	Төрийн хувь эзэмшил: 100 хувь Тавантолгой ХК-ийн охин компани
	"Дулааны цахилгаан станц-3" ТӨХК	Засгийн газрын 2025 оны 6 дугаар сарын 18-ны өдрийн 03 дугаар тогтоол	6	Төрийн хувь эзэмшил: 100 хувь Төрийн өмчит хувьцаат компани

Дээрх компаниудын зорилго болон авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээнүүдийн тухайд:

1. УБТЗ, МИАТ зэрэг стратегийн салбарууд /Нефтийн бүтээгдэхүүний импорт/

Зорилго: Нефть импортын хомстол, стратегийн тээвэр тасалдах эрсдэлтэй нөхцөлд нийтийн хэрэглээг тасалдуулахгүй удирдах.

Авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ: МИАТ-ийн дотоод нислэгийг 3 дахин бууруулах; УБТЗ-ын галт тэрэгний тээвэрлэлтийг 50 % хүртэл бууруулах; ШТС, нийтийн хэрэглээний хүнс, цахилгаан, дулаан, тээвэр, үйлчилгээ гүйцэтгэх тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг тэргүүн ээлжинд шатахуунаар хангах арга хэмжээ авсан.

2. Монголросцветмет ХХК

Зорилго: Үйл ажиллагаанд үүссэн маргаантай нөхцөлийг шийдвэрлэх, хэвийн байдалд оруулах. Өмнөх онцгой дэглэмийг үргэлжлүүлж, үр дүнг хангах.

Авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ: 6 сарын хугацаагаар онцгой дэглэм тогтоож, шууд хяналтад авч, удирдлага, зохион байгуулалтын өөрчлөлт, санхүүгийн шалгалт явуулж, зөрчлийг арилгах арга хэмжээ зохион байгуулах Засгийн газрын бүрэн эрхт төлөөлөгчийг томилсон. УИХ-аас 6 сараар сунгах тогтоол гаргасан (Монгол Улсын Иргэний аюулгүй байдлын зөвлөлийн зөвлөмж, УИХ-ын тогтоолын үндэслэлээр)

3. Эрдэнэт Үйлдвэр ХХК

Зорилго: Үйл ажиллагаанд үүссэн маргаантай нөхцөлийг шийдвэрлэх, хэвийн байдалд оруулах, Өмнөх онцгой дэглэмийг үргэлжлүүлж, үр дүнг хангах.

Авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ: 6 сарын хугацаагаар онцгой дэглэм тогтоож, шууд хяналтад авч, удирдлага, зохион байгуулалтын өөрчлөлт, санхүүгийн шалгалт явуулж, зөрчлийг арилгах арга хэмжээ зохион байгуулах Засгийн газрын бүрэн эрхт

төлөөлөгчийг томилсон. УИХ-аас 6 сараар сунгах тогтоол гаргасан (Монгол Улсын Иргэний аюулгүй байдлын зөвлөлийн зөвлөмж, УИХ-ын тогтоолын үндэслэлээр)

4. Эрдэнэс Тавантолгой ХК

Зорилго: Гадаад валютын урсгалыг нэмэгдүүлэх, компаниудад нөлөөллийг шууд удирдан зохицуулах эрх олгох, Санхүүгийн тогтвортой байдлыг хадгалах, орлого нэмэгдүүлэх УИХ-ын 28 дугаар тогтоолын хэрэгжилтийг хангах (зохион байгуулалт, удирдлагыг сайжруулах)

2025 оны 7 дугаар сард Улс орны эдийн засгийн өсөлтийг эрчимжүүлэх, гадаад валютын орох урсгал, нөөцийг нэмэгдүүлэх, Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд нүүрс тээвэр, хил нэвтрүүлэх үйл ажиллагаа, салбар дундын уялдааг сайжруулах, болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх болон компанийн үйл ажиллагаанд тулгарч буй хүндрэлтэй асуудлыг шуурхай шийдвэрлэх.

Авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ: 6 сарын хугацаатай онцгой дэглэм тогтоож, Засгийн газрын онцгой бүрэн эрхт төлөөлөгч томилсон. Удирдлага, үйл ажиллагааг заавал сайжруулж, тайланг сар бүр танилцуулах шийдвэр гаргасан. УИХ-аас онцгой дэглэмийн хугацааг 6 сараар сунгах шийдвэр гаргасан. Онцгой дэглэмийн хүрээнд шаардлагатай арга хэмжээнүүдийг дахин үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шийдвэр гаргасан.

5. Тавантолгой ХК

Зорилго: Үндсэн хуулийн 6.2-т заасан төрийн нийтийн өмч буюу байгалийн баялаг болох нүүрсний томоохон нөөц бүхий Тавантолгой орд газарт төрийн хяналтыг тогтоох.

Авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ: "Тавантолгой" ХК-ийн үйл ажиллагааг Засгийн газрын шууд хяналтад авч, мөн зургаан сарын хугацаатай онцгой дэглэм тогтоож, Засгийн газрын онцгой бүрэн эрхт төлөөлөгч томилон ажиллуулсан. (MNB, 2023)

6. Тавантолгой төмөр зам ХХК

Зорилго: Стратегийн ач холбогдол бүхий Тавантолгой Гашуунсухайт чиглэлийн төмөр замын тээврийн үйл ажиллагаа, галт тэрэгний хөдөлгөөн зохион байгуулалт, хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг мэргэжлийн удирдлагаар хангах, Тавантолгой төмөр зам ХХК-ийн үйл ажиллагааг хэвийн горимд шилжүүлэх.

Авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ: "Тавантолгой төмөр зам" ХХК-ийн үйл ажиллагааг Засгийн газрын шууд хяналтад авч, Засгийн газрын онцгой бүрэн эрхт төлөөлөгчийг 6 сарын хугацаатай томилон ажиллуулсан.

7. "Дулааны цахилгаан станц-3" ТӨХК

Зорилго: "Дулааны гуравдугаар цахилгаан станц" ТӨХК-д 2025 оны 06 дугаар сарын 02-ны өдөр гарсан осолтой холбогдуулан үйл ажиллагааг нь хэвийн горимд шилжүүлж, болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх.

Авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ: Дулааны гуравдугаар цахилгаан станцад гарсан ослын уршгийг арилгаж хэвийн хэмжээнд оруулах таван багц ажил хийхээр төлөвлөсөн. Гурвыг нь энэ оны өвлийн их ачааллаас өмнө дуусгах ёстой. 2025 оны 10 дугаар сарын 1-ний байдлаар гурван ажлын гүйцэтгэл 90 хувьтай байна. Үлдсэн хоёр ажлыг ирэх оны өвлийн их ачааллаас өмнө дуусгахаар төлөвлөсөн байна.

<https://news.mn/r/2825977/>

Дээрх мэдээллүүдээс үзэхэд БНМАУ-ын Засгийн газарт онцгой дэглэм тогтоох эрх олгох тухай хууль батлагдсанаас хойш 1992 онд нефтийн хомсдолыг бууруулах зорилгоор МИАТ, УБТЗ-ын хэвийн үйл ажиллагаа болон нефтийн бүтээгдэхүүний хуваарилалтыг хязгаарлаж онцгой дэглэм тогтоож байсан байна. Мөн зах зээлийн системд шилжсэн буюу 1992 оны Үндсэн хууль батлагдсанаас хойш хойш тус хуулийн дагуу төрийн өмчийн томоохон компани, үйлдвэрийн газрууд болох 7 байгууллага, үйлдвэрийн газарт онцгой дэглэм тогтоож, зарим байгууллагад хугацааг 2-3 удаа сунгаж бүрэн эрхт төлөөлөгч томилж удирдлагыг шууд хяналтдаа авч байжээ.

Засгийн газраас 2019 оноос хойш зарим компаниудад онцгой дэглэм тогтоож, бүрэн эрхт төлөөлөгч ажиллуулсан талаарх тайлан, хэвлэлийн мэдээндээ эдгээр компаниудын үйл ажиллагаа, борлуулалт, төсвийн орлого сайжирсан тухай нэлээдгүй мэдээлсэн байдаг. Тухайлбал, 2023 оны 9-р сарын байдлаар Монгол Улсын нийт экспортолсон 48.9 сая тн нүүрсний 42% буюу 20.6 сая тонн нь “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК-ийн хариуцсан экспорт байсан. Мөн онцгой дэглэмийн эхний хугацаанд “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК-ийн биржийн арилжаа 1.3 сая тн-оос 3.2 сая тн хүртэл өсөж, экспортын хэмжээг түргэн хугацаанд нэмэгдүүлсэн гэжээ. Түүнчлэн “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК-ийн 2022 оны экспортын хэмжээ 11.5 сая тонн, борлуулалтын орлого 1.1 тэрбум ам.доллар байсан бол онцгой дэглэм тогтоосны дараа буюу 2023 онд борлуулсан нүүрсний хэмжээ 32.8 сая тонн хүрч, улсын төсөвт татвар, хураамж хэлбэрээр 2.7 их наяд төгрөг төвлөрүүлсэн байна. 2023 оны эхний 7 сарын байдлаар экспортын хэмжээ 14.4 сая тонн, борлуулалт нь 1.4 тэрбум ам.долларт хүрсэн нь 2022 оны бүтэн жилийн борлуулалттай харьцуулахад 125 хувиар өссөн үзүүлэлт аж.

“Эрдэнэт Үйлдвэр” ТӨҮГ /тухайн үед ХХК байсан/-ын хувьд төсөвт төвлөрүүлсэн орлого онцгой дэглэм тогтоохоос өмнө буюу 2016 онд 184 тэрбум төгрөг, 2017 онд 580 тэрбум төгрөг; 2018 онд 655 тэрбум төгрөг байсан бол онцгой дэглэм тогтоосон 2019 онд улс, орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлсэн орлого 936.6 тэрбум төгрөг болж, 2018 оноос 1.4 дахин өссөн байна. 2023 онд борлуулалтын орлого, төсөвт төвлөрүүлсэн орлогын дүн 2019 онтой харьцуулахад 1.8 дахин өссөн байна.

Харин “Монголросцветмет” ТӨҮГ /тухайн үеийн нэршлээр/ онцгой дэглэм тогтоох үе буюу 2019 онд татвар, хураамж хэлбэрээр улсын төсөвт 36 тэрбум төгрөг төвлөрүүлсэн бол онцгой дэглэмийн дараа 2020 оны эхний хагас жилийн нийт ашиг 33.7 тэрбум төгрөг болж, өмнөх жилийн мөн үеийн үзүүлэлтээс буурч байжээ.

Дээрх тоон мэдээллүүд нь онцгой дэглэм тогтоож, бүрэн эрхт төлөөлөгч ажиллуулах нь богино хугацаанд санхүү, үйл ажиллагааг ахиц авчрах боломжтойг харуулж байгаа боловч эдгээр үр дүн нь системчилсэн, урт хугацааны зах зээлийн тогтвортой өсөлтийг баталгаажуулдаггүй түргэн төвлөрсөн шийдвэр, арга хэмжээтэй холбоотой байна. Харин эдгээр төрийн өмчит компаниудын гүйцэтгэх удирдлагын хараат бус байдлыг сайжруулж, улс төрийн оролцоог багасгаж үр ашигт суурилсан, алдагдал багатай, хяналт бүхий менежериализмын зарчимд шилжүүлбэл энэ үзүүлэлтүүд тогтмол сайжрах, зах зээлийн зарчимд нийцэх ач холбогдолтой.

Монгол Улсад төрийн өмчит хуулийн этгээд эдийн засгийн чухал салбаруудад томоохон байр суурь эзэлдэг бөгөөд удирдлагын хараат бус байдал, хяналт, хариуцлагын тогтолцоо сул байгаагаас шалтгаалан улс төрийн нөлөөлөлд автсан, авлига, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэх үндсэн орон зай болж байна. Төрийн өмчит компаниудын Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдийн томилгоо улс төрчдийн

нөлөөлөлд өртөмтгий байгаа нь байгууллагын менежментийн үр ашигт сөргөөр нөлөөлдөг.

Тухайлбал, Төрийн өмчит компанийн засаглалын 2023 оны үнэлгээгээр 106 компанийн 68 хувь нь ТУЗ-ийн гишүүдийн томилгоо улс төрийн шалтгаантай, мэргэжлийн шалгуур хангаагүйг Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын (ТӨБЗГ) тайланд дурдсан байдаг. Мөн 2022 онд Төрийн аудитын байгууллагын шалгалтаар төрийн өмчит компаниудын 40 гаруй хувьд төсвийн болон худалдан авалтын зөрчил илэрсэн бөгөөд үүний дийлэнх нь удирдлагын хариуцлагагүй байдал, улс төрийн шахалттай холбоотой байжээ.

Улс төрийн нөлөөллийн энэхүү сүлжээ нь ашиг сонирхлын зөрчил, авлигын хэрэгцээг бий болгож, компанийн ашиг орлогоос илүү улс төрийн зорилго бүхий шийдвэр давамгайлах нөхцөл болж байна. Жишээлбэл, “Эрдэнэт үйлдвэр”, “Монголросцветмет”, “Монголын төмөр зам” зэрэг стратегийн томоохон компаниудад 2017–2023 онд гарсан удирдлагын өөрчлөлтүүдийн 70 гаруй хувь нь улс төрийн шалтгаантай байсан талаар хууль хяналтын байгууллагын болон хэвлэл мэдээллийн эх сурвалжууд онцолдог. Энэхүү улс төрийн нөлөөллийг дэвэргэж буй нэг хүчин зүйл нь БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн дагуу зарим төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоот компанид онцгой дэглэм тогтоож төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүд болон гүйцэтгэх удирдлагыг сольдог буруу жишиг тогтсон явдал юм.

Эдийн засгийн үр дагаврын хувьд, төрийн өмчит компаниудын ашигт ажиллагаа буурах, өр төлбөр өсөх, хэт төвлөрсөн шийдвэр гаргах зэрэг сөрөг үзэгдэл давамгайлж байна. 2024 оны байдлаар төрийн өмчит компанийн нийт өрийн хэмжээ 14 их наяд төгрөгт хүрсэн нь 2018 оны түвшнээс хоёр дахин өссөн үзүүлэлт бөгөөд энэ нь улсын төсөвт шууд ачаалал болж байна.

Хуулийн төслийн талаарх олон нийтийн хэлэлцүүлгээр уг хуулийн дагуу онцгой дэглэмийн хүрээнд томилогдсон Бүрэн эрхт төлөөлөгчийн үйл ажиллагаа нь байгууллагын хэвийн тогтвортой үйл ажиллагааг алдагдуулж, улс төрийн нөлөөллийг нэмэгдүүлж буйтай холбоотой дараах шүүмжүүдийг оролцогчид илэрхийлсэн.

- Онцгой дэглэмийн үйл ажиллагааг 6 сарын хугацаагаар сунгах зохицуулалт уг хуульд бий. Гэсэн хэдий ч Засгийн газраас ахин онцгой дэглэм тогтоох, хугацааг сунгах замаар байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаанд хэт оролцох нөхцөл үүсэж, байгууллагын хэвийн тогтвортой ажиллагаанд саад учруулж буйтай холбоотой тохиолдлуудыг хэлэлцүүлэгт оролцсон төрийн өмчит компанийн төлөөллүүд дурдаж байсан.
- Хөдөлмөрийн тухай, Компанийн тухай, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль гэх мэт одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хуулиудын үйлчлэлийг зогсоож хөрөнгө хураах, ажлаас чөлөөлөх, шууд худалдан авах үйл ажиллагааг зохион байгуулах гэх мэт бүрэн эрхт төлөөлөгч дур зоргын шинжтэй үйлдлүүд хийдэг байна.

Иймээс төрийн өмчит компаниудад онцгой дэглэм тогтоох, эсхүл түүнийг халах асуудлыг хууль зүйн нарийн зохицуулалттай болгох шаардлага урган гарч байна. Тухайн хуулийг хүчингүй болгож, Онц байдлын тухай хуульд буюу улс оронд нийт газар нутгийн хэмжээнд болон тодорхой засаг захиргааны нэгжийн хүрээнд, хуульд тусгасан шаардлагатай нөхцөлд онцгой дэглэм тогтоож төрийн хяналт, удирдлагыг түр хугацаагаар хэрэгжүүлэх зохицуулалтыг тусгах нь илүү оновчтой гэж

үзэж байна. Энэ нь компанийн дотоод засаглалын бие даасан байдлыг сэргээх, улс төрийн нөлөөг бууруулах, төрийн өмчит компаниудыг зах зээлийн зарчмаар үйл ажиллагаагаа явуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх нэг хувилбар юм.

Онцгой дэглэм тогтоох нь компанийн удирдлагын тогтолцоог захиргааны төвлөрсөн хэлбэрт оруулж, компанийн бие даасан, хариуцлагатай шийдвэр гаргах чадавхыг сулруулах эрсдэлтэй. Онцгой дэглэмийн үед компанийн Төлөөлөн удирдах зөвлөл (ТУЗ)-ийн бүрэн эрх түр зогсож, компанийн гүйцэтгэх удирдлагын томилгоо, санхүү, хөрөнгө оруулалтын шийдвэрүүдийг бүрэн эрхт төлөөлөгч гаргаж хэрэгжүүлдэг байна. Энэ нь зах зээлийн эдийн засгийн үндсэн зарчим болох менежментийн бие даасан байдал болон хувьцаа эзэмшигчийн хяналтын эрхийг хязгаарлаж, төрийн захиргааны байгууллагаар дамжсан төвлөрсөн удирдлагын шинжийг бий болгодог. 2019 онд “Эрдэнэт үйлдвэр” ХХК, “Монголросцветмет” ТӨҮГ зэрэг томоохон төрийн өмчит компанид онцгой дэглэм тогтоосноос хойш компанийн ашигт ажиллагаа богино хугацаанд өссөн боловч энэ өсөлт нь зах зээлийн тогтвортой, ил тод менежментийн үр дүн гэхээс илүү төрийн шууд оролцооны богино хугацааны нөлөө байсан гэж үзэх үндэстэй. Ийм төвлөрсөн удирдлагын горим нь компанийн ТУЗ-ийн хяналт, шалгалтын үүргийг сулруулж, гүйцэтгэх удирдлагын хариуцлагын тогтолцоог бүдгэрүүлдэг. Үүний үр дүнд компанийн өдөр тутмын үйл ажиллагаанд зах зээлд суурилсан өрсөлдөөний механизмыг ашиглах орон зай хумигдаж, компанийн стратегийн шийдвэрүүдийг захиргааны буюу улс төрийн хүрээнд гаргах эрсдэл нэмэгддэг. Мөн компанийн тухай хуульд заасан хязгаарлалт, хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийн баталгааг үл тоон, төрийн байгууллагаас шууд шийдвэр гаргах практик тогтмолжвол төрийн өмчит компаниуд компанийн засаглалын зарчмаас хазайж, хариуцлагагүй, зах зээлийн бус үйл ажиллагаа явуулах нөхцөлийг бүрдүүлж болзошгүй. Жишээлбэл, “2020 онд онцгой дэглэмийн хүрээнд томилогдсон зарим төлөөлөгч компаниудын дотоод хяналт, аудитын бүтэц дээр өөрчлөлт хийж, ТУЗ-ийн үүрэг, хяналтын чиг үүргийг төрийн байгууллагын түвшинд шилжүүлсэн” талаар Нээлттэй Нийгэм Форумын дэмжлэгтэй судлаач доктор Г.Давааням, Б.Тэлмэн нарын “ТӨК-ийн онцгой дэглэм ба төрийн өмчлөгчийн хяналт” сэдэвт судалгааны ажилд дурдагдсан байна. Мөн Үндэсний Статистикийн Хороо болон зарим судлаачдын “Төрийн өмчит компаниудын ашигт ажиллагаа, засаглалын хямрал”, “Онцгой дэглэмээр ТӨК-д шууд удирдлагыг гартаа авч байна” гэх мэт шүүмжит нийтлэлүүдээр энэхүү асуудлыг хөндсөн байдаг.

Онцгой дэглэм тогтоох тухай зохицуулалт анх 1991 онд батлагдсан БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуульд дурдагдсан бөгөөд мөн уг хуулиар одоо эрх зүйн харилцаанд төдийлөн хэрэглэгдэхгүй байгаа үйлдвэрийн газар, байгууллага гэсэн нэр томъёо орсон байдаг. Энэ нь тухайн үеийн төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгийн бүтэц, үйлдвэрлэлийн аж ахуйн нэгжийн эрх зүйн орчинд тохирч байсан боловч 1999 онд батлагдсан Компанийн тухай хууль, түүнээс хойших Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн тухай хууль зэрэг шинэ хуулиудаар аж ахуйн нэгжийн хэлбэр, өмчлөлийн бүтэц, хариуцлагын тогтолцоо эрс өөрчлөгдсөнтэй уялдахгүй болсон байна.

Үүний улмаас “үйлдвэрийн газар, байгууллага” гэсэн хуучин нэр томъёо өнөөгийн “компани”, “төрийн өмчит хуулийн этгээд” зэрэг ангиллаас хууль зүйн хувьд тодорхой зааглагдаагүй бөгөөд хэрэглээнд аль төрлийн байгууллагад онцгой дэглэм тогтоох эрхтэй вэ гэдэг нь эргэлзээтэй байгаа юм. Жишээлбэл, “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК, “Эрдэнэт үйлдвэр” ХХК зэрэг хувьцаат компанид Засгийн газар онцгой дэглэм тогтоосон нь эдгээрийн хуулийн аль нэршлийн дагуу явсан бэ? Цаашид төрийн өмчийн оролцоогүй хувьцаат компанид онцгой дэглэм тогтоож, бүрэн эрхт төлөөлөгч томилж болох уу? зэрэг эргэлзээт олон асуудлыг төрүүлж, маргаан үүсгэхээр байна.

Түүнчлэн хуульд онцгой дэглэм тогтоох шалгуурыг нарийвчлан заагаагүйгээс төрийн өмчит компаниудын үйл ажиллагаанд эдийн засгийн хүндрэл үүсэх, менежмент алдагдах, гадаад дотоод хүчин зүйлээс хамаарч ашиггүй ажиллах, дотоод зөрчил зэрэг асуудлаар шалтаглан онцгой дэглэм тогтоох хандлага бий болжээ. Ингэснээр улс орны эдийн засгийн байдлыг тогтворжуулах шаардлагатай шуурхай арга хэмжээг цаг тухайд нь авч хэрэгжүүлж байх, болзошгүй сөрөг үзэгдлээс урьдчилан сэргийлэх хуулийн үндсэн зорилго болон үйлдвэрлэлийн хэвийн үйл ажиллагааг сэргээх, төрийн хяналтыг түр хугацаанд хэрэгжүүлэх зарчим бүдгэрч, удирдлагын эрх мэдлийг төвлөрүүлэх, улс төрийн нөлөөллийг нэмэгдүүлэх хэрэгсэл болж хувирах эрсдэл үүсэж байна.

Хууль зүйн энэхүү тодорхой бус байдал нь нэг талаас захиргааны байгууллагын хязгааргүй оролцоо, нөгөө талаас компанийн засаглал, өмчлөгчийн эрх, зах зээлийн зарчим хоорондын зөрчлийг улам гүнзгийрүүлж байна. Тиймээс энэхүү хуулийг орчин үеийн компанийн эрх зүй, төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийн зохицуулалттай уялдуулан хүчингүй болгох нь бодит шаардлага болж байна.

3. ОЛОН УЛСЫН НИЙТЛЭГ ЧИГ ХАНДЛАГА

Улсын Их Хурлын гишүүн миний бие Парламентын судалгаа, хөгжлийн хүрээлэнгээр “Засгийн газраас бизнесийн байгууллага, үйлдвэрийн газарт онцгой дэглэм тогтоох хууль эрх зүйн зохицуулалт: Бусад орны туршлага” сэдэвт судалгааг хийлгэсэн. Энэхүү судалгааны үр дүнгээс үзэхэд 2020 он гарсаар олон улсын хэмжээнд бизнесийн байгууллага, стратегийн салбарын тасралтгүй үйл ажиллагааг хангах зорилгоор төрөөс “онцгой дэглэм” тогтоох зохицуулалт нэмэгдэж байна (McKinsey&Company, 2025). Энэ нь улс орнууд шаардлагатай нөхцөл байдал бий болоход (онцгой дэглэм тогтоох нөхцөл байдал үүсвэл) авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг зохицуулсан хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлэхэд анхаарах шаардлагатайг харуулж байна.

Засгийн газраас бизнесийн байгууллага болон үйлдвэрийн газарт онцгой дэглэм тогтоох зохицуулалт нь зөвхөн төрийн өмчит компаниудаар хязгаарлагдахгүй бөгөөд хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжүүдэд ч мөн адил хэрэгжих боломжтой эрх зүйн зохицуулалтыг агуулсан байдаг. Зарим улс оронд онцгой нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд стратегийн ач холбогдол бүхий хувийн компаниудад шууд захиргааны хяналт тогтоох, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний тасралтгүй байдлыг хангах зорилгоор төрөөс зохицуулалт хийх, эсвэл түр хугацаанд төрийн итгэмжлэгдсэн удирдлагаар солих зэрэг зохицуулалтыг хуульчилсан байна.

Судалгаанд авагдсан бүх улс оронд төрийн байгууллагын оролцоо нь онцгой дэглэм тогтоох, хэрэгжүүлэх, цуцлах бүхий л шатанд чухал үүрэгтэй байна. Тухайлбал, Герман, Польш улсад дэглэм тогтоох шийдвэрийг яам, эсвэл Засгийн газрын гишүүн бие даан гаргах эрхтэй бол Италид шүүх ба яамны хамтарсан шийдвэр шаарддаг. Их Британид зохицуулагч байгууллага нь сайдын зөвшөөрлөөр шүүхэд хандан дэглэм тогтоодог байна.

Мөн онцгой дэглэмийн үед компанийн үйл ажиллагааг тасалдуулахгүй үргэлжлүүлэх, хэрэглэгчдэд учрах хохирлыг хамгаалах зорилгоор төрөөс санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх, шинэ удирдлага (комиссар, администратор) томилох, ажлын байрыг хадгалах, хувьцаа, хөрөнгийн эзэмшилд хязгаарлалт тавих, стратегийн шийдвэр гаргах эрхийг Засгийн газар хэрэгжүүлэх гэх зэрэг арга хэмжээг авдаг байна. Жишээ нь: Их Британи, Герман, Италид онцгой дэглэмийн үед төрөөс санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх, эсвэл зээлийн баталгаа гаргах, зарим тохиолдолд өрийг дахин бүтцэд оруулах, зээлийн нөхцөлийг хөнгөрүүлэх зэрэг зохицуулалт

түгээмэл ашиглагддаг байна. Польшид түр захиргаа тогтоосон нөхцөлд тухайн компанийн ТУЗ, хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг түр хугацаагаар түдгэлзүүлэх, зарим тохиолдолд шууд хүчингүй болгодог онцлогтой. Компанийн зүгээс гаргах аливаа шийдвэрийг зөвхөн итгэмжлэгдсэн/томилогдсон захирагчийн зөвшөөрөлтэйгөөр хэрэгжүүлэх зохицуулалт нийтлэг тусгагдсан байна.

Хуулийн төслийг олон нийтээр хэлэлцүүлэх үед оролцогч Бүгд Найрамдах Чех Улс 2013 – 2014 оны хооронд төрийн өмчит компаниудыг олноор бий болгосон бөгөөд үүний үр дүнд улс төрийн нам, бүлэглэлүүдээс хамааралтай санхүүжилтийн картел бүлэг бий болсон. Улмаар онцгой дэглэм тогтоосныг ашиглаж парламентын бага танхим болон Засгийн газраа тараасан. Мөн манай улсад энэ үйл явц давтагдах эрсдэлтэйг анхааруулав.

Хоёр. ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨР ЗОХИЦУУЛАХ ХАРИЛЦАА, ХАМРАХ ХҮРЭЭ

1991 онд батлагдсан БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль нь төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас өрсөлдөөнт зах зээлийн харилцаанд шилжиж байсан үеийн шилжилтийн шинжтэй, түр хугацаанд хэрэглэх зориулалттай зохицуулалт байсан. Гэвч уг хууль өнөөдрийг хүртэл хүчингүй болоогүйгээс шалтгаалан орчин үеийн компанийн эрх зүй, өмчийн харилцаа, зах зээлийн эдийн засгийн зарчимтай үл нийцэх, эрх мэдлийн давхцал, хэт төвлөрөл, хууль зүйн тодорхой бус байдлыг бий болгож байна.

Иймд энэхүү хуулийн төсөл нь онцгой дэглэм тогтоох харилцааг шинэчлэн тодорхойлж, дараах хүрээнд хамаарах харилцааг зохицуулах зорилготой. Үүнд:

- Энэхүү хуулийг олон улсын гэрээ, конвенц болон Үндсэн хууль, бусад хуулиудтай нийцүүлж, уялдааг хангах;
- БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох агуулгатай бие даасан хууль байх нь үндэслэлтэй эсэхийг шийдвэрлэх;
- Цаашид онцгой нөхцөл, онцгой дэглэм тогтоох үндэслэл шаардлага, онцгой дэглэмийн хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээг нарийвчлах;
- Онцгой дэглэм тогтоох нөхцөл, шалгуурыг эдийн засгийн хямрал, байгалийн гамшиг, дайн, онц байдлын хүрээгээр хязгаарлаж, захиргааны шийдвэрээр онцгой дэглэм тогтоохыг хязгаарлах;
- Одоогийн хуульд “үйлдвэрийн газар, байгууллага” гэж ерөнхийлөн томъёолсноос болж төрийн өмчит болон хувийн өмчит компанийн зааг бүдгэрсэн. Тиймээс энэхүү ойлгомжгүй байдлыг шийдвэрлэх;
- Компанийн засаглал, өмчлөгчийн эрхийн баталгааг сайжруулах;
- Онцгой дэглэм тогтоосон тохиолдолд төлөөлөн удирдах зөвлөл (ТУЗ), гүйцэтгэх удирдлага, аудитын хорооны чиг үүргийг зогсоох бус, Засгийн газар эдгээр байгууллагатай хамтран ажиллах, хяналт, аудитын тогтолцоог хадгалах зарчмыг баримтлах зарчмыг баталгаажуулах;
- Төрийн хяналтын хугацаа, хүрээг хуульчлах;
- Өмнөх хуульд “6 сар хүртэл” гэж заасан ч хугацааг сунгах нөхцөл, үндэслэл тодорхойгүй байсныг нарийвчлан тогтоох.

Онц байдлын үед хүн амын хүнсний хангамжийг тасалдуулахгүй байх, аюулгүй байдлыг хангахад чиглэсэн эдийн засгийн онцгой арга хэмжээ авах зэрэг зохицуулалтыг Онц байдлын тухай хуульд тусгасан зүйл, заалтуудтай уялдуулан нэмж зохицуулах нь зүйтэй гэж үзэж байна. Ингэснээр БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуульд шинэчилсэн найруулга, нэмэлт, өөрчлөлт хийж бие даасан хууль хэлбэрээр үргэлжлүүлэн хэрэглэх шаардлагагүй болж, онцгой нөхцөлд үүсэх тухайн харилцааг захиргааны журмаар бус хуулиар зохицуулах нөхцөл бүрдэнэ. Иймээс энэхүү хуулийн төсөл нь өнөөгийн компанийн засаглал тэр дундаа төрийн

өмчит компанийн засаглал, эдийн засгийн аюулгүй байдлын хязгаарлагдмал нөхцөл, одоогоор үүсээд буй Үндсэн хууль болон бусад хууль тогтоомжуудтай зөрчилдөж буйг засаж, нийцүүлэн онцгой дэглэмийн эрх зүйн орчныг шинэ шатанд гаргах боломжтой юм.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн засаглалын хараат бус, бие даасан байдал, хариуцлагын тогтолцоо сайжрахын зэрэгцээ эрх мэдлийн төвлөрөл, захиргааны хэт оролцоо буурах давуу талтай. Энэ нь төрийн өмчит компанийн засаглалд ил тод байдал, хариуцлагыг дэмжсэн шинэ соёл төлөвших нөхцөл болно.

Гурав. ХУУЛЬ ХЭРЭГЖИХ ЭХНИЙ ҮЕИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН НӨЛӨӨЛӨЛ

Шинэ нөхцөлд дасан зохицох богино хугацааны өөрчлөлт.

Засгийн газраас онцгой дэглэм тогтоодог байдал зогсож, удирдлагын асуудлыг компанийн дотоод засаглалын дагуу шийдвэрлэдэг нөхцөл рүү шилжихэд төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоот компанид тавих төрийн хууль ёсны хяналт түр хугацаанд суларч, зарим стратегийн компанид удирдлагын тогтворгүй байдал үүсэж болзошгүй. Гэсэн хэдий ч энэ нь дунд хугацаанд төрөөс хувьцаа эзэмшигчийн эрх, үндсэн бодлого чиглэл, хууль, журмын хүрээнд тавих хяналт сайжирч, компанийн өөрийн хариуцлага, зах зээлийн зарчмаар тогтворжиж хэвийн түвшин ажиллах үндэс болно.

Компанийн засаглалын хараат бус байдал нэмэгдэнэ.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн хүрээнд компанийн дотоод хяналт, төлөөлөн удирдах зөвлөлийн бүрэн эрхийг хамгаалах, хувьцаа эзэмшигчийн хувиар төрийн хяналт шалгуурыг нарийвчлан хэрэгжүүлэх замаар төрийн оролцоо ил тод, хязгаарлагдмал хэлбэрт шилжинэ. Үүний дүнд компаниудын санхүүгийн сахилга бат, ашигт ажиллагаа, өрсөлдөх чадвар нэмэгдэх боломжтой.

Хууль зүйн тогтвортой байдал хангагдана.

1991 онд батлагдсан БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгож буй хууль хүчингүй болж, онцгой нөхцөлд хариу арга хэмжээ авах зохицуулалт Онц байдлын тухай хуулиар нэг мөр зохицуулагдсанаар Үндсэн хууль, олон улсын гэрээ, конвенц, бусад хуулиудтай үүсээд буй эрх зүйн давхардал арилна. Ингэснээр хуулийн ил тод, хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал сайжирч, төрийн эрх мэдэл хэлбэрэлтгүй хэрэгжих боломжтой болно.

Нийгмийн итгэл, хариуцлагын соёл дээшилнэ.

Онцгой дэглэмийн хүрээнд компаниудын ТУЗ, гүйцэтгэх удирдлагыг солих боломжгүй болсноор төрийн өмчит компаниуд авлига, ашиг сонирхлын зөрчлийн хэрэгсэл болж улс төрийн бүлэглэлүүдийн нөлөөнд ордог байдал багасаж, удирдлага нь улс төрөөс ангид, мэргэжлийн түвшинд шийдвэр гаргах соёл төлөвшинэ. Энэ нь нийгмийн итгэлийг сэргээж, төрийн өмчит компаниудын нэр хүнд, хариуцлагын жишгийг дээшлүүлэх ач холбогдолтой.

Шийдвэрлэх арга хэмжээ:

- Эрх зүйн уялдааг хангах: Онцгой дэглэмтэй холбоотой заалтуудыг Онц байдлын тухай болон бусад холбогдох хууль тогтоомжид тусгах;

- Шилжилтийн үеийн менежментийн тогтвортой байдлыг хангах: Онцгой дэглэм тогтоосон компаниудад үе шаттайгаар удирдлагын бие даасан, хараат бус байдлыг хангахад дэмжлэг үзүүлэх;
- Засаглалын чадварыг нэмэгдүүлэх: Төрийн өмчит компанийн төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүд, гүйцэтгэх удирдлагад мэргэшсэн боловсон хүчний нөөцийг бүрдүүлэх, сургалт, ёс зүйн стандартыг нэвтрүүлэх;
- Нийгмийн итгэлцлийг бий болгох: Төрийн өмчит компанийн мэдээлэл, тайланг олон нийтэд ил тод, тогтмол тайлагнаж, нээлттэй мэдээллийн сан бий болгох.

Ийнхүү хуулийн төсөл батлагдсанаар 1991 оны түр зохицуулалтаас үүдэлтэй эрх зүйн тодорхой бус байдал, давхардал арилж, төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүдийн засаглал, эдийн засгийн тогтвортой байдал, иргэдийн итгэлцэлд урт хугацааны тогтвортой үр нөлөө үзүүлэх боломж бүрдэх юм.

**Дөрөв. ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛЬ,
МОНГОЛ УЛСЫН ОЛОН УЛСЫН ГЭРЭЭ БОЛОН БУСАД ХУУЛЬТАЙ ХЭРХЭН
УЯЛДАХ, ХУУЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХЭД ШИНЭЭР БОЛОВСРУУЛАХ, ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ, ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД
ТООЦОХ ТУХАЙ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТАЛААРХ САНАЛ**

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, бусад холбогдох хууль тогтоомжтой нийцүүлэн боловсруулна. Мөн хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Онц байдлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулна.

---o0o---

БНМАУ-ЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ ЭРХ ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛЬ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Хуулийн төслийн зорилго

1991 онд батлагдсан “БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль”-ийг хүчингүй болсонд тооцож, зах зээлийн эдийн засгийн тогтолцоо, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн зарчим, Иргэний хууль, Компанийн тухай хууль болон Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулиудтай нийцсэн эрх зүйн орчныг бүрдүүлэхэд энэхүү хуулийн төслийн зорилго оршино. Тус хуулийн төсөл нь төрийн өмчит компанийн засаглалд захиргааны шууд хяналт тогтоох өмнөх нийгмийн зохицуулалтыг халж, компанийн дотоод хяналт, хариуцлага, хувьцаа эзэмшигчийн хяналтын ил тод, хязгаарлагдмал механизмаар орлуулах эрх зүйн нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэж байна.

Хуулийн төслийн хэрэгцээ, шаардлага

1991 онд батлагдсан хууль нь Монгол Улс төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн харилцаанд шилжиж байсан түр шилжилтийн үед эдийн засгийн хямралыг даван туулах, стратегийн үйлдвэр, байгууллагын үйл ажиллагааг зогсолтгүй үргэлжлүүлэх зорилгоор гарсан онцгой арга хэмжээний шинжтэй зохицуулалт байсан. Гэвч энэхүү хууль өнөөдрийг хүртэл хүчингүй болгоогүй хэвээр байгаа нь эрх зүйн орчны зөрчил, давхардлыг бий болгож, төрийн байгууллагын оролцоог албадлагын замаар хэт төвлөрүүлэх, компанийн засаглалын хараат бус байдалд сөргөөр нөлөөлөх нөхцөлийг бүрдүүлж байна.

2019 оноос хойш тус хуулийг үндэслэн “Эрдэнэт үйлдвэр” ТӨҮГ, “Монголросцветмет” ТӨҮГ, “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК, “Тавантолгой” ХК зэрэг хэд хэдэн томоохон компанид онцгой дэглэм тогтоож, Засгийн газраас бүрэн эрхт төлөөлөгч томилсон. Энэ нь эдгээр компанийн удирдлагын бүтэц, Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн үйл ажиллагаа, гүйцэтгэх удирдлагын шийдвэр гаргах эрхэд шууд хяналт тогтоох замаар компанийн бие даасан байдлыг хязгаарлаж, улс төрийн оролцоо, ашиг сонирхлын зөрчлийг нэмэгдүүлэх эрсдэл дагуулсан байна. Үүнтэй зэрэгцэн, төрийн өмчит компаниудын зарим нь ашигт ажиллагааны түр зуурын өсөлт үзүүлсэн боловч энэ нь зах зээлийн механизм бус, төрийн шууд оролцоотой, захиргааны удирдлагын нөлөөлөлтэй холбоотой болохыг судалгаанууд харуулж байна. Иймээс энэхүү хуулийн хэрэглээ нь өнөөгийн эдийн засгийн бодит нөхцөлд нийцэхгүй болсон гэж үзэж байна.

Хуулийн төслийн гол агуулга

- 1991 оны “БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль”-ийг хүчингүй болсонд тооцох;
- Онцгой дэглэмийн хүрээнд эдийн засгийн хариу арга хэмжээ авах асуудлыг “Онц байдлын тухай” хуульд тусгах;
- Төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн засаглалд удирдлагын хариуцлагыг дотоод хяналтын тогтолцоо, Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн хараат бус байдлаар хангах боломжийг бүрдүүлэх;
- Төрийн өмчит компанид хяналт хэрэгжүүлэхдээ Компанийн тухай хуульд заасан хувьцаа эзэмшигчийн эрх, төлөөлөн удирдах зөвлөлийн бүрэн эрхийн хүрээнд ажиллах зарчмыг баталгаажуулах.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар гарах эрх зүйн болон эдийн засгийн үр нөлөө

Энэхүү хуулийн төсөл батлагдсанаар хууль зүйн орчны давхардал, зөрчил арилж, төрийн оролцоо хуульд заасан хүрээгээр хязгаарлагдана. Төрийн өмчит компанийн засаглал ил тод, хариуцлагатай болж, улс төрийн нөлөө, авлига, ашиг сонирхлын эрсдэл буурах нөхцөл бүрдэнэ. Төрийн болон орон нутгийн өмчит компаниуд зах зээлийн зарчмаар бие даан үйл ажиллагаа явуулах, ашгийн төлөө үр ашигтай менежмент хэрэгжүүлэх чадамж нэмэгдэх бөгөөд компанийн гүйцэтгэл, үр ашиг илүү тогтвортой хэмжээнд хүрэх боломжтой болно.

Зардлын тооцоог Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 18 дугаар зүйлд заасны дагуу хийсэн бөгөөд энэ хууль батлагдсанаар төрийн байгууллага, хуулийн этгээд, иргэдэд материаллаг болон материаллаг бус зардал гарахгүй.

Нийгэм, эдийн засгийн түвшинд хүлээгдэж буй үр дүн

- **Төрийн өмчит компанийн хариуцлага, хяналт сайжирна.** Ил тод, төрийн хязгаарлагдмал хяналтын тогтолцоо төлөвшиж, улс төрийн оролцоо буурна.
- **Зах зээлийн зарчим бэхэжнэ.** Компанийн удирдлага, санхүүгийн шийдвэр зах зээлийн нөхцөлд тулгуурлах тул үр ашиг, өрсөлдөх чадвар нэмэгдэнэ.
- **Авлига, ашиг сонирхлын эрсдэл буурна.** Төрийн болон орон нутгийн өмчит компаниуд улс төрийн бүлэглэл, албан тушаалтнуудын ашиг сонирхлын нөлөөнөөс ангид ажиллах боломж бүрдэнэ.
- **Иргэдийн итгэл, төрийн нэр хүнд нэмэгдэнэ.** Төрийн өмчийг ашиглах үйл явц ил тод болж, нийгэмд итгэлцэл, хариуцлагын соёл төлөвшинэ.
- **Хууль дээдлэх зарчим баталгаажна.** Төрийн байгууллагын бүрэн эрх хуульд заасан хязгаарт баригдаж, хууль зүйн нэгдмэл тогтолцоо бий болно.

Хуулийн төслийг хууль тогтоох үйл хэрэгт олон нийтийн санал бодлыг тусгах, иргэдийн эрх ашигт нийцсэн бодлого, шийдвэрийг гаргах, тэдний дуу хоолойг хүргэх, ард олны засаглах эрхийг хангах зорилготой Улсын Их Хурлын тамгын газрын <https://d.parliament.mn> цахим сайтад хуульд заасан хугацаанд байршуулсан бөгөөд иргэдээс цахим хэлбэрээр санал ирээгүй болно. Харин зарим төрийн өмчит үйлдвэрийн газар болон хуульч, судлаачдын дунд зохион байгуулсан нээлттэй хэлэлцүүлэгт оролцогчид, салбарын мэргэжлийн холбооноос албан бичгээр ирүүлсэн саналуудыг үндэслэн төсөлд зарим өөрчлөлтийг оруулсан болно.

БНМАУ-ЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ ЭРХ ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛЬ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Хуулийн төслийн үндэслэл, шаардлага

Монгол Улс 1990 оноос хойш төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгийн тогтолцооноос зах зээлийн эдийн засагт шилжих үед үүссэн хямралт нөхцөл байдлыг зохицуулах зорилгоор БНМАУ-ын Бага Хурал 1991 оны 1 дүгээр сарын 4 ний өдөр “БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль”-ийг баталсан. Уг хуулийн зорилго нь тухайн үеийн эдийн засгийн хүндрэлийг богино хугацаанд даван туулах, стратегийн ач холбогдол бүхий үйлдвэр, байгууллагын хэвийн ажиллагааг хангах, хүн амын хэрэглээний зайлшгүй бараа, үйлчилгээний хомсдолыг бууруулахад чиглэж байв.

Хуульд зааснаар Засгийн газар тодорхой үйлдвэрийн газар, байгууллагад “онцгой дэглэм” тогтоох, нийтлэг хууль тогтоомжийн заалтыг хэрэглэхгүйгээр 6 сар хүртэл хугацаагаар өөрийн шууд хяналтад авч ажиллуулах бүрэн эрхтэй байгаа юм. Мөн уг дэглэмийг сунгах, тухайн байгууллагын бүтэц, удирдлагыг өөрчлөх, хөрөнгийн зарцуулалт, гэрээний харилцааг дахин тогтоох зэрэг өргөн хүрээний шийдвэр гаргах эрхийг Засгийн газарт олгожээ.

Энэ хууль нь 1990-ээд оны эдийн засгийн хямрал, мөнгөний ханшийн огцом уналт, үйлдвэрүүдийн дампуурал, хүнсний болон эрчим хүчний хомсдолын үед тодорхой үр нөлөө үзүүлж, түр хугацаанд үйлдвэрлэлийн тасралтгүй байдлыг хангах үүрэг гүйцэтгэсэн ч өнөөгийн нөхцөл байдалд хууль зүйн болон бодлогын хувьд ач холбогдолгүй байна.

1992 оны Үндсэн хуулиар Монгол Улс ардчилсан, зах зээлийн эдийн засагт суурилсан нийгмийн тогтолцоонд бүрэн шилжсэн бөгөөд төрийн болон орон нутгийн өмчит компаниудын үйл ажиллагаа, хувьцаа эзэмшигчийн хяналт нь Компанийн тухай, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай, Онц байдлын тухай, Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай, Төрийн аудитын тухай зэрэг хуулиудын хүрээнд шинэ эрх зүйн тогтолцоонд нэгэнт хамрагдсан.

1991 оны хууль өнөөдрийг хүртэл хүчингүй болоогүйгээс шалтгаалан Засгийн газар уг хуулийг ашиглан төрийн өмчит компанид “онцгой дэглэм” тогтоох, бүрэн эрхт төлөөлөгч томилох зэргээр хэрэгжүүлж байгаа нь хууль тогтоомжийн уялдаагүй байдал, хууль хэрэглээний буруу жишгийг бий болгож, эрх мэдлийн төвлөрөл болон компанийн бие даасан байдалд сөргөөр нөлөөлж байна.

Хуулийн хэрэглээ, түүний үр дагавар

2019 оноос хойш Монгол Улсын Засгийн газар “БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль”-ийг үндэслэн дараах төрийн өмчит компаниудад онцгой дэглэм тогтоосон.

- “Эрдэнэт үйлдвэр” ТӨҮГ (2019 оны 3 сар)
- Монголросцветмет” ТӨҮГ (2019 оны 3 сар)
- “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК (2022 оны 10 сар, 2023 оны 4 сар, 2023 оны 11 сар, 2025 оны 7 сар)
- “Тавантолгой” ХК (2021 он)
- “Тавантолгой төмөр зам” ХХК (2022 оны 12 сар)
- “Дулааны цахилгаан станц-3” ТӨХК (2025 оны 6 сар)

Эдгээр компанид томилогдсон бүрэн эрхт төлөөлөгчид компанийн удирдлагын бүтэц, аудитын чиг үүрэг, дотоод хяналтын зохион байгуулалтад шууд өөрчлөлт оруулж, Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн (ТУЗ) бүрэн эрхийн тодорхой хэсгийг төрийн байгууллагын түвшинд шилжүүлсэн тохиолдлууд гарсан. Энэ нь Компанийн тухай хуульд заасан компанийн бие даасан, хязгаарлагдмал хариуцлагын зарчимтай зөрчилдөж, компанийн шийдвэр гаргах явцыг захиргааны түвшинд төвлөрүүлэх хандлагыг бий болгосон. Тухайлбал, 2020 оны Төрийн аудитын ерөнхий газрын тайланд дурдсанаар, төрийн өмчит компаниудын 42 хувьд Засгийн газрын шууд чиглэлийн дагуу Төлөөлөн удирдах зөвлөл шийдвэр гаргасан, компанийн хөрөнгө, орлогын зарцуулалтад эрх бүхий байгууллагаас оролцож шийдвэр гаргуулсан зөрчил илэрсэн байна. Ийм жишээ нь “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК-ийн нүүрсний экспортын гэрээ, орлогын урьдчилгаа төлбөрийн зохицуулалт, мөн “Эрдэнэт үйлдвэр” ТӨҮГ-ын хөрөнгө оруулалтын хуваарилалт зэрэгт илэрчээ.

Эдгээр нь богино хугацаанд тодорхой төсвийн орлого нэмэгдүүлэх үр нөлөөтэй байсан мэт боловч компанийн урт хугацааны санхүүгийн сахилга бат, бие даасан менежмент, гүйцэтгэлийн хариуцлагын тогтолцоог сулруулсан нь аудитын болон олон улсын үнэлгээнүүдээр батлагдсан байна.

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийн хамт Онц байдлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг өргөн мэдүүлж байгаа болно. Энэхүү хуульд онц байдлын үед аж ахуй нэгжүүдэд тусгай дэглэм тогтоох тухай зохицуулсан төдийгүй тухайн нөхцөлд авах арга хэмжээ, хүрээ хязгаарыг зохицуулсан байна. Тиймээс дараах зарим заалтыг хүний эрх, эрх чөлөө, өмчлөх эрхийг хязгаарлахгүй байх хүрээнд нарийвчлан зохицуулах нь зүйтэй гэж үзлээ.

Онц байдлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл дэх нэмэлт, өөрчлөлтүүд

- Монголын Үндэсний Худалдаа Аж үйлдвэрийн танхимаас Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 1 дүгээр сарын 25-ны өдрийн "Аргачлал батлах тухай" 59 дүгээр тогтоолын хавсралт 2-ын 3.1 дэх хэсэгт "... Хуулийн төслийн хэллэгийг яруу, төгс төгөлдөр болгох зорилгоор хүч оруулсан нэр томъёо хэрэглэхээс зайлсхийнэ ..." гэж заасныг үндэслэн хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэгт "... хэлбэрэлтгүй ..." гэснийг хасаж өөрчлөн найруулах санал ирүүлснийг хүлээн авч хуулийн төсөлд уг үгийг хасаж өөрчлөн найруулав.
- Мөн Монголын Үндэсний Худалдаа Аж үйлдвэрийн танхимаас "Хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийн 2 дугаар зүйл буюу 16.2.4 дэх хэсэгт орж буй өөрчлөлт нь ижил зорилго, утга бүхий заалтад мөн адил үйлчлэх ёстой. Тухайлбал, 16.2.4-т албан тушаалтныг түдгэлзүүлэхээр зохицуулсан бол хуулийн 10.1.5-т ижил үндэслэлээр албан тушаалтныг огцруулж болохгүй. Огцруулах гэдэг үг нь онц байдлын дараа ч ажлаа хийх боломжгүй болгох утгатай байна." гэснийг хүлээн авч хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийн 1 дэх хэсэгт хуулийн 10 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 5 дахь заалтыг "... аж ахуйн нэгж, байгууллагын удирдах албан тушаалтныг онц байдлын хугацаагаар түдгэлзүүлж, орны хүнийг онц байдлын хугацаагаар томилох;" гэж өөрчлөн найруулав.
- Монголын Үндэсний Худалдаа Аж үйлдвэрийн танхимаас "Монгол Улсад хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Эрүүгийн хуульд "цаазаар авах" ялын төрөл байхгүй болно." гэснийг үндэслэн уг хуулийн 15 дугаар зүйлийг хүчингүй болсонд тооцохоор хуулийн төсөлд тусгасан.
- Хамт өргөн мэдүүлсэн уг хуулийн төслийн 16 дугаар зүйлийн 16.1.8 дахь хэсгийн "... шаардлагатай гэж үзвэл" гэсэн нь аливаа албан тушаалтны дур зоргоор шийдвэр гаргах магадлалыг нэмэгдүүлэх тул хасаж уг хэсэгт "... энэхүү нөөц нь

онц байдал тогтоосон нутаг дэвсгэр дэх хүн амын хүнс тэжээл, нэн хэрэгцээт зүйлсэд хүрэлцэхгүй бол ..." гэж, мөн тухайн нөхөн төлбөрийн хэмжээг тогтоох асуудлыг тодруулж гэж өөрчлөн найруулав.

- Монголын Үндэсний Худалдаа Аж үйлдвэрийн танхимаас "'шаардлагатай гэж үзвэл", "зохих ёсоор" гэх нэр томъёоноос аль болох зайлсхийхгүй бол эрх бүхий этгээдийн үзэмжээр шийдвэрлэгдэх магадлалыг өндөр болгодог. Хуулийн нэг зорилго нь хэн нэгний дураар аашлах боломжийг хязгаарлахад оршдог тул эрх мэдлээ хэрэгжүүлэх хэмжээ, хязгаар, үндэслэлийг тодорхой байлгах шаардлагатай." гэсэн санал ирүүлснийг үндэслэн хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт уг хуулийн 16 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 4 дэх заалтын "...шаардлагатай гэж үзвэл ..." гэснийг хасаж, өөрчлөх гэсний ард албан тушаалтныг түр түдгэлзүүлэх үндэслэлийг "онц байдал тогтоосон шийдвэрийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан эрх бүхий албан тушаалтнаас өгсөн үүрэг даалгаврыг зохих ёсоор биелүүлээгүй" гэж тодруулан нэмж өөрчлөн найруулав.
- Монголын Үндэсний Худалдаа Аж үйлдвэрийн танхимаас "Онцгой дэглэмийн хугацаанд ч мөн хөдөлмөрлөх, хөдөлмөрлүүлэх эрхийн харилцаа явагдах тул Хөдөлмөрийн тухай хуульд заасан хэмжээг аль хэр хүрээнд хэтрүүлэх боломжтой гэдгийг тогтоож өгөх шаардлагатай." Гэсэн санал ирүүлснийг үндэслэн Онц байдлын тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 7 дахь заалтыг "онц байдлын хугацаанд ажилчин, албан хаагчийг нөхөх олговортойгоор илүү цагаар ажиллуулах ба энэ нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 84.4-т заасан долоо хоногийн ажлын цагийн дээд хязгаарыг 1.5 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй байна." гэж Хөдөлмөрийн тухай хуулийн холбогдох заалтыг нэмж тусгаж өөрчлөн найруулав.
- Онц байдлын тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн 6 дахь заалтад нийтийн эмх замбараагүй байдлыг арилгахад саад учруулж буй үндэслэлээр улс төрийн нам, эвсэл холбоо, олон нийтийн байгууллагын үйл ажиллагааг нэг мөр зогсоохоор зохицуулсан нь тухайн байгууллага нэг мөр татан буугдах, онц байдлын нөхцөл арилсан ч үйл ажиллагаагаа сэргээх боломжгүй болох байдал руу оруулж байгаа тул хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийн 5 дахь хэсэгт "16 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн 6 дахь заалтыг "нийтийн эмх замбараагүй байдлыг арилгахад саад учруулж буй улс төрийн нам, эвсэл холбоо, олон нийтийн байгууллагын үйл ажиллагааг онц байдлын хугацаагаар түдгэлзүүлэх," гэж өөрчлөн найруулав.

Хууль зүйн үндэслэл ба маргаантай асуудал

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн 1, 2-р зүйлд "үйлдвэрийн газар, байгууллага" хэмээх нэршил тусгагдсан нь тухайн үеийн төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийн хэлбэрт хамаарч байв. Харин өнөөгийн түвшинд энэхүү ойлголтын хүрээнд аж ахуй нэгж (компани), нөхөрлөл, хоршоо, сан, холбоо гэх хувийн эрх зүйн хуулийн этгээдийн олон төрөл бий болсон. Иймд уг хуульд тусгагдсан энэхүү нэршил нь аж ахуй нэгж хэмээх орчин үеийн хуулийн этгээдийн ангилалд хамаарахгүй, хэрэглээний хүрээ тодорхой бус болсон байна. Гэсэн хэдий ч Засгийн газар уг нэр томъёог өргөтгөн тайлбарлах замаар төрийн өмчит компанид онцгой дэглэм тогтоож ирсэн нь хууль, эрх зүйн тодорхойгүй байдлыг улам гүнзгийрүүлж, эрх мэдэл хэт төвлөрөх, компанийн бие даасан байдал алдагдах, төрийн оролцоо хэтрэх зэрэг сөрөг үр дагавар үүсгэж байна.

Мөн хуулийн 3 дугаар зүйлд онцгой дэглэмийн хугацааг сунгах нөхцөл, шалгуур болон хяналтын арга хэлбэрийг тодорхой заагаагүй нээлттэй үлдээсэн нь

бодит байдал дээр түр арга хэмжээ бус, давхар удирдлага үүсгэх шинжтэй тогтолцоог бий болгож байна.

Тус хуулийн 1 дүгээр зүйлд хуулийг хэрэгжүүлэхийг БНМАУ-ын Засгийн газарт даалгасныг нэр томъёоны хувьд одоогийн Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжуудад заасан Засгийн газарт даалгасан гэж өргөтгөн хэрэглэх боломжтой эсэх нь тодорхойгүй байна. Мөн БНМАУ-ын Үндсэн хуулиас Монгол Улсын Үндсэн хуулийг бүрнээ дагаж мөрдөхөд шилжих тухай Монгол Улсын Үндсэн хуулийн хавсралт хуулийн тавдугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасны дагуу хүчингүй болсонд тооцох эсэх нь эргэлзээтэй байгаа юм. Мөн энэ хуулийг хэрэгжүүлэх нөхцөлийг 1 дүгээр зүйлд “улсын эдийн засгийн амьдрал, хүн амын үйлчилгээнд хүндрэл үүсэх” гэж ерөнхий тодорхойлсон бөгөөд үүнийг өнөөгийн нийгмийн харилцаанд нийцүүлэн ойлговол онц байдлын үед улс орны эдийн засаг, хүн амын үйлчилгээ хангамжийг тасалдуулахгүй байхтай холбон ойлговол зохилтой байна. Тиймээс ч энэ нөхцөлийг 1990 ээд оны Улсын Их Хурал тооцоолон Онц байдлын тухай хуульд “онцгой нөхцөлийн улмаас бий болсон хор уршгийг арилгах зорилгоор улсын нөөц, төрийн өмчийн болон төрийн өмч давамгайлсан аж ахуйн нэгж, байгууллагын тээврийн хэрэгсэл, хүнс тэжээлийн нөөцийг дайчлах, шаардлагатай гэж үзвэл бусад аж ахуйн нэгж, байгууллагын нөөцийг дайчилж нөхөх олговор, үнийг төлөх;” гэж “түүнчлэн улс орны болон тухайн нутаг дэвсгэрийн эдийн засгийн амьдрал, хүн амын үйлчилгээний хэвийн нөхцөлийг хангахад нэн чухал үүрэг бүхий аж ахуйн нэгж, байгууллагад тусгай дэглэм тогтоож мөрдүүлэх.” гэж зохицуулсан байна. Өөрөөр хэлбэл хүний эрх, эрх чөлөө, хувь хүний өмчийг хүлээн зөвшөөрсөн зах зээлийн нийгэм, эдийн засгийн харилцаанд ямар ч өмчлөлийн аж ахуй нэгжид онц байдал тогтоож удирдлагыг гартаа авах, эд хөрөнгө, үйлдвэрлэлийг захиран зарцуулах нөхцөл үүсэж болох бөгөөд тэр нь онц байдал, дайны байдал юм гэж үзжээ. Мөн Дайны байдлын тухай хуульд нийтлэг утгаар зохицуулсан байна.

Хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ

Энэхүү хуулийн төсөл нь:

- БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн үндсэн 4 зүйл нь агуулга, зарим зохицуулалтын хувьд Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжтой зөрчилдөж байх магадлалтай мөн дээр дурдсан зарим хууль тогтоомжийн зохицуулалттай давхцаж байх тул 1991 оны БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох;
- Уг хуулиар зохицуулж буй онцгой нөхцөлд эдийн засгийн хариу арга хэмжээ авах агуулгыг Ардчилсан нийгмийн суурь зарчмуудад нийцүүлэн Онц байдлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах;
- Төрийн болон орон нутгийн өмчит компаниудад Компанийн тухай хууль, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль нэг мөр хэлбэрэлтгүй хэрэгжих;
- Төрийн оролцоог хувьцаа эзэмшигчийн хурал, төлөөлөн удирдах зөвлөл, дотоод хяналтын тогтолцоогоор дамжуулан хэрэгжүүлэх замаар эрх мэдлийн хуваарилалт, хариуцлагыг тэнцвэржүүлэхэд чиглэнэ.

Энэхүү хуулийн төсөл нь эдийн засгийн удирдлагын шууд арга хэмжээг зогсоож, түүнийг хэрэглэх нөхцөл, хууль ёсны хязгаарыг тодорхойлох, эрх мэдэл, хариуцлагын заагийг нарийвчлах, хууль зүйн орчны нэгдмэл байдлыг хангах зорилготой юм.

Хүлээгдэж буй үр нөлөө

Хууль батлагдсанаар төрийн өмчит компанийн засаглал зах зээлийн зарчимд нийцэж, төрийн оролцоо ил тод, хууль ёсны хүрээнд хязгаарлагдана. Компанийн төлөөлөн удирдах зөвлөлийн бүрэн эрх, гүйцэтгэх удирдлагын хараат бус байдал, хариуцлагын тогтолцоо сайжирна.

Мөн хууль, эрх зүйн үүднээс 1991 оны хууль хүчингүй болох нь хууль дээдлэх ёсыг бэхжүүлэх, давхардсан зохицуулалтыг арилгах, төрийн бүрэн эрхийн хил хязгаарыг тодорхой болгох ач холбогдолтой.

Эдийн засгийн хувьд төрийн өмчит компаниудын ашигт ажиллагаа, менежментийн үр дүнг зах зээлийн нөхцөл, өрсөлдөөний орчноор тодорхойлох нөхцөл бүрдэж, төрийн бодлого урт хугацаанд тогтвортой хэрэгжих суурь тавигдана.

Нийгэм, улс төрийн ач холбогдол

Энэхүү хуулийг баталснаар төрийн өмчит компанийн улс төрийн нөлөөллөөс ангид байх орчин сайжирна. Төрийн өмчийн удирдлагыг онцгой дэглэм үр нөлөөгөөр ажлаас чөлөөлөх, улс төрийн томилгоо хийх зэрэг ашиг сонирхлын зөрчил буурч, мэргэжлийн, хариуцлагатай удирдлагын соёл төлөвших суурь тавигдана. Монгол Улсад 2024 оны байдлаар 108 төрийн өмчит компани үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд эдгээрийн нийт өр төлбөр 22.8 их наяд төгрөгт хүрсэн байна. Энэ нь ДНБ-ний 56 хувьтай дүйцэх хэмжээний өрийн дарамт үүсгэж буй тул төрийн өмчийн үр ашиг, удирдлагын хариуцлага нэн чухал асуудал болж байна. Ийм нөхцөлд хууль, эрх зүйн тодорхойгүй, төрийн хяналт давамгайлсан тогтолцоо хадгалагдаж үлдэх нь эдийн засгийн эрсдэлийг нэмэгдүүлэх шалтгаан болох юм.

Дүгнэлт

1991 онд БНМАУ-ын бага хурлаар батлагдсан БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль нь тухайн цаг үеийн онцгой нөхцөлд үүрэг гүйцэтгэсэн ч орчин үеийн эрх зүйн тогтолцоонд нийцэхгүй, компанийн засаглалын зарчимтай зөрчилдөж байна. Уг хуулийг хүчингүй болгох нь зах зээлийн эдийн засгийн суурь зарчим, Үндсэн хуулийн 1.2, 6.2, 19.2-т заасан төрийн эрх мэдэл хуульд захирагдах зарчмыг хэрэгжүүлэх нэг алхам юм.

Хууль хэрэгжсэнээр төрийн өмчит компанийн засаглал ил тод, хариуцлагатай болохоос гадна төрийн байгууллагын бүрэн эрхийн хил хязгаар тодорхой болж, эрх зүйн орчны нэгдмэл, тогтвортой байдал хангагдана. Энэ нь Монгол Улсын эдийн засгийн чадавх, засаглалын чанарт эерэг урт хугацааны нөлөө үзүүлэх стратегийн ач холбогдолтой шийдвэр юм.

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ний өдөр

Улаанбаатар
хот

**БНМАУ-ЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ ЭРХ ОЛГОХ ТУХАЙ
ХУУЛЬ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. 1991 оны 01 дүгээр сарын 04-ний өдөр баталсан БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 2026 оны ... дугаар сарын ...-ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

ГАРЫН ҮСЭГ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ОНЦ БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Онц байдлын тухай хуулийн дараах хэсэг, заалтыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

1/10 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 5 дахь заалт:

5/онц байдал тогтоосон шийдвэр, түүнийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан Зөвлөл, Засаг даргаас өгсөн үүрэг даалгаврыг биелүүлээгүй төрийн өмчийн болон төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгж, байгууллагын удирдах албан тушаалтныг онц байдлын хугацаагаар түдгэлзүүлж, орны хүнийг онц байдлын хугацаагаар томилох;

2/16 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 4 дэх заалт:

“4/төрийн өмчийн болон төрийн өмч давамгайлсан аж ахуйн нэгж, байгууллагын зохион байгуулалтын бүтэц, үүрэг, хөдөлмөрийн норм, цалин хөлсийг шинэчлэн тогтоох, үйлдвэрлэлийн зориулалт, технологийн горимыг өөрчлөх онц байдал тогтоосон шийдвэрийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан эрх бүхий албан тушаалтнаас өгсөн үүрэг даалгаврыг зохих ёсоор биелүүлээгүй бүх шатны удирдах ажилтныг онц байдлын хугацаагаар түдгэлзүүлж, орны хүнийг онц байдлын хугацаагаар томилох;

3/16 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 7 дахь заалт:

“7/онц байдлын хугацаанд ажилчин, албан хаагчийг нөхөх олговортойгоор илүү цагаар ажиллуулах ба энэ нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 84.4-т заасан долоо хоногийн ажлын цагийн дээд хязгаарыг 1.5 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй байна.”

4/16 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 8 дахь заалт:

“8/онцгой нөхцөлийн улмаас бий болсон хор уршгийг арилгах зорилгоор улсын нөөц, төрийн өмчийн болон төрийн өмч давамгайлсан аж ахуйн нэгж, байгууллагын тээврийн хэрэгсэл, хүнс тэжээлийн нөөцийг дайчлах, энэхүү нөөц нь онц байдал тогтоосон нутаг дэвсгэр дэх хүн амын хүнс тэжээл, нэн хэрэгцээт зүйлсэд хүрэлцэхгүй бол бусад аж ахуйн нэгж, байгууллагын нөөцийг дайчилж нөхөх олговор, үнийг онц байдал зарлахаас өмнөх үеийн зах зээлийн дундаж үнээр тооцож төлөх;

5/16 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн 6 дахь заалт:

“6/нийтийн эмх замбараагүй байдлыг арилгахад саад учруулж буй улс төрийн нам, эвсэл холбоо, олон нийтийн байгууллагын үйл ажиллагааг онц байдлын хугацаагаар түдгэлзүүлэх;”

2 дугаар зүйл. Онц байдлын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсгийн “хэлбэрэлтгүй” гэснийг хассугай.

3 дугаар зүйл. Онц байдлын тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

4 дүгээр зүйл. Энэ хуулийг 2026 оны ... дугаар сарын ...-ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

БНМАУ-ЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ ЭРХ ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАНДАН СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

НЭГ. ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

1991 онд батлагдсан “БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай” хууль нь Монгол Улс төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн харилцаанд шилжиж байсан түр шилжилтийн үед эдийн засгийн хямралыг даван туулах, стратегийн үйлдвэр, байгууллагын үйл ажиллагааг зогсолтгүй үргэлжлүүлэх зорилгоор гарсан онцгой арга хэмжээний шинжтэй зохицуулалт байв. Тус хууль нь тухайн үеийн эдийн засгийн онцгой нөхцөл, хүндрэлийг даван туулахад чиглэгдсэн бөгөөд Засгийн газрын үйл ажиллагаанд шууд эрх олгох, төрийн өмчит компани, стратегийн салбарын удирдлага, менежментийг түр хугацаанд төвлөрүүлж зохицуулах боломж олгосон юм. Гэвч энэхүү хууль өнөөдрийг хүртэл хүчин төгөлдөр үйлчилсээр байгаа нь эрх зүйн орчны зөрчил, давхардлыг бий болгож, төрийн байгууллагын оролцоог захиргааны замаар хэт төвлөрүүлэх, компанийн засаглалын хараат бус байдалд сөргөөр нөлөөлөх нөхцөлийг бүрдүүлж байна. Үүнээс гадна хууль нь олон улсын гэрээ, хүний эрхийн зарчмуудтай нийцэхгүй, төрийн өмч эзэмшигчийн эрх, харилцаа, хувийн хэвшлийн оролцоог хязгаарласан нөхцөл байдалд хүрсэн байна.

Энэхүү судалгааны тайлан нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон олон улсын гэрээний хүрээнд хууль хүчингүйд тооцох үндэслэл, үр дагавар, зохицуулалтын хувилбаруудыг олон талын судалгаа, үзэл баримтлалын үндсэн дээр дүгнэж, хүний эрх, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг нарийвчлан тодорхойлсон болно.

Судалгааны аргачлал нь:

- Монгол Улсын Үндсэн хууль, холбогдох хууль тогтоомжид тулгуурлан эрх зүйн дүн шинжилгээ хийх;
- Холбогдолтой захиргааны баримт бичиг, тайлан, албан мэдээ зэрэгт баримт бичгийн шинжилгээ хийх;
- Олон улсын эх сурвалж, олон улсын талаар судалсан дотоодын судалгааны тайлан мэдээллийг судлах;
- Хүснэгт, график, харьцуулалт ашиглан дүн шинжилгээ хийх

ХОЁР. АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙСЭН БАЙДАЛ

2.1 Асуудлын мөн чанар, цар хүрээ

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн зорилго нь тухайн үеийн эдийн засгийн тогтворгүй байдлыг даван туулах, стратегийн ач холбогдол бүхий үйлдвэр, байгууллагын үйл ажиллагааг тасралтгүй үргэлжлүүлэхэд чиглэж байжээ. Гэхдээ энэхүү хууль нь өрсөлдөөнт зах зээлийн эдийн засаг төлөвшиж, ардчилсан тогтолцоо өөрийн бүтэц, чиг үүргийн дагуу ажиллахын хэрээр зарчмын хувьд тодорхой хэлбэрээр зөрчилдөх, нийцэхгүй байх хандлага ажиглагдаж байна.

Хууль зүйн хувьд энэ зохицуулалт нь зах зээлийн эдийн засагт шилжсэн нөхцөлд Үндсэн хууль болон бусад хуулиудын холбогдох үзэл санаа, зарчимтай зөрчилдөж байна. Өөрөөр хэлбэл энэхүү хууль нь төрийн оролцоог хэт төвлөрүүлэх, өмчийн харилцаанд улс төрийн зорилгоор оролцож захиргааны аргаар нөлөөлөх хандлагыг хадгалж үлдсэн байна. Үүнээс үүдэн төрийн өмчит компаниудын үйл ажиллагаа зах зээлийн зарчимд бүрэн нийцэхгүй, засаглалын хараат бус байдал хангалтгүй байх нөхцөл үүсжээ. Тухайлбал, “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК-д ногдол

ашиг тараах талаар Монгол Улсын Засгийн газраас 2024 оны 12 дугаар сарын 20-ны өдрийн 225 дугаар тогтоолоор шийдвэр гаргаж, 1,072 хувьцаатай нэг иргэнд гурван удаа хувааж нэгж хувьцаанд 350,000 төгрөгийн ногдол ашиг олгохоор төлөөлөн удирдах зөвлөлд чиглүүлж, “улирал тутам ногдол ашиг тараах нь илүү зохимжтой” гэж зөвлөсөн тохиолдол бий. Энэхүү шийдвэр нь хуульд заасан зах зээлийн зарчмаар бизнесийн оролцоог нэмэгдүүлэх эрх зүйн зарчимтай зөрчилдөж, төрийн байгууллагын захирагчийн удирдлага, шийдвэр гаргах эрх мэдлийн төвлөрлийг нэмэгдүүлсэн гэж дүгнэх боломжтой. Нөгөө талаас уг хууль хүчин төгөлдөр хэвээр байгаа нь хувийн хэвшлийн өрсөлдөөн, хөрөнгө оруулалтын эрх зүйн итгэлцэлд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлийг бий болгож байна.

Хэрэгжилтэд үүссэн асуудал: Засгийн газарт эрх мэдэл хэт төвлөрч, компанийн менежментийн хараат бус байдал алдагдах

Нийгэмд үзүүлэх нөлөө: Иргэд, аж ахуй нэгжүүдийн өмч, эрх чөлөөнд хязгаарлалт болж, тухайн өмч эзэмшигчийн оролцоо хумигдах

Эдийн засагт үзүүлэх нөлөө: Хөрөнгө оруулалт удаашрах, хувийн хэвшлийн идэвх багасах

2.2 Эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хөндөгдөж буй этгээдүүд

Энэхүү хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаагаас эрх ашиг нь хөндөгдөж буй бүлгүүд, асуудлуудыг доорх байдлаар тодорхойллоо.

Хүснэгт 1. Асуудлын цар хүрээ, хамрах субъектүүд

Оролцогч	Үр нөлөө	Тайлбар
Олон нийт, Иргэд	Өмчлөх, захиран зарцуулах, эвлэлдэн нэгдэх эрхийг хязгаарлах	Уг хууль нь тодорхой үйлдвэр, байгууллагыг төрийн шууд хяналтад авч, онцгой дэглэм тогтоох эрхийг Засгийн газарт олгосон. Энэ нь иргэдийн ажил хөдөлмөр эрхлэх, өмчөө эзэмших, ашиглах боломжийг хязгаарлах нөхцөлийг бүрдүүлж байна. Мөн тухайн үйлдвэр, байгууллагын үйлдвэрчний эвлэлийн үйл ажиллагааг хязгаарлаж болохыг хуульчилсан. Онцгой дэглэмийн хүрээнд төрийн үйл ажиллагаа илүү төвлөрсөн хэлбэрээр явагдаж, иргэд, олон нийт хөндлөнгийн хяналт тавих боломжийг хуульчлаагүй. Цаашлаад олон нийт, хэвлэл мэдээлэл, дотоод хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд саад учруулах эрсдэлтэй.
Аж ахуйн нэгж	Зах зээлийн хязгаарлагдмал орчин Хөндлөнгийн нөлөөлөл	Хуулийн дагуу засгийн газрын онцгой дэглэмд орсон байгууллагуудад бүтэц, орон тооны өөрчлөлт хийгдэх боломжтой ба энэ нь аж ахуйн нэгжүүдэд засаглалын хараат бус байдал алдагдаж, зах зээлийн зарчмаар шударга өрсөлдөөнд өрсөлдөж ашгийн үйл ажиллагаа явуулахад болж байна. Цаашлаад тухайн аж ахуй нэгж, салбарын хөрөнгө оруулалт буурах, тогтворгүй байдал бий болох магадлалтай.
Засгийн газар	Хэтийдсэн эрх мэдэл, хяналт	Энэхүү хуульд зааснаар хэрэгжилтийн явцад эрх мэдлийн төвлөрөл, менежментийн хараат байдал бий болж, хөндлөнгийн хяналтын суларч байна.

2.3 Асуудлыг үүсгэж буй шалтгаан, нөхцөл

1990-ээд онд энэхүү хууль стратегийн аж ахуйн нэгжийг зогсолтгүй ажиллуулах, нийгмийн хангамжийг хангах онцгой зорилготой байсан. БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуульд тусгагдсан онцгой дэглэмийн хүрээнд Засгийн газарт үйлдвэр, байгууллагыг шууд хяналтдаа авах зохицуулалт нь төрийн хэт төвлөрлийг бий болгож, зах зээлийн эдийн засгийн зарчимд харшилсан хэвээр үлдсэн нь гол асуудал болж байна. Өнөөгийн нөхцөлд зах зээлийн эдийн засаг бүрэн төлөвшсөн, хувийн хэвшил давамгайлсан орчинд энэ төрлийн хуулийн хэрэгцээ үндсэндээ үгүй болсон байна. Гэсэн хэдий ч хууль хүчингүй болоогүйгээс төр зах зээлийн оролцоог захиргааны арга замаар хадгалах боломж хэвээр үлдсэн нь эдийн засгийн бодлогын уялдаа, хувийн хэвшлийн итгэлцэлд сөргөөр нөлөөлж байна. Түүнчлэн энэхүү хуулийн хүрээнд үүсэж буй асуудлууд нь дараах шалтгаан нөхцөлөөс хамаарч байна.

Эрх зүйн орчны шинэчлэл дутмаг байдал:

Монгол Улс 1992 онд Үндсэн хуулиа баталснаар өмчийн олон хэлбэрийг хүлээн зөвшөөрч, төрийн оролцоог хязгаарлах зарчмыг тунхагласан хэдий ч БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуульд энэ шинэчлэл тусгагдаагүй хуучин тогтолцооны үзэл санаа үргэлжилж байгаа нь гол шалтгаан болж байна. Цаашлаад БНМАУ-ын Үндсэн хуулиас Монгол Улсын Үндсэн хуулийг бүрнээ дагаж мөрдөхөд шилжих тухай Монгол Улсын Үндсэн хуулийн хавсралт хуулиар нарийвчлан зохицуулаагүй, энэхүү хуулийг баримтлан хүчингүй болгох, эсвэл нийгэм, эдийн засгийн нөхцөлдөө тохируулан шинэчлэн найруулаагүй байна. Тус хууль нь социалист эдийн засгийн үеийн захиргааны арга барилд тулгуурласан хэвээр байгаа тул Үндсэн хууль болон зах зээлийн зарчимтай зөрчилдөж байна.

Иргэний нийгэм, олон нийтийн оролцоог хязгаарласан байдал ба хяналтын тогтолцооны доголдол:

Энэхүү хуульд онцгой дэглэмийн хугацаанд Засгийн газрын шийдвэрт хөндлөнгийн хяналт тавих байгууллага, иргэний оролцоог тодорхой тусгаагүй байдаг. Үүний улмаас төрийн өмчит аж ахуйн нэгж, стратегийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт, ил тод байдал хангалтгүй болж, удирдлагын хариуцлага алдагдаж байна.

Өмчийн харилцааны зохицуулалтын давхардал, тодорхой бус байдал:

Төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүдийн үйл ажиллагааг “Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай”, “Компанийн тухай” болон бусад хууль тогтоомжоор аль хэдийн зохицуулж буй тул БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль нь орчин үеийн эрх зүйн тогтолцоонд давхардсан, үл нийцсэн зохицуулалт болж байна. Энэ давхардал нь компанийн засаглалын эрх мэдлийн хуваарилалтыг бүдгэрүүлж, төрийн байгууллагын хариуцлагын уялдааг алдагдуулж байна. Мөн эдгээр хуулиар ч төрийн өмчит хуулийн этгээдийн хараат бус, бие даасан байдлыг хангаж чадаагүй, төдийгүй улс төрийн нөлөөнд орох эрсдэл өндөртэй байгаа нь засаглалын тогтолцоо олон улсын жишгээс хоцрогдож, ашиг буурч, алдагдал нэмэгдэн, олон нийтийн дургүйцлийг төрүүлж байна. Ийм нөхцөл байдалд Засгийн газар асуудлыг цогцоор нь шийдвэрлэх бус тухайн компани дээр нэг удаагийн, түргэвчилсэн арга хэмжээ авахаар онцгой дэглэм тогтоодог жишиг бий болоод байгаа юм. Үүнээс үзэхэд энэ хууль нь Засгийн газар, тодорхой улс төрчдийн эс үйлдэхүйн халхавч, улс төрийн хэрэгсэл болжээ.

Бодлогын залгамж чанаргүй байдал:

1991 онд батлагдсан уг хуульд туссан арга хэмжээ, хандлага нь түр хугацааны онцгой нөхцөлд зориулагдсан ч дараагийн хууль, бодлого, реформын

баримт бичгүүдтэй уялдаагүй. Ингэснээр бодлогын түвшинд залгамж чанар алдагдаж, хууль хэрэгжих зорилго нь цаг үеэ өнгөрөөсөн боловч эрх зүйн хүчинтэй хэвээр байгаа байдал үүссэн байна.

ГУРАВ. АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГО

3.1. Ерөнхий зорилго

Энэхүү хуулийн төслийн үндсэн зорилго нь хууль зүйн орчныг шинэчлэн сайжруулах, хууль тогтоомжийн уялдаа сайжруулах, давхардлыг арилгах, төрийн оролцоог хязгаарлаж, компанийн засаглал, өмчийн харилцаанд зах зээлийн зарчмыг бүрэн хэрэгжүүлэхэд оршино. Төрийн өмчит болон төрийн оролцоотой аж ахуйн нэгжүүд зах зээлийн нөхцөлд илүү үр ашигтай, ил тод, хариуцлагатай үйл ажиллагаа явуулах боломж бүрдэнэ. Үүнээс гадна хууль зүйн орчныг шинэчлэх энэхүү алхам нь хүний эрх, өмчлөх болон эдийн засгийн эрх чөлөөний баталгааг бэхжүүлэх, хууль дээдлэх зарчмыг эдийн засгийн бодлогод бодитоор хэрэгжүүлэх суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх ач холбогдолтой юм.

3.2. Зорилтууд

Эрх зүйн орчныг цэгцлэх

Энэ хууль хүчин төгөлдөр байснаар Иргэний хууль, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай, Компанийн тухай хууль тогтоомжуудтай зохицуулалт нь давхцах, зөрчилдөх, ойлгомжгүй нөхцөл үүсэж байгаа тул уг хуулийг хүчингүй болсонд тооцсоноор эрх зүйн орчны уялдаа сайжирч, хууль тогтоомжийн нэгдмэл байдал хангагдана.

Төрийн оролцоог оновчтой хязгаарлаж, компанийн засаглалын хараат бус байдлыг хангах

Засгийн газарт эдийн засгийн тодорхой салбарт шууд удирдлага, хяналт тогтоох өргөн хүрээний эрх мэдэл олгосон нь өнөөдрийн зах зээлийн нөхцөлд хэт төвлөрсөн, захиргааны шинжтэй байна. Тиймээс төрийн оролцоог хязгаарлаж, бодлогын түвшинд хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний тогтолцоонд тулгуурласан илүү ил тод, хариуцлагатай орчныг бий болгох шаардлагатай. Мөн хууль хүчин төгөлдөр байх нь төрийн өмчит болон төрийн оролцоотой аж ахуйн нэгжүүдийн удирдлагад улс төр, захиргааны нөлөө үзүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлж байна. Хуулийг хүчингүй болгосноор компанийн засаглалын ил тод байдал, хариуцлага, харилцан тэнцвэртэй хяналт, менежментийн бие даасан байдлыг хангах нөхцөл бүрдэнэ. Мөн төрийн шийдвэр гаргах үйл явцад ил тод, тайлагнадаг, хариуцлагын зарчим нэвтэрч, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үнэлгээ, үнэлгээний тогтолцоог шинэ шатанд гаргах боломж бүрдэнэ.

Өмчийн харилцааг зах зээлийн зарчимд нийцүүлэх:

Өмчийн хэлбэрийн хувьд төрийн, хувийн, холимог өмч бүхий аж ахуй нэгжүүдийн харилцаа Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай, Компанийн тухай хуулиар зохицуулагдаж байгаа тул 1991 онд батлагдсан хуулийн заалтууд эдгээр хуулийн үзэл баримтлал, зохицуулалтуудтай давхардаж, зөрчилдөж байна. Энэ хууль хүчингүй болсноор өмчийн эрхийн хувьд илүү тодорхой, шударга, зах зээлийн зарчимд нийцсэн орчин бүрдэнэ.

Хүний эрх, эрх чөлөөний баталгааг хангах:

Хуульд заасан онцгой дэглэм тогтоох эрх нь иргэдийн өмчлөх, ажил хөдөлмөр эрхлэх, эвлэлдэн нэгдэх эрхийг хязгаарлах эрсдэлтэй. Хуулийг хүчингүй болгох замаар эдгээр эрх, эрх чөлөөний баталгааг хангаж, хүний эрхийн түвшинд нийцсэн хуулийн засаглалын орчныг бий болгоно.

Эдийн засгийн тогтвортой, өрсөлдөх чадвартай орчныг бүрдүүлэх

Төрийн захиргааны хэт оролцоог бууруулж, зах зээлийн тогтолцоо, шударга өрсөлдөөний зарчимд тулгуурласан аж ахуйн үйл ажиллагааны орчныг дэмжинэ. Энэ нь хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг нэмэгдүүлж, стратегийн салбаруудын удирдлагын үр ашиг, бүтээмжийг сайжруулах урт хугацааны үр нөлөөтэй.

3.3. Хүлээгдэх үр дүн

- Хууль зүйн орчинд үүссэн зөрчил, давхардал арилж, эрх зүйн тогтолцооны уялдаа хангагдана.
- Төрийн оролцоо хязгаарлагдаж, компанийн засаглалын хараат бус байдал, эдийн засгийн чөлөөт өрсөлдөөн сайжирна.
- Хүний эрх, эрх чөлөөний баталгаа хангагдаж, өмчийн харилцаа шударга, зах зээлийн зарчимд нийцнэ.
- Хууль тогтоомж ил тод, хариуцлагатай хэрэгжих нөхцөл бүрдэж, бодлогын үр нөлөө нэмэгдэнэ.

ДӨРӨВ. АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУД

4.1 Хувилбар 1: Тэг хувилбар буюу Шинэ зохицуулалт хийхээс татгалзах

1991 онд батлагдсан БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль хүчин төгөлдөр хэвээр байх тул зарим тохиолдолд төрийн өмчит компани, стратегийн салбарын үйл ажиллагаанд Засгийн газрын оролцоо хэвээр хадгалагдана. Тэгэхээр компаниудын хараат бус засаглал, хувийн хэвшлийн оролцоог хязгаарлах байдал үргэлжилнэ гэсэн үг.

Эрх зүйн давхардал, зөрчил үргэлжилнэ: Өнөөг хүртэл хууль хүчин төгөлдөр байсаар байгаа нь одоогийн эрх зүйн орчинтой давхардал үүсгэж, хууль хэрэгжүүлэх явцад маргаан, ойлголтын зөрчил бий болгох эрсдэлтэй. Хууль зүйн зохицуулалт шинэчлэгдэхгүйгээр хэвээр байх нь цаашид шүүхийн болон шүүхийн бус маргаан нэмэгдэх, дээр дурдагдсан хүний эрх, эрх чөлөө зөрчигдөж, сэргээгдэхгүй байх эрсдэлтэй.

Эдийн засгийн үр дагавар, хохирол: Хувийн хэвшлийн оролцоо хязгаарлагдах нөхцөл хэвээр үлдвэл зах зээлд өрсөлдөөн буурч, шинэ санаа, бүтээмжид сөргөөр нөлөөлнө. Стратегийн салбар дахь төрийн эзэмшил давамгайлсан байдал нь санхүүгийн үр ашиг буурахад хүргэж, улсын төсөвт урт хугацааны хохирол учруулж болно.

Бодлого, зохицуулалтын хоцрогдол: "Тэг" хувилбарын дагуу хууль шинэчлэгдэхгүй байх нь өнөөгийн зах зээлийн нөхцөл, олон улсын стандартаас хоцрогдсон зохицуулалт хэвээр хадгалагдахад хүргэнэ. Энэ нь хөрөнгө оруулалт татах, гадаад, дотоод бизнесийн итгэлцлийг бууруулах эрсдэлтэй.

Шинэ зохицуулалт хийхээс татгалзах буюу "тэг" хувилбар нь хууль тогтоомжид одоогоор байгаа давхардал, хязгаарлалт, эрх зүйн зөрчил, эдийн засгийн үр ашиг буурах нөхцөлийг хэвээр үлдээх үр дагавартай. Энэ нь богино хугацаанд тодорхой нөлөөгүй мэт боловч урт хугацааны хор хохирол, зах зээлд тааламжгүй нөхцөл, стратегийн салбарын тогтвортой бус байдал зэрэг сөрөг үр дагаврыг үргэлжлүүлнэ.

4.2 Хувилбар 2: Хэвлэл мэдээлэл болон бусад арга хэрэгслээр дамжуулан олон нийтийг соён гэгээрүүлэх

Энэхүү хувилбар нь БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болгосны дараах үр дүнд хүрч чадахгүй. Учир нь хуулиар олгож буй эрх, хязгаарлалт төрийн байгууллагын төвлөрсөн зохицуулалтад үндэслэсэн бөгөөд зөвхөн мэдээлэл тараах, олон нийтийн ойлголт нэмэгдүүлэх арга нь хууль ёсны эрх

мэдлийг шилжүүлэхгүй, хязгаарлалтыг арилгахгүй. Харин уг хувилбар нь тус хуулийг хэрэгжүүлэх зарим асуудлыг саармагжуулах, иргэд, бизнес эрхлэгчдийн хууль эрх зүйн мэдлэгийг дээшлүүлэх боломжтой. Тухайлбал,

- Иргэд, хувийн хэвшил хуульд заасан эрх, үүрэг, хязгаарлалтын агуулгыг ойлгож, хууль зөрчих эрсдэл буурна;
- Олон нийтийн мэдлэг, ойлголт нэмэгдэх замаар хууль хэрэгжихтэй холбоотой зөрчил, маргаан буурах боломжтой болно.

Давуу тал

- Шууд хуульд өөрчлөлт оруулахгүйгээр олон нийтийн ойлголтыг дээшлүүлж, тус хуулийн зарим зүйл заалт илт зөрчлийг саармагжуулна.
- Иргэд, аж ахуй эрхлэгчдийн эрх зүйн мэдлэг нэмэгдэж, хууль хэрэгжүүлэхэд хяналт тавьж, төрд шаардлага тавих боломжтой болно.

Сул тал

- Хуулийн төвлөрсөн зохицуулалтыг өөрчилж чадахгүй.
- Зөрчил маргаан гарах магадлал бүрэн арилдаггүй.
- Үр дүн нь шууд харагдахгүй, хугацаа шаардсан арга.

Энэхүү хувилбар нь хуулийг орлох арга биш бөгөөд хуульд заасан эрх, үүргийг шууд устгах боломжгүй. Гэхдээ хууль хэрэгжих үеийн нөхцөл, иргэдийн ойлголтыг сайжруулах, Үндсэн хууль, бусад хуулийн үзэл баримтлал, зарчимтай зөрчилдөхүйц зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх эсэхэд тавих олон нийтэд хяналт сайжрах үр дүнтэй арга юм. Тиймээс бусад хувилбаруудтай хослуулан хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

4.3 Хувилбар 3: Зах зээлийн механизмаар дамжуулан төрөөс зохицуулалт хийх

Энэхүү хувилбар нь тус хуулийг хэвээр хэрэгжүүлэх, хуулийг хүчингүй болгох хувилбарууд шиг шууд үйлчлэл үзүүлэхгүй. Учир нь хуулиар төрд олгогдсон эрх, шийдвэр гаргах төвлөрсөн зохицуулалтыг зах зээлийн зохицуулалтаар бүрэн орлуулах, хязгаарлах боломжгүй.

Гэхдээ энэ хувилбар нь энэ хуулийн төслийн зах зээлийн зарчимд тулгуурласан зорилтыг тодорхой хэмжээгээр дэмжих, төрийн оролцоог бууруулах замаар асуудлыг саармагжуулах боломжтой. Тухайлбал:

- Төрийн өмчит компани, стратегийн салбарын үйл ажиллагаанд зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлт, өрсөлдөөний зарчмыг ашиглан зохицуулалт хийх.
- Төрөөс шууд оролцохгүйгээр санхүүгийн болон үйлдвэрлэлийн үр ашгийг зах зээлийн механизмаар дээшлүүлэх.
- Хувийн хэвшлийн оролцоог нэмэгдүүлж, төрийн төвлөрсөн захирамж, зохицуулалттай холбоотой давхардал, зөрчил буурах.

Давуу тал

- Төрийн шууд оролцоог багасгаж, зах зээлийн зарчмаар үр дүнд хүрэх боломжтойг илэрхийлэх боломжтой.
- Хувийн хэвшлийн оролцоог дэмжиж, өрсөлдөөн, инновацыг идэвхжүүлнэ.
- Зардал багатай, зах зээлийн механизмд нийцсэн зохицуулалт.

Сул тал

- Хуулиар Засгийн газарт олгосон тодорхой эрх, хязгаарлалтыг зогсоох боломжгүй. Эрсдэл хэвээр үлдэнэ.
- Зах зээлийн механизмыг бүрэн хэрэгжүүлэх нөхцөл шаардлага хангагдахгүй бол үр дүнгүй байж болзошгүй.
- Төрийн оролцоо багассан ч стратегийн салбар, нийгмийн чухал үйлчилгээний удирдлага, хяналт сулрах эрсдэлтэй.

Энэхүү хувилбар нь хуульд заасан зохицуулалтыг шууд орлох арга биш боловч, зах зээлийн зарчмаар асуудлыг саармагжуулах, хувийн хэвшлийн оролцоог

нэмэгдүүлэх боломжтой. Хуулийн зохицуулалттай хослуулан хэрэгжүүлэх нь үр дүнтэй.

4.4 Хувилбар 4: Төрөөс санхүүгийн интервенц хийх

Энэхүү хувилбар нь БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох хуульд тулгамдаж буй асуудлыг хэсэгчлэн шийдвэрлэх боломжтой. Санхүүгийн интервенц нь төрөөс шууд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх замаар компанийн санхүүгийн эрсдэлийг бууруулах, салбарын тогтвортой байдлыг хадгалах арга юм. Гэхдээ энэ арга нь уг хуульд заасан зохицуулалтыг бүрэн орлож чадахгүй бөгөөд зөвхөн төсөв, хөрөнгө оруулалттай холбоотой асуудлыг саармагжуулах хэмжээнд үр нөлөө үзүүлнэ. Мөн интервенцийн үр дүн нь тухайн санхүүгийн дэмжлэгийн хэмжээ, үр ашиг, зах зээлийн нөхцөлөөс шууд хамаарах тул урт хугацаанд хуулийн зохицуулалтыг үргэлж шаардана.

Энэхүү хувилбар нь хуулийн зохицуулалтыг шууд орлуулах бус, төрийн санхүүгийн оролцоогоор асуудлыг хэсэгчлэн зохицуулах арга бөгөөд стратегийн салбарын тогтвортой байдлыг дэмжихэд чиглэдэг.

Давуу тал

- Стратегийн салбар болон төрийн өмчит компаниудын санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангаж, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ тасрах эрсдэлийг бууруулна.
- Хувийн хэвшлийн оролцоог дэмжих замаар зах зээлийн бүтцийг хадгалах боломжтой.
- Төрийн санхүүжилтээр эрсдэл, алдагдлыг түр зуурт бууруулж, илүү үр ашигтай зохицуулалт хийх нөхцөл бүрдүүлнэ.

Сул тал

- Төрөөс санхүүгийн интервенц хийх нь төсвийн нэмэлт зардал үүсгэдэг.
- Урт хугацаанд зах зээлийн механизмыг сулруулж, компаниудын хараат байдлыг нэмэгдүүлэх эрсдэлтэй.
- Интервенцийн үр дүн нь зөв удирдлага, хяналтгүй бол үр ашиггүй санхүүжилт, алдагдалд хүргэж болзошгүй.

Энэ хувилбар нь хуульд заасан эрхийг шууд орлох арга биш боловч, тодорхой чиглэлд зорилтот санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх замаар асуудлыг саармагжуулах, стратегийн салбарын тогтвортой байдлыг хангах боломжтой. Хуульд заасан тодорхой зохицуулалтуудтай хослуулан хэрэгжүүлэх нь үр дүнтэй байдаг.

4.5 Хувилбар 5: Төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлээр тодорхой чиг үүргийг гүйцэтгүүлэх

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох хуульд тулгарч буй асуудлыг шууд орлуулж чадахгүй ч зарим чиг үүргийг гүйцэтгүүлэх замаар асуудлыг хэсэгчлэн шийдвэрлэх боломжийг олгож болох юм. БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох хууль нь төрийн эрх мэдлийг нэмэгдүүлэх замаар стратегийн салбар болон төрийн өмчит компаниудын үйл ажиллагааг удирдах эрхийг олгож байгаа бөгөөд энэ нь хувийн хэвшлийн оролцоог хязгаарлаж, засаглалын хараат бус байдалд сөргөөр нөлөөлж байна. Тухайн хувилбарын хүрээнд төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн байгууллага нь тодорхой үйл ажиллагаа, үйлчилгээ, менежментийн чиг үүргийг гүйцэтгэхээр тохиролцож, үр дүнг тодорхой хэмжээгээр гаргаж болно. Гэвч энэхүү арга нь хуульд заасан эрхийг давч үйлчлэх боломж муу бөгөөд тухайн эрх зүйн зохицуулалтыг хуулийн хүрээнд цуцлах, өөрөөр зохицуулсан тохиолдолд хэрэгжих боломжтой.

Энэхүү хувилбар нь хуульд заасан эрхийг бүрэн орлохгүй ч төрийн болон стратегийн салбарын үйл ажиллагааны зарим чиг үүргийг хувийн хэвшил, төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх замаар асуудлыг хэсэгчлэн шийдвэрлэх боломжтой

бөгөөд илүү үр ашигтай менежмент, үйлчилгээний хэрэгжилтийг хангах боломжтой. Мөн БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуульд заасан эрхийг Засгийн газраас шууд хэрэгжүүлэх, эсвэл орлуулах боломжийг тодорхой хэмжээнд олгож болно. Хууль нь төрийн шууд оролцооны замаар стратегийн салбар болон төрийн өмчит компаниудын үйл ажиллагааг удирдах эрхийг олгож байгаа нь хувийн хэвшлийн оролцоог хязгаарлаж, засаглалын хараат бус байдалд сөргөөр нөлөөлж байгаа юм. Үүнийг УИХ-ын сонгуультай холбоотойгоор Засгийн газраас чиглэл өгч "Эрдэнэс Тавантолгой" ХК-ийн ногдол ашгийг иргэдэд олгуулсан тохиолдлуудаас харж болно.

4.6 Хувилбар: Захиргааны шийдвэр гаргах

Захиргааны шийдвэр гаргах хувилбар нь БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн хүрээнд үүсээд буй эрх зүйн давхардал, зохицуулалтын зөрчлийг төрийн гүйцэтгэх байгууллагаас захиргааны аргаар шийдвэрлэх боломжийг тодорхойлж болох юм. Энэ нь хуулийг шууд хүчингүй болгохгүйгээр, түүний хэрэгжилтэд хяналт тавих, тодорхой чиглэлд түр хугацааны зохицуулалт хийх, төрийн өмчит болон стратегийн салбарын компанийн үйл ажиллагаанд хяналт тогтоох хэлбэрээр хэрэгжих боломжтой.

Захиргааны шийдвэрийн давуу тал нь хууль тогтоомжийн шинэчлэл удааширсан нөхцөлд төрөөс богино хугацаанд зохицуулалт хийх, хариуцлага тооцох, хяналт тавих боломжийг бүрдүүлдэг. Мөн төрийн бодлого, нийтийн ашиг сонирхлын үүднээс тодорхой асуудалд нэгдсэн удирдлага баримтлах нөхцөлийг хангана.

Харин сул тал нь захиргааны шийдвэр нь байнга улс төрийн нөлөөлөлд өртөх, компанийн менежментийн бие даасан байдал, бизнесийн үр ашигт байдлыг бууруулах, хууль зүйн тодорхойгүй байдал үүсгэх эрсдэлтэй. Төрөөс ийм байдлаар хэт төвлөрсөн шийдвэр гаргах нь хувийн хэвшлийн итгэлцлийг алдагдуулж, хөрөнгө оруулалтын орчны тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлдөг.

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг бүрэн орлох зохицуулалт биш боловч, хууль тогтоомжийн шинэчлэл хийгдэх хүртэлх түр хугацаанд төрийн хяналт, захиргааны хариуцлагын механизмыг ашиглан эрх зүйн зохицуулалтын тодорхой орон зайг нөхөх боломжтой. Гэсэн хэдий ч энэ хувилбарыг хэрэгжүүлэхдээ захиргааны хэт төвлөрлийг сэдэлжүүлэхгүйгээр, компанийн засаглалын бие даасан байдлыг хамгаалах тэнцвэртэй зохицуулалт чухал юм.

4.7 Хувилбар: Хуулийг хүчингүй болсонд тооцох

Энэхүү хувилбар нь БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болгох замаар эрх зүйн давхардлыг арилгах, Засгийн газарт Үндсэн хууль болон бусад хуулийн үзэл баримтлал, зарчимтай зөрчилдөхүйц эрх мэдэл олгохыг зогсоох ач холбогдолтой. Өнөөгийн хууль нь компаниудын хараат бус байдлыг хязгаарлаж, шууд төвлөрсөн удирдлагаар хангаж байгаа тул хууль хүчингүй болсноор эдгээр асуудлыг аж ахуй нэгжүүд зах зээлийн зарчмаар хуульд нийцүүлэн бие даан шийдвэрлэх боломж бүрдэнэ. Хууль хүчингүй болох нь мөн иргэдийн өмч эзэмших, ашиглах эрхэнд нөлөөлж буй хязгаарлалтыг арилгах, зах зээлийн чөлөөт өрсөлдөөнийг дэмжих нөхцөлийг бий болгоно. Гэсэн хэдий ч энэ хувилбар хэрэгжихэд богино хугацаандаа Компанийн тухай хууль, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн хүрээнд Засгийн газраас хувьцаа эзэмшигчийн хувьд хөндлөнгийн хяналт тавих, бодлогын зорилтоо оновчтой хэрэгжүүлэхэд ойлгомжгүй байдал үүсэж шинэ жишиг тогтоох хэрэгцээ шаардлага үүсэх магадлалтай.

Давуу тал

- Эрх зүйн давхардлыг арилгана.

- Засгийн газар дахь эрх мэдлийн төвлөрлийг бууруулна.
- Иргэдийн өмчлөх, эвлэлдэн нэгдэх, хувиараа аж ахуй эрхлэх эрх, эрх чөлөөг баталгаажуулна.
- Зах зээлийн чөлөөт өрсөлдөөнийг дэмжинэ.

Сөрөг тал

- Онцгой дэглэм хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй зарим аж ахуй нэгжүүдийн хувьд хууль хүчингүй болох хугацаанд зохион байгуулалтын тодорхойгүй байдал үүсэж болзошгүй.
- Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын хяналт түр зуур суларч, зарим аж ахуй нэгжүүдэд хариуцлагагүй байдал үүсэх магадлалтай.

Энэхүү хувилбар нь тус хуулийн үр дагавар, үүссэн асуудлыг бүрэн шийдвэрлэх боломжтой бөгөөд төр, хувийн хэвшил, зах зээлд тэнцвэртэй зохицуулалт бий болгоход чиглэнэ. Түүнчлэн асуудлын үндсэн шалтгаан, хууль зүйн давхардлыг арилгах, стратегийн салбарын засаглалын хараат бус байдлыг баталгаажуулах боломжтой.

4.8 Зохицуулалтын хувилбаруудын үр нөлөөний дүн шинжилгээ

Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын нэгдүгээр хавсралт
Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлалын дагуу дэвшүүлсэн хувилбаруудыг харьцуулан шинжилгээ хийе.

Хүснэгт 2. Зохицуулалтын хувилбаруудын үр нөлөөний дүн шинжилгээ

№	Хувилбар	Хэрэгжүүлэх боломж	Эдийн засгийн үр нөлөө	Засаглал, эрх зүйн үр нөлөө	Хүний эрх, зах зээлийн чөлөөт байдлын үр нөлөө	Нийт үнэлгээ
1	Тэг хувилбар (шинэ зохицуулалт хийхээс татгалзах)	Хууль хүчин төгөлдөр хэвээр, хэрэгжиж үр дагавар үргэлжилнэ.	Эдийн засгийн үр ашиг буурна, хувийн хэвшлийн оролцоо хумигдана	Давхардал, эрх мэдлийн төвлөрөл хадгалагдана.	Эвлэлдэн нэгдэх, өмчлөх эрх хязгаарлагдана.	Сөрөг
2	Хэвлэл мэдээллээр соён гэгээрүүлэх	Хуульд өөрчлөлт орохгүй, нэмэлт нөлөө үзүүлнэ.	Шууд эдийн засгийн үр нөлөө багатай.	Эрх зүйн ойлголт, хяналт сайжирна.	Иргэдийн эрх зүйн мэдлэг дээшилнэ.	Дунд зэргийн эерэг

3	Зах зээлийн механизм-аар зохицуулах	Хязгаарлагд-мал, зах зээлийн нөхцөлөөс хамаарна.	Өрсөл-дөөн, бүтээмж нэмэгдэнэ .	Төрийн оролцоо буурна, гэхдээ уг хуулийн дагуу төрөөс хэзээ ч оролцох боломж-той.	Хувийн хэвшлийн эрх чөлөө дэмжигдэнэ.	Дунд зэргийн эерэг, нөхцөлт
4	Төрөөс санхүү-гийн интервен-ц хийх	Түр зуурын арга хэмжээний хэлбэртэй.	Төсвийн ачаалал нэмэгдэ-нэ, тогтвор-той байдал бий болох боломж-той.	Төрийн хэт оролцоо үүсэх эрсдэл-тэй.	Аж ахуй нэгжүүд, өмчийн эздийн бие, даасан, хараат бус байдал хязгаарлаг-даж болзошгүй.	Хязгаар-лагдмал үр нөлөөтэй
5	Төрийн бус байгуул-лага, хувийн хэвшлээр чиг үүрэг гүйцэтгүү-лэх	Хуульд заавал зохицуулалт хийж уялдуулах шаардлагатай .	Үр ашиг, менеж-мент сайжирч эдийн засгийн үр дүнгүүд сайжирах боломж-той.	Төрийн хяналт үргэлжилж , улс төрийн нөлөөл-лийг бууруулж чадахгүй байх магадлал-тай.	Иргэдийн оролцоо, нийгмийн түншлэл нэмэгдэнэ.	Нөхцөлт хязгаар-лагдмал үр нөлөөтэй
6	Захиргаа-ны шийдвэр гаргах	Түр зохицуулал-тын хүрээнд хэрэгжиж болно.	Түргэн нөлөөтэй ч улс төрийн нөлөөнд ахин орох эрсдэл-тэй.	Хэт төвлөрөл, хяналт нэмэгдэнэ.	Эвлэлдэн нэгдэх, өмчлөх эрх хязгаарлаг-дах эрсдэлтэй.	Түр зуурын эерэг, урт хугацаанд хязгаарлагд-мал
7	Хуулийг хүчингүй болгох	Хууль зүйн шинэчлэл хийснээр бүрэн хэрэгжих боломжтой.	Зах зээлийн өрсөл-дөөн идэвхжиж, үр ашиг дээшилнэ.	Эрх мэдлийн төвлөрөл арилна, шинэ хууль тогтоомж шаардана.	Иргэдийн үзэл бодлоо илэрхийлэх, өмчлөх эрх баталгааж-на. Хөдөлмөрлө х журамт үүргийн хязгаарлалт арилна.	Өндөр үр нөлөөтэй

Хувилбаруудын харьцуулсан дүгнэлт

Зохицуулалтын хувилбаруудын дүн шинжилгээнээс харахад БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн одоогийн хэвээр үлдэх буюу тэг хувилбар нь эдийн засаг, эрх зүйн болон зах зээлийн орчинд хамгийн сөрөг үр нөлөөтэй байна. Тус хууль нь анх социалист үеийн эдийн засгийн бүтэц, төрийн өмч давамгайлсан нөхцөлд зориулагдсан тул өнөөгийн чөлөөт зах зээлийн системд нийцэхгүй болжээ. Хуулийг хүчингүй болгох хувилбар нь эрх мэдлийн төвлөрлийг задлах, төрийн болон хувийн хэвшлийн харилцааг шинэ түвшинд гаргах, зах зээлийн өрсөлдөөнийг сэргээх, өмчлөх эрхийг баталгаажуулах зэрэг үндсэн зорилгод хамгийн нийцтэй байна. Харин богино хугацаанд хэрэгжихэд тодорхой шилжилтийн хүндрэл буюу хугацааны тодорхойгүй байдал, зохион байгуулалтын эрсдэл үүсэж болзошгүй ч урт хугацаанд хамгийн үр өгөөжтэй хувилбар юм.

Мөн зах зээлийн механизмаар дамжуулан зохицуулах болон төрийн бус байгууллага, хувийн хэвслээр тодорхой чиг үүргийг гүйцэтгүүлэх хувилбарууд нь дунд болон урт хугацаанд хамгийн бодитой, хэрэгжих боломж өндөр байна. Эдгээр нь төрийн оролцоог багасгаж, үр ашиг, инновацыг нэмэгдүүлэх, иргэдийн оролцоог дэмжих нийгмийн түншлэлийн хэлбэрийг бүрдүүлэх боломжтой. Гэхдээ энэхүү хууль хүчин төгөлдөр үйлчилсээр байх бөгөөд энэ хуулийн хүрээнд ямар ч байгууллагад онцгой дэглэм тогтоож гарсан үр дүнг эвдэх эрсдэлтэй.

Харин санхүүгийн интервенц болон захиргааны шийдвэр гаргах хувилбарууд нь богино хугацаанд үр дүн өгөх боловч урт хугацаанд төрийн хэт төвлөрөл, улс төрийн нөлөө, төсвийн эрсдэлийг нэмэгдүүлэх сул талтай. Хэвлэл мэдээллээр соён гэгээрүүлэх хувилбар нь тус хуулийг орлох хэмжээнд биш, харин бусад хувилбарыг дэмжих нэмэлт туслах арга гэж үзэх нь зүйтэй. Дээрх хүснэгтээр хязгаарлалттай хүчингүй болгох хувилбар нь хүний эрх, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчинд хамгийн тогтвортой, эерэг нөлөө үзүүлж байгааг харуулж байна.

Хүснэгт 3. Зорилгод хүрэх байдал

№	Хувилбар	Зорилгод хүрэх байдал (хуульд үүссэн асуудлыг шийдвэрлэх чадвар)	Үнэлгээ (өндөр-дунд-бага)
1	Тэг хувилбар	Хууль хүчин төгөлдөр хэвээр байх тул эрх зүйн давхардал, хязгаарлалт, төвлөрлийг арилгах зорилгод хүрэхгүй.	Бага
2	Хэвлэл мэдээлэл, соён гэгээрүүлэх	Хуульд заасан эрх, хязгаарлалтыг өөрчлөхгүй боловч олон нийтийн ойлголт, хяналтыг нэмэгдүүлснээр үүсэх маргаан, асуудлыг саармагжуулах боломжтой.	Дунд
3	Зах зээлийн механизмаар зохицуулах	Төрийн оролцоог багасгах, зах зээлийн зарчимд ойртуулах замаар асуудлыг тодорхой хэмжээнд шийдвэрлэнэ.	Дунд
4	Төрөөс санхүүгийн интервенц хийх	Стратегийн салбарын санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах ч хууль зүйн давхардал, эрх мэдлийн төвлөрлийг өөрчлөхгүй.	Дунд
5	Төрийн бус байгууллага, хувийн хэвслээр чиг үүрэг гүйцэтгүүлэх	Засгийн газрын хэт төвлөрлийг багасгах, менежментийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх боломжтой боловч эрх зүйн давхардал асуудал хэвээр.	Дунд
6	Захиргааны шийдвэр гаргах	Түр хугацаанд зохицуулалт хийх, хяналт тавих арга боловч эрх мэдлийн хэт төвлөрлийг нэмэгдүүлэх эрсдэлтэй.	Дунд

7	Хуулийг хүчингүй болсонд тооцох	Эрх зүйн давхардлыг бүрэн арилгаж, төрийн оролцоог үндсэн хуульд нийцүүлэн зохицуулна.	Өндөр

Хүснэгт 4. Зардал, үр өгөөжийн харьцаа

№	Хувилбар	Тайлбар	Үнэлгээ (үр өгөөж-зардлын харьцаа)
1	Тэг хувилбар	Шинэ зардал шаардахгүй ч эдийн засгийн хохирол, хууль зүйн маргаан үргэлжилнэ.	Бага
2	Хэвлэл мэдээлэл, соён гэгээрүүлэх	Харьцангуй бага зардлаар хэрэгжих боловч нөлөөлөл хязгаарлагдмал.	Дунд
3	Зах зээлийн механизмаар зохицуулах	Төрийн зардал буурна, үр өгөөж нь дунд хугацаанд илэрнэ.	Дунд-өндөр
4	Санхүүгийн интервенц	Өндөр зардал шаарддаг, богино хугацаанд үр дүнтэй ч урт хугацаанд тогтвортой биш.	Дунд
5	Төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлээр чиг үүрэг гүйцэтгүүлэх	Төрийн зардлыг бууруулж, хувийн нөөцийг ашигласнаар үр өгөөж өндөр.	Өндөр
6	Захиргааны шийдвэр гаргах	Шуурхай хэрэгжих боловч улс төрийн эрсдэл, хяналтын зардал өндөр.	Дунд
7	Хуулийг хүчингүй болсонд тооцох	Хэрэгжилтийн эхний үед зардал гарч болох ч урт хугацаанд эдийн засгийн үр өгөөж өндөр.	Өндөр

Хувилбаруудын зорилгод хүрэх байдал, зардал, үр өгөөжийн харьцуулсан дүгнэлт

Тандан судалгааны дүнгээс үзэхэд БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуульд үүсээд буй эрх мэдлийн төвлөрөл, эрх зүйн давхардлыг арилгах зорилгод хүрэх хамгийн оновчтой хувилбар нь “Хуулийг хүчингүй болсонд тооцох” хувилбар байна. Энэ хувилбар нь эрх зүйн орчныг цэгцэлж, төрийн болон хувийн хэвшлийн харилцаанд тэнцвэр бий болгох урт хугацааны үр ашигтай шийдэл болно.

Харьцуулбал, Зах зээлийн механизмаар зохицуулах болон Төрийн бус байгууллагаар тодорхой чиг үүргийг гүйцэтгүүлэх хувилбарууд нь дунд болон урт хугацаанд эдийн засгийн үр өгөөж, менежментийн чадавхыг нэмэгдүүлэх бодитой арга зам байж болох ч хууль зүйн суурь давхардлыг бүрэн арилгаж чадахгүй. Харин Захиргааны шийдвэр гаргах болон Санхүүгийн интервенц хийх хувилбарууд нь богино хугацаанд хэрэгжих боломжтой ч улс төрийн болон төсвийн эрсдэл өндөр, тогтвортой биш юм.

Хэвлэл мэдээлэл, соён гэгээрүүлэх хувилбар нь нэмэлт зохицуулалтгүйгээр хуулийн үйлчлэлийг саармагжуулах боломжгүй боловч бусад хувилбарыг дэмжих, олон нийтийн хяналт, хариуцлагын орчныг сайжруулах туслах механизм хэлбэрээр хэрэгжүүлэхэд хамгийн тохиромжтой. Зорилгод хүрэх байдал, зардал, үр өгөөжийн харьцааны аль алинд хамгийн үр дүнтэй хувилбар нь Хуулийг хүчингүй болсонд тооцох хувилбар юм.

Дунд хугацааны шилжилтийн үед зах зээлийн механизмаар зохицуулах, төрийн бус байгууллагаар чиг үүрэг гүйцэтгүүлэх хувилбаруудыг хавсран хэрэгжүүлэх нь зохистой. Богино хугацаанд төрийн хяналт, зохицуулалтыг хадгалах

зорилгоор захиргааны шийдвэр гаргах хувилбарыг хэрэглэх боломжтой ч улс төрийн нөлөөллийг хязгаарлах хамгаалалт шаардлагатай. Иймээс урт хугацаанд эрх зүйн орчныг шинэчлэх, хууль хүчингүй болгох замаар төрийн төвлөрлийг сааруулах бодлогыг баримтлах нь эрх зүйн зөрчлийг арилгах, эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх, төр хувийн хэвшлийн тэнцвэртэй харилцааг бий болгох хамгийн үр нөлөөтэй шийдэл юм.

Дээрх харьцуулалтууд нь БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай 1991 оны хууль хүчин төгөлдөр хэвээр байгаа өнөөгийн эрх зүйн орчинд үүсэж буй асуудлыг тодорхойлоход чухал ач холбогдолтой байлаа. Нэгд, энэ хууль хүчингүй болгосноор эрх зүйн давхардал, төвлөрлийг бууруулж, төрийн байгууллагын хэт оролцоог зохицуулах боломжийг судалсан. Хоёрт, хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөөг тодорхойлж, иргэд, ажилчдын эрх ашгийг хамгаалах эерэг өөрчлөлтийг тодорхойлж байна. Гуравт, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хадгалах, стратегийн салбаруудын үйл ажиллагаа тасралтгүй үргэлжлэх нөхцөлийг илэрхийлсэн. Дөрөвт, нийгмийн итгэлцэл, төрийн үйл ажиллагаанд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх боломжийг тодорхойлсон. Тавд, байгаль орчны хяналт, тогтвортой байдлыг хангах, стандартын хэрэгжилтийг дэмжих ач холбогдолтой. Зургаад, олон хувилбарын үр нөлөөг нэг хүснэгтэд багтааснаар аль хувилбар хамгийн эерэг нөлөөтэй болохыг тодорхой харах боломжтой болсон. Долоод, хязгаарлалттай хүчингүй болгох хувилбар нь хүний эрх, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчинд хамгийн тогтвортой үр нөлөө үзүүлж байгааг тодруулж байна. Наймд, харьцуулалт нь хууль эрх зүйн бодлого боловсруулалтад бодлогын эрсдэл, ашиг тусыг тооцоолох боломжийг бүрдүүлж, төрийн шийдвэр гаргах явцыг ил тод, боловсронгуй болгох ач холбогдолтой.

Зохицуулалтын оновчтой хувилбар буюу БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төсөл боловсруулах хувилбарын үр нөлөөний тандан судалгаа

Хүснэгт 5. Хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөө

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт	Тайлбар
1. Хүний эрхийн суурь зарчмуудад нийцэж байгаа эсэх	1.1. Ялгаварлан гадуурхахгүй ба тэгш байх		
	1.1.1. Ялгаварлан гадуурхахыг хориглох эсэх	Тийм	Хууль хүчингүй болсноор иргэдийн тэгш эрхийг бэхжүүлнэ.
	1.1.2. Ялгаварлан гадуурхсан буюу аль нэг бүлэгт давуу байдал үүсгэх эсэх	Үгүй	Засгийн газраас томилогдож буй бүрэн эрхт төлөөлөгчийн давуу эрх арилж төрийн өмчит компанид давуу байдал олгодог явдал буурна.
	1.1.3. Эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг сайжруулах арга хэмжээ олон улсын болон үндэсний хуульд нийцэж байгаа эсэх	Үгүй	
	1.2. Оролцоог хангах		
	1.2.1. Зохицуулалтын хувилбар нь оролцоог хангаж, эмзэг бүлэг,	Тийм	Дам утгаараа хөдөлмөрийн хуулийн эмзэг бүлэг, цөөнхийн оролцоог хангах зохицуулалт

	цөөнхийг оролцуулсан эсэх		хэлбэрэлтгүй хэрэгжих боломжтой болно.
	1.2.2. Эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж болзошгүй иргэдийг тодорхойлсон эсэх	Тийм	Холбогдох төрийн байгууллагууд, онцгой дэглэм тогтоосон болон ирээдүйд тогтоож болох төрийн болон хувийн өмчийн аж ахуй нэгжүүд, түүний ажилчдын эрх ашиг, эдгээр байгууллагуудтай гэрээ, хэлцэл байгуулж ажилладаг хувийн хэвшлийн хуулийн этгээдүүдийн ашиг сонирхол хөндөгдөнө.
	1.3. Хууль дээдлэх зарчим, сайн засаглал		
	1.3.1. Хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хангах явцад ахиц гарах эсэх	Тийм	Үндсэн хуулиар баталгаажсан хүний эвлэлдэн нэгдэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх, өмчтэй байх эрх баталгаажна.
	1.3.2. Хүний эрхийн олон улсын гэрээ, НҮБ-ын зөвлөмжид нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт зэрэг олон улсын гэрээ конвенцуудтай нийцнэ.
	1.3.3. Хүний эрхийг зөрчигчдөд хариуцлага тооцох эсэх	Тийм	Онцгой дэглэмийн хүрээнд ажлаас чөлөөлөгдөх, өмнө байгуулсан гэрээг үндэслэлгүй цуцлах зэрэг асуудлууд арилна.
2. Хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт агуулсан эсэх	2.1. Хязгаарлалт нь хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцсэн эсэх		Үйлдвэр, байгууллага болон хүний эрхийг хязгаарлах шаардлага үгүй болно.
	2.2. Хязгаарлалт тогтоох зайлшгүй эсэх		Хязгаарлалт арилна.
3. Эрх агуулагч	3.1. Эрх агуулагчдыг тодорхойлсон эсэх	Тийм	Иргэд, онцгой дэглэм хэрэгжсэн эсвэл хэрэгжиж магадлалтай аж ахуй нэгжүүд
	3.2. Эмзэг байдлаар ялгаж тодорхойлсон эсэх		Онцгойлон тодорхойлох шаардлагагүй.
	3.3. Эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг сайжруулах чиглэлтэй эсэх	Тийм	Тэдний эрхийг хамгаалах боломж нэмэгдэнэ.
	3.4. Эмзэг бүлгийн ялгаатай хэрэгцээг тооцсон эсэх		Үндэсний цөөнх, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хэрэгцээг онцгойлон тооцох шаардлагагүй.
4. Үүрэг хүлээгч	4.1. Үүрэг хүлээгч тодорхойлсон эсэх	Тийм	Засгийн газар, яам, агентлаг үүрэг хүлээнэ.
5. Жендэрийн эрх тэгш байдал	5.1. Жендэрийн үзэл баримтлал тусгасан эсэх	Тийм	Эрэгтэй, эмэгтэй тэгш эрх нэмэгдэнэ.
	5.2. Эрэгтэй, эмэгтэй хүний эрх, боломж, хандлагын баталгааг бүрдүүлэх эсэх	Тийм	Жендэрийн тэгш эрх хангагдана.

Хүснэгт 6. Эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөө

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт	Тайлбар
1. Дэлхийн зах зээл дээр өрсөлдөх чадвар	1.1. Дотоодын аж ахуйн нэгж болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж хоорондын өрсөлдөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Төрийн өмчит болон төрийн оролцоот аж ахуй нэгжид онцгой дэглэмийн хүрээнд зарим тохиолдолд үүсэж буй давуу байдал арилж, зах зээлийн өрсөлдөөн нэмэгдэнэ.
	1.2. Хил дамнасан хөрөнгө оруулалтын шилжилт хөдөлгөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Эдийн засаг дахь Засгийн газрын шууд оролцоо буурснаар хөрөнгө оруулалтын нөхцөл сайжирна.
	1.3. Дэлхийн зах зээл дээрх таагүй нөлөөллийг Монголын зах зээлд орж ирэхээс хамгаалахад нөлөөлж чадах эсэх	Тийм	Аж ахуй нэгжүүдэд онцгой дэглэм тогтоох боломжгүй болсноор нээлттэй хувьцаат компаниудын хувьд арилжааны эрсдэл буурна.
2. Дотоодын зах зээлийн өрсөлдөх чадвар	2.1. Хэрэглэгчдийн шийдвэр гаргах боломжийг бууруулах эсэх	Үгүй	Зах зээлийн зарчим чөлөөтэй ажиллана.
	2.2. Хязгаарлагдмал өрсөлдөөний улмаас үнийн хөөрөгдөл бий болгох эсэх	Үгүй	Үнийн тогтвортой байдал нэмэгдэнэ.
	2.3. Шинээр орж ирж буй аж ахуйн нэгжид хүндрэл үүсгэх эсэх	Үгүй	Шинэ оролцогчид нээлттэй.
	2.4. Шинээр монопол бий болгох эсэх	Үгүй	Монополын эрсдэл арилна.
3. Аж ахуйн нэгжийн зардал	3.1. Шинээр зардал үүсэх эсэх	Үгүй	Төрийн оролцоо багассанаар зардал буурна.
	3.2. Санхүүжилтийн эх үүсвэрт нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Хувийн хэвшлийн санхүүжилт өснө.
	3.3. Бараа бүтээгдэхүүн худалдан авахад нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Бараа бүтээгдэхүүний эргэлт чөлөөтэй болно.
	3.4. Бараа бүтээгдэхүүний борлуултад хязгаарлалт, хориг тавих эсэх	Үгүй	Чөлөөт зах зээлд зарчим нийцэж бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтад хязгаарлалт, хориг тавих боломжгүй болно.
	3.5. Аж ахуйн нэгжийг үйл ажиллагаагаа зогсооход хүргэх эсэх	Үгүй	Уг хууль хүчингүй болсноор бизнесийн эрх чөлөө нэмэгдэнэ.
4. Захиргааны зардлын ачаалал	4.1. Хуулийн этгээдэд нэмэлт захиргааны зардал үүсэх эсэх	Үгүй	Онцгой дэглэмийн үеийн төлөвлөгөө, үйл ажиллагааны тайлан, мэдээ зэрэг нэмэлт бичиг баримт боловсруулах шаардлагагүй болно.
5. Өмчлөх эрх	5.1. Өмчлөх эрхийг хөндсөн зохицуулалт бий эсэх	Тийм	Уг хууль хүчингүй болсноор өмчлөх эрх хамгаалагдана.
	5.2. Өмчлөх эрх олж авах, шилжүүлэхэд хязгаарлалт бий эсэх	Үгүй	Өмчлөх, өмч шилжүүлэх харилцаа ямар нэг хязгаарлалтгүй болно.

	5.3. Оюуны өмчийн эрхийг хөндсөн эсэх	Үгүй	Оюуны өмчийн эрхэд нөлөөлөхгүй.
6. Инноваци болон судалгаа, шинжилгээ	6.1. Судалгаа, шинэ бүтээл хийхэд дэмжлэг үзүүлэх эсэх	Тийм	Хувийн хэвшилд шинэ санаа, бүтээл хөгжих боломж нэмэгдэнэ.
	6.2. Шинэ технологи, бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэх, дэлгэрүүлэхэд хялбар болгох эсэх	Тийм	Зах зээлд шинэ технологи нэвтрэх боломж нэмэгдэнэ.
7. Хэрэглэгч болон гэр бүлийн төсөв	7.1. Хэрэглээний үнийн түвшинд нөлөөлөх эсэх		Зах зээлийн өрсөлдөөн үнийг тогтворжуулна.
	7.2. Дотоодын зах зээлийг ашиглах боломж	Тийм	Монгол бараа бүтээгдэхүүнд дэмжлэг бий болно.
	7.3. Хэрэглэгчдийн эрх ашигт нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Эрх хамгаалагдана.
	7.4. Хувь хүний/гэр бүлийн санхүүгийн байдалд нөлөөлөх эсэх		Санхүүгийн байдал тогтвортой байна.
8. Тодорхой бүс нутаг, салбарууд	8.1.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байрыг шинээр бий болгох эсэх	Тийм	Төрийн болон хувийн аж ахуй нэгжүүд зах зээлийн өрсөлдөөнт зарчмаар хөгжих боломжтой болж компаниудын төсөл, ажилтай холбоотой шинэ боломж үүснэ.
	8.2.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байр багасгах чиглэлээр нөлөө үзүүлэх эсэх		Төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоот аж ахуй нэгжүүдэд улс төрийн нөлөөллөөр ажлын байр нэмэгдэх нөхцөл буурна.
	8.3.Жижиг, дунд үйлдвэр, эсхүл аль нэг салбарт нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Хууль хүчингүй болсноор төрийн өмчит компаниудыг ажиллуулах сонирхол буурч ЖДҮ-д шинэ зах зээл нээгдэх боломжтой болно.
9. Төрийн захиргааны байгууллага	9.1. Улсын төсөвт нөлөө үзүүлэх эсэх	Үгүй	Төсөвт нөлөөлөхгүй.
	9.2. Шинээр төрийн байгууллага байгуулах, эсхүл төрийн байгууллагад бүтцийн өөрчлөлт хийх шаардлага тавигдах эсэх	Үгүй	Төрийн захиргааны байгууллагад шинэ бүтэц үүсэхгүй.
	9.3.Төрийн байгууллагад захиргааны шинэ чиг үүрэг бий болгох эсэх	Үгүй	Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газар, Төрийн өмчийн бодлого зохицуулалтын газар зэрэг байгууллагын ачаалал, чиг үүрэг багасна.
10. Макро эдийн засгийн хүрээнд	10.1.Эдийн засгийн өсөлт болон ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Хувийн хэвшилд өрсөлдөөн нэмэгдэнэ.
	10.2.Хөрөнгө оруулалтын нөхцөлийг сайжруулах, зах зээлийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих эсэх	Тийм	Өртөг багасаж, хөрөнгө оруулалт нэмэгдэнэ.

	10.3. Инфляци нэмэгдэх эсэх	Үгүй	Үнийн тогтвортой байдал хадгалагдана.
11. Олон улсын харилцаа	11.1.Монгол Улсын олон улсын гэрээтэй нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Олон улсын гэрээ, конвенцтой нийцнэ.

Хүснэгт 7. Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт	Тайлбар
1.Ажил эрхлэлтийн байдал, хөдөлмөрийн зах зээл	1.1. Шинээр ажлын байр бий болох эсэх	Тийм	Хувийн хэвшлийн боломж нэмэгдэж шинэ ажлын байр бий болох боломжтой.
	1.2.Шууд болон шууд бусаар ажлын байрны цомхотгол бий болгох эсэх	Үгүй	Ажилчдын эрх хамгаалагдана.
	1.3. 1.3.Тодорхой ажил мэргэжлийн хүмүүс болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Аж ахуй нэгжүүд тэр дундаа төрийн өмчит компаниудын ажилчдын ажлын байр баталгаажна. Ажлаас чөлөөлөгдөх эрсдэл буурна.
	1.4. Тодорхой насны хүмүүсийн ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Насны хувьд ялгаа үүсэхгүй.
2. Ажлын стандарт, хөдөлмөрлөх эрх	2.1.Ажлын чанар, стандартад нөлөөлөх эсэх	Тийм	Онцгой дэглэм тогтоосон тохиолдолд өөрчлөлт орох магадлалтай ажлын чанар, хуваарь баталгаажна.
	2.2.Ажилчдын эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Эрүүл мэндэд нөлөөлөхгүй.
	2.3.Ажилчдын эрх, үүрэгт шууд болон шууд бусаар нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Хууль хүчингүй болсноор ажилчдын эрхийг нэмэгдүүлнэ.
	2.4.Шинээр ажлын стандарт гаргах эсэх	Үгүй	Стандарт хэвээр мөрдөгдөнө.
	2.5.Ажлын байранд технологийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон өөрчлөлт бий болгох эсэх	Үгүй	Технологийн шинэчлэлд өөрчлөлт орохгүй.
3. Нийгмийн тодорхой бүлгийг хамгаалах	3.1.Шууд болон шууд бусаар тэгш бус байдал үүсгэх эсэх	Үгүй	Эрх тэгш байдал нэмэгдэнэ.
	3.2.Тодорхой бүлэг болон хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх. Тухайлбал, эмзэг бүлэг, хөгжлийн бэршээлтэй иргэд, ажилгүй иргэд, үндэстний цөөнхөд гэх мэт	Үгүй	Эдгээр бүлэгт сөргөөр нөлөөлөхгүй
	3.3. Гадаадын иргэдэд илэрхий нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Нөлөөлөхгүй.

4. Төрийн удирдлага, сайн засаглал	4.1. Засаглалын харилцаанд оролцогчдод нөлөөлөх эсэх	Тийм	Төрийн байгууллагын үүрэг, төвлөрөл буурна.
5. Нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал	5.1. Хувь хүн/нийт хүн амын дундаж наслалт, өвчлөлт, нас баралтын байдалд нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Сөрөг нөлөө гарахгүй.
	5.2. Зохицуулалтын хувилбарын улмаас үүсэх дуу чимээ, агаар, хөрсний чанарын өөрчлөлт хүн амын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Үгүй	Бохирдол нэмэгдэхгүй.
	5.3. Хүмүүсийн амьдралын хэв маяг (хооллолт, хөдөлгөөн, архи, тамхины хэрэглээ)-т нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Амьдралын хэв маягт сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй.
6. Нийгмийн хамгаалал, эрүүл мэнд, боловсролын систем	6.1. Нийгмийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжид нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Хүртээмж хэвээр хадгалагдана.
	6.2. Ажилчдын боловсрол, шилжилт хөдөлгөөнд нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Шилжилт хөдөлгөөнд нөлөөгүй.
	6.3. Иргэдийн боловсрол (төрийн болон хувийн хэвшлийн боловсролын байгууллага) олох, мэргэжил эзэмших, давтан сургалтад хамрагдахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Үгүй	Сөрөг нөлөөгүй.
	6.4. Нийгмийн болон эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Үгүй	Сөрөг нөлөөгүй.
	6.5. Их, дээд сургуулиудын үйл ажиллагаа, өөрийн удирдлагад нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Нөлөөлөхгүй.
7. Гэмт хэрэг, нийгмийн аюулгүй байдал	7.1. Нийгмийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Сөрөг нөлөөгүй.
	7.2. Хуулийг албадан хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Хуулийг хүчингүй болгохоор хэрэгжилтэд нөлөөлөхгүй.
	7.3. Гэмт хэргийн илрүүлэлтэд нөлөө үзүүлэх эсэх	Үгүй	Нөлөөлөхгүй.
	7.4. Гэмт хэргийн хохирогчид, гэрчийн эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Үгүй	Нөлөөлөхгүй.
8. Соёл	8.1. Соёлын өвийг хамгаалахад нөлөө үзүүлэх эсэх	Үгүй	Нөлөөлөхгүй.
	8.2. Хэл, соёлын ялгаатай байдал бий болгох эсэх, эсхүл уг ялгаатай байдалд нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Нөлөөлөхгүй.

	8.3.Иргэдийн түүх, соёлоо хамгаалах оролцоонд нөлөөлөх эсэх	Үгүй	Нөлөөлөхгүй

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болгосноор дараах гол үр нөлөө гарахаар байна.

1. Хүний эрхэд үзүүлэх нөлөө

- Иргэдийн эрх тэгш байдал, үзэл бодлоо илэрхийлэх, эвлэлдэн нэгдэх, өмчтэй байх эрх баталгаажна.
- Онцгой дэглэмийн хүрээнд үүсдэг давуу эрх, ялгаварлан гадуурхалт арилна.
- Хүний эрх зөрчсөн үйлдэлд хариуцлага тооцох боломж, шүүхийн хамгаалалт нэмэгдэнэ.

2. Эдийн засагт үзүүлэх нөлөө

- Төрийн өмчит компаниудын онцгой дэглэм арилж, зах зээлийн өрсөлдөөн нэмэгдэнэ.
- Хөрөнгө оруулалтын нөхцөл сайжирч, шинэ оролцогчид нээлттэй болно.
- Өмчлөх эрх хамгаалагдаж, бизнес эрхлэх эрх чөлөө нэмэгдэнэ.
- Инноваци, шинэ бүтээл, технологийн нэвтрэлтийн боломж нэмэгдэнэ.
- Зах зээлийн өрсөлдөөн үнийг тогтворжуулж, хэрэглэгчийн эрх ашиг хамгаалагдана.

3. Нийгэмд үзүүлэх нөлөө

- Ажил эрхлэлтийн боломж нэмэгдэж, шинэ ажлын байр бий болох боломжтой.
- Ажилчдын эрх, хөдөлмөрийн нөхцөл хэвээр үлдэнэ;
- Технологийн шинэчлэлтэд сөрөг нөлөө гарахгүй.
- Эмзэг бүлэг, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, үндэстний цөөнхийн эрхэд сөрөг нөлөө байхгүй.
- Төрийн захиргааны үүрэг, төвлөрөл багасаж, сайн засаглал сайжирна.
- Нийгмийн үйлчилгээ, боловсрол, эрүүл мэнд, аюулгүй байдалд сөрөг нөлөө гарахгүй.
- Соёлын өв, хэл соёл, түүхийн хамгаалалтад нөлөөлөхгүй.

Энэхүү хуулийг хүчингүй болгох нь хүний эрхийг хамгаалах, зах зээлийн өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлэх, нийгмийн тэгш байдлыг хадгалах үр нөлөөтэй бөгөөд эдийн засаг, нийгэм, соёлын салбарт сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй. Өөрөөр хэлбэл, энэ нь хүний эрх, эдийн засгийн чөлөөт өрсөлдөөн, нийгмийн хамгааллыг бэхжүүлэх зохицуулалтын оновчтой хувилбар болохоор байна.

ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ЗАСГИЙН ГАЗРААС БИЗНЕСИЙН БАЙГУУЛЛАГА, ҮЙЛДВЭРИЙН ГАЗАРТ ОНЦГОЙ ДЭГЛЭМ ТОГТООХ ЗОХИЦУУЛАЛТ

Сүүлийн жилүүдэд олон улсын хэмжээнд бизнесийн байгууллага, стратегийн салбарын тасралтгүй үйл ажиллагааг хангах зорилгоор төрөөс “онцгой дэглэм” тогтоох зохицуулалт нэмэгдэж байна (McKinsey&Company, 2025). Энэ нь дампуурлын эрсдэл, стратегийн хангамж тасалдах, системийн тогтворгүй байдал үүсэх зэрэг нөхцөлд компаниудыг түр хугацаанд төрийн хяналтад авах, шууд удирдах хэлбэрээр хэрэгждэг байна (Хүснэгт 2).

Ардчилсан улс орнууд энэхүү дэглэмийг хууль, шүүхийн шийдвэрт үндэслэн хязгаарлагдмал хүрээнд хэрэглэдэг бол зарим төвлөрсөн тогтолцоотой орнуудад

төрөөс шууд тушаалаар хэрэгжүүлдэг. Иймээс уг судалгаанд Их Британи, Герман, Итали, Польш зэрэг улс орнуудын жишээгээр онцгой дэглэмийн эрх зүйн үндэс, зорилго, хамрах хүрээ, хэрэгжилтийн хэлбэрийг харьцуулан авч үзлээ. (Хүснэгт 3)

Судалгаанд авагдсан улс орнуудын туршлагаас харахад Засгийн газраас бизнесийн байгууллага, үйлдвэрийн газарт онцгой дэглэм тогтоох эрх зүйн зохицуулалтыг нийтлэг зохицуулсан хэдий ч салбарын хамрах хүрээ, хэрэгжүүлэх нөхцөл, хугацааны хувьд ялгаатай байна. Тухайлбал, Их Британи, Итали зэрэг улсад эдийн засгийн хямрал, дампуурлын аюул нь онцгой дэглэмийн үндэслэл болж, компанийг түр улсын удирдлагад авч санхүүгийн сэргэлт, бүтцийн өөрчлөлт хийхийг зорьдог бол Герман, Польшид үндэсний аюулгүй байдал, хориглох нөхцөл зэрэг геополитикийн шалтгаан давамгайлж, стратегийн салбарын компанид төр шууд итгэмжлэгдсэн захиргаа томилох хэлбэрээр оролцдог байна.

Мөн хугацааны хувьд, хууль тогтоомжоор тогтоосон хугацааны зохицуулалт нь улс орон бүрт ялгаатай хэдий ч компанийн үйл ажиллагааг сэргээх, хэвийн байдалд оруулах хүртэл онцгой дэглэм үргэлжлэх үндсэн суурь зарчим нийтлэг байна. Тухайлбал, Герман хамгийн тодорхой хугацаа (анх 6 сар, дараа нь дахин 6 сар хүртэл сунгах боломжтой) тогтоож, шаардлагатай бол байнгын төрийн мэдэлд авах нөхцөлийг хангаж өгдөг. Итали Улс 1–2 жилийн дотор төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хатуу хугацааны хязгаартай бөгөөд зөвхөн нэг удаа 60 хоног сунгах зохицуулалттай. Харин Их Британи урьдчилан тогтоосон хугацаа заахгүй, нөхцөл байдал хэвийн болтол тусгай захиргааны дэглэм хүчинтэй байхаар зохицуулсан байна. Польшийн хувьд цэргийн болон онц байдалтай шууд уялдсан хугацаатай бөгөөд онц нөхцөл байдал цуцлагдмагц компанид тогтоосон комиссарын дэглэм автоматаар дуусгавар болдог онцлогтой.

Эрх бүхий байгууллагын хувьд, судалгаанд хамруулсан улс орнуудад гүйцэтгэх засаглал (Засгийн газар, сайд) хяналт, удирдлагыг нийтлэгээр зохион байгуулах боловч Их Британи, Итали нь тусгай хуулиар зохицуулах, эсвэл шүүхийн оролцоотой шийдвэр гаргах байдлаар эрх мэдэл хоорондын хяналтыг тэнцвэржүүлсэн байна. Харин Герман, Польшид эхлээд засгийн газрын шийдвэр шууд үйлчилж, дараа нь шүүх, парламентаар хянуулах байдлаар зохицуулсан байна.

Арга хэмжээний хүрээ нь нийтлэгээр аж ахуйн нэгжийн удирдлагын эрхийг төр авах, үйл ажиллагааг тасалдуулахгүй үргэлжлүүлэх, хөрөнгийг хамгаалах чиглэлд төвлөрч байна. Энэ хүрээнд тусгай захирагч, комиссар, итгэмжлэгдсэн захиргаа зэрэг төрөөс томилсон этгээд нь компанийн санхүү, ажиллах хүч, нийлүүлэлтийн гинжин хэлхээг тогтворжуулах арга хэмжээ авч, хэрэглэгч, олон нийтэд үзүүлэх нөлөөг хязгаарлахыг зорьдог. Ялангуяа Их Британи, Герман, Итали зэрэг улсад онцгой дэглэмийн үед засгийн газраас санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх, эсвэл зээлийн баталгаа гаргах, зарим тохиолдолд өрийг дахин бүтцэд оруулах, зээлийн нөхцөлийг хөнгөрүүлэх зэрэг зохицуулалт түгээмэл ашиглагддаг байна. Зарим улсад түр захиргаа тогтоосон нөхцөлд тухайн компанийн ТУЗ, хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг түр хугацаагаар түдгэлзүүлэх, зарим тохиолдолд шууд хүчингүй болгодог (Польш) байна. Компанийн зүгээс гаргах аливаа шийдвэрийг итгэмжлэгдсэн/томилогдсон захирагчийн зөвшөөрөлтэйгөөр хэрэгжүүлэх зохицуулалт судалгаанд авагдсан орнуудын холбогдох хууль, журамд тусгагдсан байна.

Онцгой дэглэмийг цуцлах тодорхой хугацааг хуулиар заагаагүй ч нөхцөл байдлаас шалтгаалж хяналтыг цуцлах шийдвэрийг засгийн газар, шүүх, сайд зэрэг эрх бүхий этгээд гаргадаг нь нийтлэг байна. (Хүснэгт 2)

Хүснэгт 8. Онцгой дэглэм тогтоох үндэслэл, хугацаа, эрх хэмжээ, хамрах хүрээ, авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ

Асуудал / Улс	Их Британи	Герман	Итали	Польш
Эрх зүйн үндэс	Эрчим хүчний тухай хууль (2004), Усны тухай хууль Банкны тухай хууль	EnSiG 1975 (2022 шинэчлэлт), §17	270/1999 хууль, 39/2004 хууль (Marzano)	2002 оны "Цэргийн онцгой дэглэмийн тухай хууль (шинэчлэгдсэн 2016)
Онцгой дэглэм тогтоох үндэслэл	Нийтийн чухал үйлчилгээ үзүүлэгч компани (эрчим хүч гэх мэт) дампуурлын эрсдэлд орсон.	Эрчим хүчний чухал дэд бүтэц эзэмшигч компани үүргээ биелүүлж чадахгүй болсон.	Томоохон компани, олон ажилтантай (200-аас дээш), санхүүгийн хямралд орсон, дахин сэргэх боломжтой.	Улсын аюулгүй байдал, батлан хамгаалахад онцгой ач холбогдолтой бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ үзүүлдэг (гадаадын хөрөнгө оруулалттай байж болно).
Хугацаа	Тогтсон хугацаагүй, хэрэгцээ байгааг харгалзан үргэлжилнэ.	6 сар + 1 удаа 6 сар сунгаж болно.	1–2 жил, 1 удаа 60 хоног сунгаж болно.	Онц байдал үргэлжлэх хугацаанд
Засгийн газрын оролцоо	Эрчим хүчний зохицуулагч байгууллага (Ofgem) сайдын зөвшөөрлөөр шүүхэд хандаж администратор томилуулна.	BMWK захиргааны актаар шууд захирагч томилно (ихэвчлэн BNetzA)	Аж үйлдвэрийн яам (MIMIT), шүүх хамтран онцгой комиссар томилно, үйл ажиллагаанд шууд оролцдог.	Сайд/воевод комиссар томилно, ТУЗ-ийн эрхийг түдгэлзүүлж, засгийн газраас бүх эрх мэдэл хэрэгжүүлдэг.
Авч хэрэгжүүлдэг арга хэмжээ	Компанийн бизнесийг үргэлжлүүлэх, хэсэгчлэн худалдах, ажилтныг хадгалах, төрөөс зээл, баталгаа гаргах.	Үйл ажиллагаа үргэлжлүүлэх, зардал танах, хөрөнгө шилжүүлэх, ТУЗ-ийн эрх хязгаарлах, шаардлагатай шийдвэрүүдийг хянан батлах.	Компанийн хөрөнгийг зарах, өрийг зохицуулах, гэрээг цуцлах, хөрөнгө оруулагч татах, төрөөс санхүүжилт авах.	Үйл ажиллагааны хэвийн байдлыг хангах, түүхий эдээр хангах, ТУЗ-ийн үйл ажиллагааг зогсоох, нөөц хуваарилах.
Цуцлах нөхцөл	Шүүхийн шийдвэрээр: сэргэсэн, бусдад шилжүүлсэн, эсвэл хэрэглэгчийг хамгаалсан гэж үзсэн.	Хугацаа дууссан, эрсдэл арилсан, эсвэл компанийн хувьцааг улсын мэдэлд авсан.	Төлөвлөгөө хэрэгжээгүй, шүүх сөрөг гэж дүгнэсэн, гуравдагч этгээдийн эрх хохирсон, эсвэл амжилттай	Онц байдал цуцлагдсан, эсвэл томилсон этгээдийн шийдвэрээр хугацаанаас өмнө цуцлагдана.

			хэрэгжиж дууссан.	

/Судлаачийн боловсруулснаар/

Судалгаанаас үзэхэд, бизнесийн байгууллагад онцгой дэглэм тогтоох асуудал нь зах зээлийн эдийн засагтай орнуудад ховор хэрэглэгддэг бөгөөд улс орнууд энэ аргыг зөвхөн нийтийн ашиг сонирхлын зайлшгүй шаардлага тулгарсан үед хэрэглэж, хуульчилсан үр ашигтай хязгаарлалт, хяналтын механизмуудтай байлгахыг зорьдог байна. (Дэлгэрэнгүй зохицуулалтыг дор оруулав.)

УЛС ОРНУУДЫН ХОЛБОГДОХ ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫГ НАРИЙВЧЛАН АВЧ ҮЗВЭЛ:

Нэг. Их британи

Эрх зүйн үндэс: Их Британийн хууль тогтоомжид зохицуулснаар Засгийн газар нь олон нийтийн чухал үйлчилгээ үзүүлдэг хувийн аж ахуйн нэгжүүдэд “онцгой дэглэм” буюу тусгай захиргааны дэглэм тогтоох эрхтэй. Үүнийг Эрчим хүчний тухай хууль, Усны тухай хууль, Банкны тухай хуулиудад зохицуулсан байдаг. Жишээ нь, Эрчим хүчний тухай хууль (2004)-ийн 3 дугаар бүлэг (эрчим хүчний тусгай захиргааны дэглэм)-т цахилгаан, хий нийлүүлэгч томоохон компани дампуурлын эрсдэлд орсон тохиолдолд шүүхийн шийдвэрээр тусгай захиргаа тогтоож болохоор зохицуулсан. Энэ дэглэмийг хэрэгжүүлэхдээ Эрчим хүчний зохицуулагч байгууллага (Ofgem) нь Эрчим хүч ханган нийлүүлэгчийн тусгай захиргааны тухай шүүхийн тогтоол гаргуулахын тулд Засгийн газрын сайдын зөвшөөрөлтэйгөөр шүүхэд ханддаг байна.

Зорилго, үндэслэл. Тусгай захиргааны дэглэмийн гол зорилго нь тухайн чухал үйлчилгээ эрхэлдэг компанийн үйл ажиллагааг тасалдуулахгүй үргэлжлүүлэн, хэрэглэгчдийг хамгаалах, зах зээлийн тогтвортой байдлыг хангахад оршдог. Жишээ нь, томоохон эрчим хүчний компани санхүүгийн хүндрэлд орсон үед нийт хэрэглэгчдийг эрчим хүчээр тасралтгүй хангахын тулд компанид тусгай удирдлага томилж, хэвийн үйл ажиллагааг нь үргэлжлүүлэн явуулах нөхцөл бүрдүүлдэг. Ингэснээр тухайн компанийн дампуурал нь салбарын бусад компаниудыг хүндрүүлэхээс сэргийлж, хэрэглэгчдэд учрах хохирлоос сэргийлдэг байна (Ofgem, 2021).

Онцгой дэглэмийн хугацаа. Их Британийн тусгай захиргааны дэглэм нь урьдчилан тогтоосон хугацаатай бус, харин шаардлагатай хугацаанд хүчинтэй байхаар зохицуулагдсан. Өөрөөр хэлбэл, тусгай захиргааны дэглэм нь компанийн үйл ажиллагааг тогтворжуулах, сэргээх эсвэл үйл ажиллагааг нь өөр компанид шилжүүлэх хүртэл хүчинтэй байдаг. Эрчим хүчний тухай хуулийн 154-р зүйлд зааснаар тухайн компани аврагдах (санхүүгийн хувьд дахин тогтвортой болох), эсвэл бусад компаниудад худалдагдах, эсвэл хэрэглэгчдийг нь шилжүүлэх хүртэл тусгай захиргааны бүрэн эрх үргэлжилнэ гэж тодорхойлжээ (Ofgem, 2021).

Засгийн газрын эрх хэмжээ. Онцгой дэглэмийг хэрэгжүүлэх үйл явцад Их Британи улсын Засгийн газар (Бизнес, эрчим хүч, үйлдвэрлэлийн стратегийн яам) болон зохицуулагч байгууллага (Ofgem) онцгой эрх эдэлдэг. Ofgem нь компанид тусгай захиргаа тогтоохоор шүүхэд хандахдаа сайдын (төрийн нарийн бичгийн даргын) зөвшөөрөл авдаг бөгөөд ингэснээр засгийн газар нийтийн эрх ашгийг харгалзан энэ арга хэмжээг эхлүүлэх шийдвэрт шууд оролцдог. Түүнчлэн, шүүхээс томилогдсон тусгай захирагч (администратор) нь хуулиар тогтоосон “тасралтгүй үйлчилгээ үзүүлэх” зорилтыг биелүүлэхийн тулд засгийн газрын байгууллагуудтай

нягт хамтран ажилладаг. Засгийн газар шаардлагатай тохиолдолд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх буюу зээлийн баталгаа гаргах замаар тусгай захиргааны үед компанийг хэвийн ажиллуулах нөхцөлийг бүрдүүлдэг (UK Parliament, 2022)

Авч хэрэгжүүлдэг арга хэмжээ. Онцгой дэглэмийн (тусгай захиргааны) үед томилогдсон тусгай захирагч нь компанийн үйл ажиллагааг тасалдуулахгүй үргэлжлүүлэхийн тулд хэд хэдэн арга хэмжээ хэрэгжүүлдэг. Юуны түрүүнд, компанийн санхүүгийн байдлыг тогтворжуулж, шаардлагатай бол засгийн газрын санхүүжилтээр үйл ажиллагааны зардлыг нөхөн хангана. Мөн компанийн үйлчилгээг (жишээ нь, эрчим хүч нийлүүлэлтийг) хэвийн үргэлжлүүлэхийн тулд ажилтнуудыг хэвээр ажиллуулж, ханган нийлүүлэлтийн гэрээнүүдийг үргэлжлүүлэн биелүүлнэ. Тусгай захирагч нь компаниас хэрэглэгчдэд үзүүлэх үйлчилгээг тасалдуулахгүй байх үүрэгтэй учир хуульд заасан бусад эрхүүдээ эдэлнэ. Тухайлбал, тусгай захирагч нь компанийн бизнесийг бүхэлд нь буюу хэсэгчлэн худалдах, эсвэл өөр компанид шилжүүлэх талаар төлөвлөгөө боловсруулах, мөн компанийн хэвийн бус, алдагдалтай гэрээ хэлцлүүдээс гарч, зардлыг бууруулах, шинэ хөрөнгө оруулагч татах зэрэг арга хэмжээг авах боломжтой. (UK Parliament, 2022)

Онцгой дэглэмийг цуцлах. Их Британид тусгай захиргааны дэглэмийг цуцлах буюу дуусгавар болгох үндэслэл нь тусгай захиргааны зорилго биелсэн эсэхээс шууд хамаардаг. Хэрэв компанийн санхүүгийн байдал сайжирч аврагдсан (дахин хөрвөх чадвартай, тогтвортой болсон) бол эсвэл компанийн бизнесийг бүхэлд нь эсвэл хэсэгчлэн өөр хөрөнгө оруулагчид худалдах, эсвэл бүх хэрэглэгчийг өөр нийлүүлэгч компаниудад шилжүүлэн хуваарилах замаар асуудлыг шийдвэрлэсэн бол **шүүхийн шийдвэрээр** тусгай захиргааны дэглэмийг дуусгавар болгоно. Тухайн шийдвэрийг тусгай захирагчийн тайлан, зохицуулагч байгууллагын санал, Засгийн газрын дүгнэлтийг үндэслэн шүүх гаргадаг. Харин компанийн эргэн сэргэх боломжгүй, ямар нэгэн хэлбэрээр үргэлжлүүлэх боломжгүй нь тогтоогдвол шүүх тусгай захиргааны дэглэмийг зогсоож, компанийг ердийн дампуурлын ажиллагаанд шилжүүлэх (шүүхийн шийдвэрээр татан буулгах) арга хэмжээ авна. Ийнхүү онцгой дэглэмийг зогсоох эрх нь шүүхэд байдаг ч шийдвэр гаргахад Засгийн газар, зохицуулагч байгууллагын мэдээлэл, дүгнэлтийг харгалзан үздэг (Ofgem, 2021).

Хоёр. Герман

Эрх зүйн үндэс. Германы хууль тогтоомжоор улсын үндэсний аюулгүй байдал, бүх нийтийн амин чухал дэд бүтэцтэй холбоотой компаниудыг Засгийн газар түр хугацаагаар өөрийн итгэмжлэгдсэн удирдлагад авах онцгой эрх бий. Үүнийг 2022 онд шинэчлэн батлагдсан Эрчим хүчний хангамжийн аюулгүй байдлын тухай хууль (1975 оны Energiesicherungsgesetz буюу EnSiG-ийн нэмэлт өөрчлөлт)-ийн 17 зүйлээр зохицуулсан. EnSiG-ийн 17-р зүйлд эрчим хүчний салбарын чухал дэд бүтцийг ажиллуулдаг хувийн компани нь өөрийн үүргээ биелүүлж чадахааргүй нөхцөл байдалд орох бодит аюул нүүрлэвэл Холбооны засгийн газар тус компанийг төрийн итгэмжлэлт удирдлагад (трестийн захиргаанд) авах захирамж гаргах эрхтэй гэж заасан. Энэхүү эрх зүйн зохицуулалт нь ОХУ Украинд түрэмгийлэл үйлдсэнтэй холбоотой эрчим хүчний хямралын үед яаралтай хэрэгжүүлэх шинэ арга хэрэгсэл болгон 2022 оны 5 сард хуульчлагдсан ба чухал дэд бүтэц эзэмшигч хувийн аж ахуйн нэгжүүдийг төрийн мэдлийн байгууллагаар түр хугацаанд удирдуулж, шаардлагатай бол хувь нийлүүлэгчдээс нь албадан авах (экспроприаци хийх) хүртэл арга хэмжээ авах боломжийг олгосон (Oppenhoff, 2022).

Зорилго, үндэслэл. Германы онцгой дэглэмийн зорилго нь эрчим хүчний хангамжийн аюулгүй байдлыг хангах, олон нийтийн ашиг сонирхлыг хамгаалахад оршино. Тодруулбал, хэрэв стратегийн ач холбогдолтой эрчим хүчний компани

(жишээ нь цахилгаан, хий, шатахуун хангамжийн компани) хэвийн ажиллах боломжгүй болж, үүнээс үүдэн улс оронд эрчим хүчний тасалдал, хомсдол үүсэх аюул бодитой нүүрлэх бол төр уг компанийн удирдлагыг өөрийн итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийн шууд удирдлагад авах замаар үйл ажиллагааг нь хэвийн үргэлжлүүлэх нөхцөл бүрдүүлдэг. Ингэснээр эрчим хүчний тасалдлыг таслан зогсоож, олон нийтийг хамгаалах, мөн тухайн компанийг тогтвортой ажиллуулах замаар үндэсний эдийн засаг, аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилго хэрэгждэг. 2022 оны 9-р сард Германы Засгийн газар анх удаа энэхүү хуулийн 17-р зүйлийг хэрэглэн "Роснефть" компанийн Германд эзэмшдэг газрын тос боловсруулах хоёр үйлдвэрийг Холбооны сүлжээний агентлагийн (BNetzA) итгэмжлэгдсэн захиргаанд шилжүүлж, ОХУ-ын хувь эзэмшлийн улмаас бизнес нь тасалдахад хүрсэн байсан үйлдвэрүүдийг тасралтгүй ажиллуулах арга хэмжээ авсан байна (Oppenhoff, 2022).

Онцгой дэглэмийн хугацаа. Эрчим хүчний хангамжийн аюулгүй байдлын тухай хуулийн 17-р зүйлд зааснаар төрийн итгэмжлэгдсэн захиргаанд авах (Treuhandverwaltung) хугацааг 6 сар байхаар хязгаарлажээ. Анх захиргаанд авах шийдвэр гаргахдаа уг хугацааг заавал товлодог бөгөөд хэрэв 6 сарын эцэст ч компанийг үргэлжлүүлэн хамгаалах шаардлага хэвээр бол Засгийн газар уг хугацааг дахин 6 сар хүртэл сунгах боломжтой (үүнээс урт хугацаагаар нэг удаад сунгахгүй). Хугацааг хэд хэдэн удаа 6 сараар сунгаж болох ч хэрэв компанийн байдлыг сайжруулж чадахгүй, аюул тасралтгүй үргэлжилж байвал, урт хугацааны шийдэл болгон Засгийн газар дараагийн алхамд экспроприаци буюу компанийн хувьцааг улсын мэдэлд шууд шилжүүлэх хуулийн 18-р зүйлд заасан арга хэмжээг авч, онцгой дэглэмийг дуусгавар болгож болно.

Засгийн газрын эрх хэмжээ. Эрчим хүчний хангамжийн аюулгүй байдлын тухай хуулийн 17-р зүйлийн дагуу онцгой дэглэм (итгэмжлэгдсэн захиргаа) тогтоох шийдвэрийг Холбооны эдийн засаг, уур амьсгалын яам (BMWK) бие даан гаргах эрхтэй бөгөөд энэ нь Засгийн газрын захиргааны акт хэлбэртэй байна. BMWK нь тухайн компанийг итгэмжлэгдсэн захиргаанд авах тушаалыг гаргахдаа Холбооны албан сэтгүүл (Bundesanzeiger)-д нийтэлснээр хүчин төгөлдөр болгодог байна. Тусгай дэглэм тогтоосон үед компанийг итгэмжлэн удирдах субъектийг Засгийн газраас томилох бөгөөд энэ нь ихэвчлэн төрийн харьяа зохицуулагч агентлаг байна. Тухайлбал, эрчим хүчний компаниудын хувьд Холбооны сүлжээний агентлаг (BNetzA) итгэмжлэгдсэн захирагчаар нэрлэгдэж, тухайн компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн саналын эрхийг хэрэгжүүлэгч, компанийн удирдлагыг томилох/чөлөөлөх эрх бүхий болж, мөн компанийн удирдлагад заавар чиглэл өгөх замаар бүрэн хяналтад авдаг. Эрчим хүчний хангамжийн аюулгүй байдлын тухай хууль (EnSiG)-ийн §17(4)-т тусгайлан зааснаар: төрийн итгэмжлэгдсэн захиргаа тогтоосноор компанийн өмнөх хувьцаа эзэмшигчдийн саналын эрхийг түдгэлзүүлэх, уг саналын эрхийг Холбооны Засгийн газрын итгэмжлэгдсэн байгууллага хэрэгжүүлэх (шаардлагатай бол компанийн удирдлагын гишүүдийг огцруулж, шинээр томилох эрхтэй), түүнчлэн компанийн удирдлагын эд хөрөнгийн талаар шийдвэр гаргах эрхийг хязгаарлаж, томоохон шийдвэрүүдэд Засгийн газрын төлөөлөгчийн урьдчилсан зөвшөөрөл авах зэрэг эрх мэдлийг Засгийн газар эдэлдэг. Засгийн газрын томилсон итгэмжлэгдсэн байгууллага нь компанийн зүгээс гаргах онц чухал шийдвэр бүрийг хянан зөвшөөрөх, шаардлагатай бол компанийн удирдлагад шууд үүрэг өгч гүйцэтгүүлэх эрхтэй байдаг.

Авч хэрэгжүүлдэг арга хэмжээ. Эрчим хүчний хангамжийн аюулгүй байдлын тухай хууль (EnSiG)-ийн §17(5)-д зааснаар, онцгой дэглэмийн үед итгэмжлэгдсэн захирагч (BNetzA гэх мэт) нь компанийн үйл ажиллагааг хэвийн үргэлжлүүлэх, тасалдалгүй ажиллуулахын тулд шаардлагатай бүх зохицуулалтыг хийнэ. Нэн тэргүүнд, компани үндсэн үүргээ биелүүлэх нөхцөлийг хангах, тухайлбал

эрчим хүч үйлдвэрлэх, нийлүүлэх үйл ажиллагааг хэвийн байлгахын тулд санхүү, техник, хүний нөөцийн оновчтой шийдлүүдийг боловсруулна. Итгэмжлэгдсэн захирагч нь компанийн үйл ажиллагааг тасралтгүй үргэлжлүүлэх зорилготой бүхий л арга хэмжээг авах үүрэгтэй бөгөөд шаардлагатай бол компанийн зарим хөрөнгийг өөр эрх зүйн этгээдэд (өөр компанид) шилжүүлэх замаар тухайн компанийн үнэт хөрөнгийн үнэ цэнийг хадгалах арга хэмжээ авч болно гэж заасан. Харин компанийг худалдах, бусдад шилжүүлэх буюу хувьцааг нь худалдахыг энэ үе шатанд хуулиар зөвшөөрдөггүй. Энэ нь онцгой дэглэмийн үеэр компанийн бүтцийг аль болох хадгалж, үнэ цэнийг унагахгүй байх зорилготой юм. Гэвч хэрэв компанийн асуудлыг өөрөөр шийдвэрлэх боломжгүй гэж үзвэл дараагийн шатанд §18-ийн дагуу компанийн хувьцааг улсын мэдэлд бүртгэх (албадан улсын мэдэлд авах) шийдвэрийг Засгийн газар гаргаж болно. Онцгой дэглэмийн явцад компанийн удирдлагатай холбоотой өдөр тутмын шийдвэрүүдийг (үйлдвэрлэлийн хэмжээ, техник ашиглалт, борлуулалт гэх мэт) итгэмжлэгдсэн захирагчийн зөвшөөрөлгүй гаргахыг хориглодог зохицуулалттай.

Онцгой дэглэмийг цуцлах. Германы түр итгэмжлэгдсэн захиргааны дэглэмийг (онцгой дэглэмийг) цуцлах буюу дуусгавар болгох нь хэд хэдэн үндэслэлээр хийгдэнэ. Нэгдүгээрт, **хугацаа дуусах:** анх захиргаанд авсан 6 сарын хугацаа дуусаж, цаашид сунгах шаардлагагүй (эрсдэл арилсан) гэж Холбооны Эдийн засаг, уур амьсгалын яам (BMWK) үзвэл захиргааны актаар онцгой дэглэмийг хугацаа дууссан гэж зарлаж, компанийг эздийн мэдэлд буцаана. Хоёрдугаарт, **хууль ёсны сунгалт хийгдэхгүй үлдсэн:** хэрэв 6 сарын хугацаа дуусах үед аюул хэвээр байсан ч Засгийн газар Эрчим хүчний хангамжийн аюулгүй байдлын тухай хуулийн 17-р зүйлийн дагуу хугацааг сунгах шийдвэр гаргаагүй бол дэглэм автоматаар дуусгавар болно. Гуравдугаарт, **эрсдэл арилсан:** 6 сарын дотор эсвэл, сунгагдсан хугацаанд компанийн хэвийн үйл ажиллагаа хангагдаж, үндэсний аюулгүй байдалд аюул занал учруулах нөхцөл арилсан гэж BMWK дүгнэвэл уг захиргааны шийдвэрийг хугацаанаас өмнө хүчингүй болгож онцгой дэглэмийг дуусгавар болгоно. Дөрөвдүгээрт, **экспроприаци хийх:** хэрэв захиргааны актад заагдсан хугацаа дуусахад аюул арилахгүй, компанийг үндсэн эздэд нь буцаах нь хэт эрсдэлтэй гэж үзвэл BMWK мөн хуулийн 18-р зүйлийн дагуу компанийн хувьцааг улсын мэдэлд шууд шилжүүлэх шийдвэрийг Засгийн газрын түвшинд гаргаж, энэ үед итгэмжлэгдсэн захиргааны дэглэм дуусна (улсын өмчит компанийн статус руу шилжиж, байнгын удирдлагын өөрчлөлт хийгддэг). Онцгой дэглэмийг цуцлах шийдвэрийг гаргах эрх нь эхний ээлжид BMWK-д байгаа ба түүний гаргасан захиргааны актыг компанийн хуучин эзэмшигчид эс зөвшөөрч давж заалдах эрхтэй боловч хуульд зааснаар давж заалдах явц нь шийдвэрийн биелэлтийг саатуулахгүй (шууд хэрэгждэг) бөгөөд ийм маргааныг Холбооны захиргааны шүүх шууд шийдвэрлэдэг. Германы энэхүү онцгой дэглэмийн зохицуулалт нь Үндсэн хуулийн 14-р зүйлийн (өмчийн эрхийн) зохицуулалттай нийцүүлэн, хэрэв төрийн онцгой дэглэмээс үүдэн өмчийн эзэнд учирсан хохирол нь хэт их байвал зохих нөхөн олговрыг төрөөс олгохоор тусгасан байдаг.

Гурав. Итали

Эрх зүйн үндэс. Италийн хууль тогтоомжоор Засгийн газар нь санхүүгийн хүндрэлд орсон томоохон аж ахуйн нэгжүүдэд "онцгой дэглэм" тогтоох эрхтэй. Үүнийг 1999 оны "Санхүүгийн хүндрэлд орсон томоохон аж ахуйн нэгжид онцгой дэглэм тогтоох тухай" 270-р хууль (Legislative Decree No. 270/1999) болон түүнтэй холбогдох тогтоомжуудаар тухайлбал, 2004 оны 39-р хууль ("Marzano" хууль) зэрэг хууль тогтоомжуудаар нарийвчлан зохицуулсан байдаг. Эдгээр нь санхүүгийн хүндрэлд орсон, тодорхой хэмжээ (хамгийн багадаа 200 гаруй ажилтантай, өр нь

тодорхой босгоос дээш)-ний том компаниудыг дампуурлаас хамгаалах зорилгоор онцгой дэглэм тогтоох эрх зүйн үндсийг бүрдүүлсэн (Lexology, 2017).

Зорилго, үндэслэл. Италийн онцгой дэглэмийн (онцгой захиргаа) гол зорилго нь улс орны эдийн засагт чухал нөлөөтэй, олон тооны ажиллагсадтай томоохон компаниудыг дампуурлаар шууд татан буулгахын оронд дахин сэргээх, хэвийн ажиллуулах нөхцөл бүрдүүлэх замаар үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, ажлын байрыг хадгалах явдал юм. Тусгай захиргааны дэглэмд орох компани нь тодорхой босгыг хангасан (жишээ нь 200-аас дээш ажилтантай, өрийн хэмжээ нь тодорхой шалгуурыг давсан) байх бөгөөд эдийн засгийн хувьд дахин сэргэх боломжтой нь үнэлгээгээр тогтоогдсон байх шаардлагатай. Ийм нөхцөлд Засгийн газар компанид онцгой дэглэм тогтоохоор, компанийн хэвийн үйл ажиллагааг төрийн тусгай комиссын удирдлага үргэлжлүүлэх шийдвэр гаргана.

Онцгой дэглэмийн хугацаа. Италийн онцгой дэглэм нь 2004 оны 39-р хууль (Legge Marzano) болон 1999 оны 270-р хууль зэрэгт зааснаар, онцгой захиргааны комиссар томилогдсон компани нь нөхцөл байдлаасаа шалтгаалж **1–2 жилийн дотор** цаашдын үйл ажиллагааг шийдэх төслийн төлөвлөгөө хэрэгжүүлэх ёстой байдаг. Тухайлбал, хэрэв тухайн компани нь нийтийн ач холбогдолтой үйлчилгээний салбарт (жишээ нь эрчим хүч, тээвэр зэрэг) үйл ажиллагаа явуулдаг бол **1 жилийн дотор** бизнесийн бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг бусад этгээдэд худалдах замаар шийдвэрлэх төлөвлөгөө хэрэгжүүлнэ; харин стратегийн салбарын (жишээ нь үндэсний аюулгүй байдал, томоохон үйлдвэрлэл) компани бол **2 жилийн дотор** санхүү, эдийн засгийн бүтцийн өөрчлөлтийн төлөвлөгөө хэрэгжүүлж, компанийг эргэн хэвийн байдалд оруулахыг зорих ёстой. Энэхүү төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хугацааг Италийн Аж үйлдвэрийн яам (хуучнаар Эдийн засгийн хөгжлийн яам, MISE) үндэслэлийг харгалзан **зөвхөн нэг удаа, 60 хоногийн** хугацаагаар сунгах зөвшөөрөх эрхтэй байдаг.

Засгийн газрын эрх хэмжээ. Италийн онцгой захиргааны дэглэм нь шүүхийн шийдвэрээр дампууруулах ажиллагаанаас ялгаатай нь төрийн гүйцэтгэх засаглалын идэвхтэй оролцоотой явагддаг. 270-р хуулийн 4 болон 38-р зүйлд зааснаар онцгой дэглэм тогтоох шийдвэрийг гаргах эрх нь Эдийн засгийн хөгжлийн яам (2022 оноос "Аж үйлдвэрийн яам (MIMIT)) болон шүүхийн хамтарсан шийдвэрээр хэрэгждэг. Тухайлбал, компанийн төлбөрийн чадваргүйдэлд орсон асуудлыг авч үзсэн шүүх хэрэв тухайн компани онцгой дэглэмд хамрагдах шаардлага хангасан гэж үзвэл (том компани, сэргээх боломжтой гэх мэт) онцгой захиргааны ажиллагааг нээх шийдвэр гаргаж, улмаар Аж үйлдвэрийн яамтай зөвшилцөн онцгой комиссар томилох замаар Засгийн газар уг ажиллагаанд шууд оролцдог. Онцгой дэглэм эхэлснээс хойш хууль ёсны хяналтын эрх шүүхээс Засгийн газрыг төлөөлж буй яаманд шилждэг: компанийн өмчийн талаарх томоохон шийдвэрүүдийг Аж үйлдвэрийн яам урьдчилан зөвшөөрч, онцгой комиссарын гаргасан шийдвэр, хэрэгжүүлж буй үйлдэлд тогтмол хяналт тавих үүрэг хүлээдэг. Яам нь онцгой комиссарын хийх гол үйлдлүүд (хөрөнгийг худалдах, түрээслэх, зээл авах зэрэг) дээр заавал урьдчилан зөвшөөрөл олгож, шаардлагатай бол комиссараас нэмэлт тайлбар мэдээлэл шаардах эрхтэй гэж хуульд тусгасан байдаг.

Авч хэрэгжүүлдэг арга хэмжээ. Онцгой захиргааны дэглэмийн үед комиссар нь компанийн үйл ажиллагааг хэвийн үргэлжлүүлэхийн зэрэгцээ санхүүгийн зохицуулалт, бүтцийн өөрчлөлтийн арга хэмжээг шат дараатай авч хэрэгжүүлдэг. Комиссарын боловсруулсан дахин сэргээх төлөвлөгөө нь хуульд зааснаар дараах гурван хувилбарын аль нэгэнд чиглэсэн байна. (a) компанийн бүх эсвэл зарим хөрөнгийг бүрэн бусад этгээдэд худалдах, (b) компанийн санхүүг шинэчилж өрийг зохицуулах, эсвэл (b-bis) компанийн үйл ажиллагааны зарим хэсгийг үргэлжлүүлэн явуулах явцдаа тодорхой хугацаанд (онцгой байдлаар 1 жил

хүртэл) бусад хэсгийг худалдан авахаар санал болгох хосолсон шийдэл. Аль хувилбарыг сонгох нь компанийн онцлогоос хамаарна. (Lexology, 2017). Онцгой дэглэмийн үед комиссар нь компанийн өмнө хийсэн гэрээ хэлцлүүдийг нөхцөл байдлыг харгалзан **цуцлах** эрхтэй бөгөөд шүүхийн зөвшөөрлөөр компанид ашиггүй, аливаа үүрэг хүлээлгэх гэрээнүүдийг дуусгавар болгож, зардлыг хэмнэх арга хэмжээ авдаг. Мөн онцгой дэглэмийг хэрэгжүүлэх явцад хэрэв зайлшгүй шаардлагаар ажлын байрны цомхотгол хийгдвэл төрөөс тодорхой хэмжээний цалингийн тэтгэмж, татварын хөнгөлөлт үзүүлэх зэргээр хамгаалалтын арга хэмжээ авна. Онцгой комиссар нь компанийн хэвийн үйл ажиллагааг хадгалахын тулд төрөөс шаардлагатай санхүүгийн дэмжлэг авах боломжтой байдаг (Roedl&Partner, 2024).

Онцгой дэглэмийг цуцлах. Итали дахь онцгой захиргааны дэглэмийг дуусгавар болгох үндэслэл нь дараах хоёр хувилбартай. Энэ нь амжилттай хэрэгжиж дуусах, эсвэл амжилтгүй болж дуусах юм. 270-р хуулийн 4-р зүйлд зааснаар хэрэв онцгой комиссарын хэрэгжүүлсэн төлөвлөгөө амжилттай болж, аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаа хэвийн болсон тохиолдолд (өөр хөрөнгө оруулагчдад амжилттай шилжсэн, эсвэл санхүүжилт хийж өрийг дахин байгуулсан) шүүхийн шийдвэрээр онцгой дэглэмийг албан ёсоор дуусгавар болгоно. Мөн хуулийн 13-р зүйлд зааснаар төлөвлөгөө хугацаандаа ирүүлээгүй, хэрэгжих боломжгүй гэж үзсэн, шүүх дэглэмийг үргэлжлүүлэх нь сөрөг гэж дүгнэсэн, эсвэл гуравдагч этгээдийн эрх ашигт ноцтой хохирол учирсан тохиолдолд компанид ердийн дамбуурлын журам хэрэглэхээр зохицуулсан байдаг.

Дөрөв. Польш

Эрх зүйн үндэс. Польшийн хууль тогтоомжоор онцгой нөхцөл байдал (дайны байдал, онц байдал зэрэг) үүссэн үед Засгийн газар нь стратегийн ач холбогдол бүхий хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжүүдэд тусгай дэглэм, тодруулбал “засгийн газрын комиссын түр захиргаа” тогтоох эрхтэй. Үүнийг 2002 оны “Цэргийн онцгой дэглэмийн тухай” хууль (2016 онд шинэчлэгдсэн)-аар нарийвчлан зохицуулжээ. Уг хуулийн 25¹ дугаар зүйлд зааснаар, **улсын аюулгүй байдал, батлан хамгаалахын хэрэгцээнд онцгой чухал** бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, эсвэл үйлчилгээ үзүүлж буй аж ахуйн нэгжүүдэд төрийн шийдвэрээр **комиссарын захиргаа** (zarząd komisaryczny) тогтоож болохыг хуульчилсан байна.

Зорилго, үндэслэл. Польшийн комиссын захиргааны онцгой дэглэмийн үндэслэл нь гадаадын хөрөнгө оруулалттай компанийг ч хамрах боломжтой ба онцгой дэглэмийг тогтоож, хэрэгжүүлэхийг дараах байдлаар хуульд заасан байна. Үүнд: “...үйл ажиллагааных нь төрөл улсын аюулгүй байдал, батлан хамгаалахад онцгой ач холбогдолтой бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд оршдог аж ахуйн нэгжүүдэд (гадаадын хөрөнгө оруулалттай компанид ч хамаарна) комиссын түр захиргаа тогтоож болно” гэж зохицуулсан байна.

Хуульд тодорхой зааснаар, энэ дэглэмийг тогтоох зорилго нь улсын аюулгүй байдал, батлан хамгаалахад онцгой ач холбогдолтой бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл, үйлчилгээний хүрээнд тухайн аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны үр ашиг, тасралтгүй байдлыг хангахад оршино гэж үздэг.

Онцгой дэглэмийн хугацаа. Польшийн комиссарын захиргааны дэглэм нь онцгой байдлын хугацаатай шууд холбоотой. Уг дэглэмийг ихэвчлэн цэргийн байдал, онц байдал зарласан тодорхой газар нутаг, эсвэл бүх улсад хэрэгжүүлдэг ба тийм нөхцөл арилсны дараа компаниудад тогтоосон комиссарын захиргааг цуцална гэж ойлгож болно. Хуулийн 8-р зүйлд “Бүгд Найрамдах Польш Улсын Ерөнхийлөгч нь Ерөнхий сайдын танхимаас гаргасан хүсэлтийн дагуу, шалтгаан арилсан бөгөөд төрийн хэвийн үйл ажиллагаа сэргэсэн тохиолдолд тогтоол гарган

онц байдлыг цуцална” гэж заасан байдаг. Иймд комиссарын захиргаа нь **онц байдал үргэлжлэх хугацаанд** хүчинтэй гэж үзэж болох ба цэргийн буюу онц байдлыг цуцалмагц уг компаниудын удирдлагыг энгийн горимд буцаан шилжүүлэх зохицуулалттай.

Засгийн газрын эрх хэмжээ. Польшийн хуульд зааснаар комиссарын захиргааг тогтоох, мөн түүнийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой олон эрх мэдэл төрийн гүйцэтгэх байгууллагуудад төвлөрдөг. Өөрөөр хэлбэл, төрөөс аж ахуйн нэгжид (гадаадын хөрөнгө оруулалттай компанид мөн хамаарна) комиссарын дэглэм тогтоохдоо тухайн компанийн статус, өмчлөлийн хэлбэрээс хамааран эрх бүхий байгууллага/албан тушаалтныг тодорхойлсон байна. Эрх бүхий байгууллага нь (сайд) комиссарыг томилох, чөлөөлөх, онцгой дэглэмийг цуцлах бүрэн эрхийг давхар эдэлнэ. Энэ хугацаанд компанийн хувь нийлүүлэгчид, Төлөөлөн Удирдах Зөвлөл (ТУЗ)-ийн эрх мэдэл түдгэлзэх буюу компанийн удирдлагад төрийн томилсон комиссар гол эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ.

Авч хэрэгжүүлдэг арга хэмжээ. Комиссарын захиргаа тогтоосон компанийн хэмжээнд төрөөс голлон анхаарах арга хэмжээ нь тухайн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний тасралтгүй үйлдвэрлэл, нийлүүлэлтийг хангах явдал байдаг. Тиймээс комиссар томилогдсоноор хамгийн түрүүнд үйлдвэрийн хэвийн ажиллагаа доголдсон шалтгааныг арилгах, шаардлагатай нөөцийг шилжүүлэн байршуулж хангах зэрэг арга хэмжээ авна. Комиссарын авч хэрэгжүүлэх өөр нэг арга хэмжээ нь компани дотор удирдлагын давхардал, үл ойлголцол гаргахгүйн тулд компанийн удирдах зөвлөлийн шийдвэр гаргах зарим эрхийг түдгэлзүүлэх явдал юм. Хэрэв компанийн хувьцаа эзэмшигчид, ТУЗ нь төрийн комиссарын шийдвэрийг үл зөвшөөрөх, эсэргүүцэл үзүүлбэл Засгийн газар компанийн ТУЗ-ийн үйл ажиллагааг түр зогсоож, бүх удирдах эрхийг комиссарт шилжүүлэх хүртэл арга хэмжээ авч болно гэж хуульд заасан байдаг. Ерөнхийдөө комиссар нь компанийг өөрийн удирдлагаар шуурхай, тасралтгүй ажиллуулахад чиглэсэн аливаа шийдвэрийг (үйлдвэрлэлийн горим өөрчлөх, бүтээгдэхүүний хуваарилалт хийх, ажиллах хүчийг дахин зохион байгуулах зэрэг) гаргах бүрэн эрхтэй. Харин компанийн санхүү, өмчийн томоохон өөрчлөлт (жишээ нь хөрөнгийг шууд худалдах гэх мэт) хийх эрхгүй байдаг байна.

Онцгой дэглэмийг цуцлах. Польшийн комиссарын захиргааны онцгой дэглэм нь онцгой нөхцөл байдал дуусахад автоматаар цуцлагдана гэж үзэж болно. Өөрөөр хэлбэл, дайны байдал, онц байдлыг цуцалсан ерөнхий зарлиг гарах үед түүний хүрээнд авч хэрэгжүүлсэн бүх тусгай арга хэмжээ хүчингүй болно. Гэвч хуулийн дагуу комиссарын захиргааг шууд хугацаанаас өмнө цуцлах боломж бий. Комиссарыг томилсон эрх бүхий этгээд (сайд) нь уг компанийн байдал тогтворжсон, эсвэл цэргийн/онц байдлын шаардлага уг компанид холбогдолгүй болсон гэж үзвэл комиссарын захиргааг хугацаанаас өмнө хүчингүй болгож болно. Цуцлах шийдвэр ихэвчлэн цэргийн болон онцгой байдлын зарлигийг хүчингүй болгох ерөнхий актаар дамжиж хийгдэх ба шаардлагатай бол томилсон этгээд тусад нь шийдвэр гаргах замаар комиссарыг эгүүлэн татах боломжтой. Комиссарын захиргаа дууссаны дараа компанийн өмнөх удирдлага үйл ажиллагаагаа сэргээн явуулж эхлэх бөгөөд энэ үед комиссарын хугацаанд хийсэн гэрээ хэлцлүүд хүчин төгөлдөр хэвээр үргэлжилдэг (комиссар компанийн нэрийн өмнөөс үйлдэл хийдэг тул эрх зүйн залгамж чанар хадгалагдана).

ТОВЧ ДҮГНЭЛТ

Энэхүү бусад улсуудын туршлагыг Парламентын судалгаа, хөгжлийн хүрээлэнгээс бэлтгэсэн бөгөөд тус байгууллагын судалгааны дүгнэлт зөвлөмжийг бүрэн эрхээр нь энд орууллаа.

Сүүлийн жилүүдэд олон улсын хэмжээнд бизнесийн байгууллага, стратегийн салбарын тасралтгүй үйл ажиллагааг хангах зорилгоор төрөөс “онцгой дэглэм” тогтоох зохицуулалт нэмэгдэж байна (McKinsey&Company, 2025). Энэ нь улс орнууд шаардлагатай нөхцөл байдал бий болоход (онцгой дэглэм тогтоох нөхцөл байдал үүсвэл) авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг зохицуулсан хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлэхэд анхаарах шаардлагатайг харуулж байна.

Засгийн газраас бизнесийн байгууллага болон үйлдвэрийн газарт онцгой дэглэм тогтоох зохицуулалт нь зөвхөн төрийн өмчит компаниудаар хязгаарлагдахгүй бөгөөд хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжүүдэд ч мөн адил хэрэгжих боломжтой эрх зүйн зохицуулалтыг агуулсан байдаг. Зарим улс оронд онцгой нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд стратегийн ач холбогдол бүхий хувийн компаниудад шууд захиргааны хяналт тогтоох, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний тасралтгүй байдлыг хангах зорилгоор төрөөс зохицуулалт хийх, эсвэл түр хугацаанд төрийн итгэмжлэгдсэн удирдлагаар солих зэрэг зохицуулалтыг хуульчилсан байна.

Онцгой дэглэмийн зохицуулалт нь улс орон бүрийн эрх зүйн тогтолцоо, эдийн засгийн бүтэц, засаглалын хэлбэрээс хамааран ялгаатай боловч, бүгд тодорхой нөхцөл байдалд төрийн оролцоог түр хугацаагаар нэмэгдүүлэх замаар стратегийн ач холбогдол бүхий аж ахуйн нэгжүүдийн хэвийн үйл ажиллагааг хангах зорилготой байдаг.

Ардчилсан улс орнууд энэхүү дэглэмийг хууль, шүүхийн шийдвэрт үндэслэн хязгаарлагдмал хүрээнд хэрэглэдэг бол зарим төвлөрсөн тогтолцоотой орнуудад төрөөс шууд тушаалаар хэрэгжүүлдэг. Иймээс уг судалгаанд Их Британи, Герман, Итали, Польш зэрэг улс орнуудын жишээгээр онцгой дэглэмийн эрх зүйн үндэс, зорилго, хамрах хүрээ, хэрэгжилтийн хэлбэрийг харьцуулан авч үзлээ. (Хүснэгт 8)

Үүнээс үзэхэд Их Британи, Герман, Итали зэрэг оронд хууль, шүүхийн шийдвэрээр хязгаарлагдмал төрийн оролцоо зонхилж байхад, зарим орнуудад (Польш) захиргааны буюу улс төрийн шийдвэр давамгайлсан дэглэм хэрэгжиж байна. Тухайлбал, Италид “Санхүүгийн хүндрэлд орсон томоохон аж ахуйн нэгжид онцгой дэглэм тогтоох журам” зэрэг хууль, журмаар санхүүгийн хувьд хүндрэлд орсон томоохон аж ахуйн нэгжүүдэд онцгой дэглэм тогтоох эрх Засгийн газарт олгогддог бол, Герман улс “Эрчим хүчний хангамжийн аюулгүй байдлын тухай хууль”-ийн 17-р зүйлийн дагуу стратегийн чухал ач холбогдол бүхий компаниудад төрийн итгэмжлэгдсэн захиргаа тогтоох эрхтэй. Польшид цэргийн болон онц байдал зарласан үед төрөөс стратегийн ач холбогдол бүхий аж ахуйн нэгжид комиссарын захиргаа тогтоох зохицуулалттай. Харин Их Британи нь салбарын тусгай хуулиудаар (жишээ нь, Эрчим хүчний тухай хууль) онцгой дэглэмийн эрх зүйн үндэслэлийг бий болгосон байна.

Сонгон авсан улс орон бүрд онцгой дэглэмийн эрх зүйн зохицуулалт нь эдийн засгийн тогтвортой байдал, нийтийн үйлчилгээний тасралтгүй байдал, үндэсний аюулгүй байдлыг хангах нийтлэг зорилготой байна. Жишээлбэл, Их Британи, Итали зэрэг улсад олон нийтэд чухал үйлчилгээ үзүүлэгч компаниудыг хамгаалах бол, Герман, Польш нь стратегийн салбарын хэвийн үйл ажиллагааг хадгалахыг зорьдог байна.

Улс орнууд онцгой дэглэмийн хэрэгжих хугацааг нөхцөл байдалд нийцүүлэн түр хугацаагаар тогтоодог бөгөөд тогтмол хугацааны хязгаартай улс ч нөхцөл байдал үргэлжилбэл сунгах боломжтой байдлаар хуульчилсан байна. Тухайлбал, Герман (6 сар), Итали (1-2 жил) зэрэг улсад хугацааны хатуу хязгаарыг хуульчилсан

бол Их Британи, Польшид нөхцөл байдалд тулгуурласан уян хатан зохицуулалттай байдаг.

Онцгой дэглэмийг цуцлах тухай зохицуулалт нь тухайн компанийн сэргэлт, эсвэл нөхцөл байдлын сайжирсан эсэхтэй шууд холбоотой байна. Энэ нь тухайн зохицуулалтын зорилго бодлого, зах зээлийн тогтвортой байдал гэх мэт хүчин зүйлсийг тусгасан уян хатан зохицуулалттайг харуулж байна. Жишээ нь: Итали, Герман, Их Британид компанийн сэргэлт амжилттай хэрэгжсэн, эсвэл сэргээх боломжгүй нөхцөлд шүүхийн шийдвэр, захиргааны актаар онцгой дэглэмийг дуусгавар болгодог. Польшид улс оронд зарласан онц байдал цуцлагдсанаар хамт онцгой дэглэм дуусгавар болдог зохицуулалттай.

Судалгаанд авагдсан бүх улс оронд төрийн байгууллагын оролцоо онцгой дэглэм тогтоох, хэрэгжүүлэх, цуцлах бүхий л шатанд чухал үүрэгтэй байна. Тухайлбал, Герман, Польш улсад дэглэм тогтоох шийдвэрийг яам, эсвэл Засгийн газрын гишүүн бие даан гаргах эрхтэй бол Италид шүүх ба яамны хамтарсан шийдвэр шаарддаг. Их Британид зохицуулагч байгууллага нь сайдын зөвшөөрлөөр шүүхэд хандан дэглэм тогтоодог байна.

Мөн онцгой дэглэмийн үед компанийн үйл ажиллагааг тасалдуулахгүй үргэлжлүүлэх, хэрэглэгчдэд учрах хохирлыг хамгаалах зорилгоор төрөөс санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх, шинэ удирдлага (комиссар, администратор) томилох, ажлын байрыг хадгалах, хувьцаа, хөрөнгийн эзэмшилд хязгаарлалт тавих, стратегийн шийдвэр гаргах эрхийг Засгийн газар хэрэгжүүлэх гэх зэрэг арга хэмжээг авдаг байна. Жишээ нь: Их Британи, Герман, Италид онцгой дэглэмийн үед төрөөс санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх, эсвэл зээлийн баталгаа гаргах, зарим тохиолдолд өрийг дахин бүтцэд оруулах, зээлийн нөхцөлийг хөнгөрүүлэх зэрэг зохицуулалт түгээмэл ашиглагддаг байна. Польшид түр захиргаа тогтоосон нөхцөлд тухайн компанийн ТУЗ, хувьцаа эзэмшигчдийн эрхийг түр хугацаагаар түдгэлзүүлэх, зарим тохиолдолд шууд хүчингүй болгодог онцлогтой. Компанийн зүгээс гаргах аливаа шийдвэрийг зөвхөн итгэмжлэгдсэн/томилогдсон захирагчийн зөвшөөрөлтэйгөөр хэрэгжүүлэх зохицуулалт нийтлэг тусгагдсан байна.

ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАНДАН СУДАЛГААНЫ ДҮГНЭЛТ

Энэхүү судалгаа нь БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийн үр нөлөөг урьдчилан тодорхойлох, хүний эрх, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчин, төрийн удирдлага, сайн засаглал, олон улсын гэрээтэй харьцуулан, нийцлийг үнэлэх зорилготойгоор хийгдсэн болно. Судалгааны аргачлал нь Монгол Улсын Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлалд заасан үе шатуудыг баримталсан бөгөөд холбогдох гадаад орны туршлага, хууль тогтоомжийн жишээг харгалзан үзсэн болно.

Судалгаагаар энэхүү хуулийг хүчингүй болгох нь хүний эрхийн түгээмэл зарчим, тэгш эрхийг бэхжүүлэх, эвлэлдэн нэгдэх, өмчлөх эрхийг баталгаажуулах, зохицуулалтгүй зах зээлийн өөрийн өрсөлдөөнийг дэмжихэд чухал нөлөө үзүүлэхээр байна. Мөн хууль хүчингүй болсноор төрийн оролцоо буурч, төрийн өмчит болон төрийн оролцоотой компаниудын давуу байдал арилж, зах зээлийн өрсөлдөөн нэмэгдэн, хөрөнгө оруулалтын таатай орчныг бүрдүүлэх боломжтой. Эдийн засгийн үр нөлөөнд хувийн хэвшлийн үйл ажиллагааны нөлөө, шинээр ажлын байр бий болох, зах зээлийн үнэ тогтвортой байх зэрэг эерэг үр нөлөө багтсан.

Нийгмийн үр нөлөөний хувьд хууль хүчингүй болсноор ажил эрхлэлтийн нөхцөл буюу онцгой дэглэмээр хязгаарлагдаж байсан ажлын байр баталгаажиж,

хөдөлмөрийн горимыг хадгалах, ажилчдын эрхийг хамгаалах боломж нэмэгдэнэ. Төрийн удирдлага, сайн засаглалын хувьд төвлөрсөн эрх мэдэл буурч, төрийн байгууллагуудын үүрэг, ачаалал багасах нь үр ашиг, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой болох нь урьдчилан тодорхойлогдлоо. Мөн энэхүү хуулийг цуцлах нь олон улсын гэрээ, конвенцтой нийцэхээр байна.

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох зохицуулалтын хувилбар нь хүний эрхийг хамгаалах, эдийн засгийн өрсөлдөөн, нийгмийн хамгаалал, төрийн засаглалын үр ашигт эерэг нөлөө үзүүлэх тул хууль тогтоох явцад энэхүү хувилбарыг эрх зүйн үндэслэлтэйгээр хэрэгжүүлэх нь зүйтэй байна.

Парламентын судалгаа, хөгжлийн хүрээлэнгийн гаргасан судалгааны үндсэн дүгнэлтүүд энд тусгагдсанаар олон улсын болон бусад улсын хууль эрх зүйн зохицуулалтыг Монгол Улсын өргөн хүрээнд авч үзэн, тусгай дэглэм тогтоох хуулийн үндэс, хэрэглэгдэх хэлбэр, хамгаалах механизм, хяналт шалгалтын бүтэц гэх мэт үүднээс харьцуулалт хийж ач холбогдлыг улам нэмэгдүүллээ.

ЗӨВЛӨМЖ

Энэхүү зөвлөмжийн бүлэгт БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай 1991 оны хууль хүчин төгөлдөр байдлыг хүчингүй болгох, эрх зүйн орчныг шинэчлэх хүрээнд дараах зөвлөмжийг гаргаж байна. Үүнд хүний эрх, эдийн засаг, нийгмийн орчин, байгаль орчин, Үндсэн хууль болон олон улсын гэрээний нийцлийг тусгасан.

Хууль эрх зүйн шинэчлэл

1991 онд батлагдсан хууль нь Монгол Улс төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн харилцаанд шилжиж байсан түр шилжилтийн үед эдийн засгийн хямралыг даван туулах, стратегийн үйлдвэр, байгууллагын үйл ажиллагааг зогсолтгүй үргэлжлүүлэх зорилгоор гарсан онцгой арга хэмжээний шинжтэй зохицуулалт байв. Гэвч өнөөдрийг хүртэл хүчингүй болгоогүй нь эрх зүйн орчны зөрчил, давхардлыг бий болгож, төрийн байгууллагын оролцоог захиргааны замаар хэт төвлөрүүлэх, компанийн засаглалын хараат бус байдалд сөргөөр нөлөөлөх нөхцөлийг бүрдүүлсэн. Иймд 1991 оны хуулийг хүчингүй болгож, стратегийн салбар болон төрийн өмчит компаниудын үйл ажиллагаанд ил тод, хяналттай, эрх зүйн баталгаатай шинэ зохицуулалтыг батлах шаардлагатай. Дайны болон онцгой байдлын үед аж ахуй нэгж дээр онцгой дэглэм тогтоох тохиолдолд онцгой дэглэм тогтоохын өмнөх хугацаа, хяналтын тогтолцоо, парламент, шүүхийн оролцоо зэрэг ил тод, зөвшөөрөгдсөн бүтцүүдийн чиг үүргийг хуульд заавал тусгах нь чухал. Дайны болон онц байдлын үед тодорхой аж ахуй нэгж дээр онцгой дэглэм тогтоох тохиолдолд дараах шаардлагыг харгалзан үзэх шаардлагатай.

Хүний эрх, нийгмийн баталгаа

Онцгой дэглэм тогтоохын өмнө иргэд болон аж ахуйн нэгжийн эрх, ашиг сонирхлыг тодорхойлж, хамгаалах зааварчилгааг хуульд оруулах нь зайлшгүй шаардлагатай. Хүний эрхэд үзүүлэх нөлөөллийг урьдчилан үнэлж, шаардлагатай бол оролцогч талуудаас санал авч, олон нийтийн зөвшөөрлийг хангах хэрэгтэй. Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөөг бууруулахын тулд төрийн байгууллагууд болон иргэний нийгмийн байгууллагын хамтын оролцоог бэхжүүлэх шаардлагатай бөгөөд ингэснээр шинэчлэлд иргэдийн итгэлцэл нэмэгдэнэ. Хүний эрхийн хамгаалалт, оролцоог хангах нь хууль тогтоомжийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх үндэс болно.

Эдийн засгийн зохицуулалт

Төрийн оролцоог эдийн засагт төвлөрүүлэх бус, зах зээлд нийцсэн, засаглалын хараат бус байдлыг хангах хэлбэрээр зохицуулах хэлбэрт илүү төвлөрөх шаардлагатай. Мөн эдийн засгийн үр ашиг, санхүүгийн ил тод байдал, өрийн хязгаар, стратегийн салбарын тогтвортой байдлыг баталгаажуулах тайлан, мэдээллийн ил тод байдлыг хэрэгжүүлэх нь олон улсын туршлагад нийцэж байна.

Олон улсын стандарт, гэрээтэй нийцүүлэх

Монгол Улсын шинэ зохицуулалтыг олон улсын хүний эрх, эдийн засгийн эрх чөлөө, бизнесийн эрх чөлөөний зарчимд нийцүүлэх шаардлагатай. OECD, UNCTAD, Европын зөвлөмж зэрэг олон улсын туршлагыг хуульд тусгаж, онцгой дэглэм тогтоох үед гарч болзошгүй эрсдэлийг урьдчилан тооцох хэрэгтэй. Хууль хэрэгжүүлэх явцад олон улсын байгууллагуудын зөвлөмжийг авч хэрэгжүүлэх хяналтын механизмыг бий болгох нь эрх зүйн шинэчлэлийн чанарыг нэмэгдүүлнэ.

Хяналт, тайлагнал

Дайны болон онцгой байдлын үед аж ахуй нэгж дээр онцгой дэглэм тогтоох тохиолдолд Улсын Их Хурал, шүүх, Аудитын байгууллагын хяналтын тогтолцоог хуульд тодорхой зааж, онцгой дэглэм тогтоох, хэрэгжүүлэх үйл явцыг бүрэн хянах боломжийг хангах. Стратегийн салбарын компаниудын үйл ажиллагаанд хийсэн аудит, тайлан, үнэлгээг олон нийтэд ил тод мэдээлж, хууль хэрэгжиж буй эсэхийг хянах тогтолцоог бэхжүүлэх шаардлагатай. Шинэ хуулийг хэрэгжүүлэх явцад эрсдэлийг үнэлэх, сайжруулах тогтолцоо байнга ажиллах ёстой.

**БНМАУ-ЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ ЭРХ ОЛГОХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙГ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨНИЙ СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН**

2025 он

ТОВЬЁГ

НЭГ. ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОХ	3
ХОЁР. ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ТООЦОХ ХЭСГЭЭ ТОГТООХ.....	4
ГУРАВ. ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ҮР НӨЛӨӨГ ТООЦОХ	5
3.1. “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал:.....	5
3.2. Практикт хэрэгжих боломжтой байдлыг шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал:	5
3.3. Ойлгомжтой байдлыг шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал:	7
3.4. Харилцан уялдааг шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал:.....	9
ДӨРӨВ. ҮР ДҮНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ, ЗӨВЛӨМЖ	12

НЭГ. ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОХ

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуульд хуулийн төслийн үр нөлөөний судалгааг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.3.1, 17 дугаар зүйлийн 17.1-17.3 дахь хэсэг, Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал”-ын дагуу хийв.

Хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцохдоо тухайн боловсруулж буй хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан нэг, эсхүл хэд хэдэн шалгуур үзүүлэлтийг сонгож болно. Ийнхүү үнэлгээ хийхдээ “зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг сонгон авч хийв.

ХОЁР. ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ТООЦОХ ХЭСГЭЭ ТОГТООХ

Шалгуур үзүүлэлт	Хуулийн төслийн зүйл, заалт
Зорилгод хүрэх байдал	1 дүгээр зүйл. 1991 оны 1 дүгээр сарын 4-ний өдөр баталсан БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцсугай. 2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

ГУРАВ. ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ҮР НӨЛӨӨГ ТООЦОХ

Шалгах хэрэгслийг дараах байдлаар харуулъя.

№	Шалгуур үзүүлэлт	Үр нөлөөг үнэлэх хэсэг	Тохирох шалгах хэрэгсэл
1	Зорилгод хүрэх байдал	Хуулийн төсөл бүхэлдээ	Зорилгод дүн шинжилгээ хийх

Дээрх урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирсон шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төслийн үр нөлөөг дараах байдлаар үнэллээ.

3.1. “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал:

Шалгуур үзүүлэлт	Хуулийн төслийн зүйл, заалт
Зорилгод хүрэх байдал	1 дүгээр зүйл. 1991 оны 1 дүгээр сарын 4-ний өдөр баталсан БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцсугай. 2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

3.2. Практикт хэрэгжих боломжтой байдлыг шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 20, 25, 38 дугаар зүйлд хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийг бие даан хэрэгжүүлэх зарчмыг тогтоосон.

Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 5.2-т “Төр нь нийтийн болон хувийн өмчийн аливаа хэлбэрийг хүлээн зөвшөөрч, өмчлөгчийн эрхийг хуулиар хамгаална”, Арван зургадугаар зүйлийн 16.3-т иргэн нь “хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгө шударгаар олж авах, эзэмших, өмчлөх, өв залгамжлуулах эрхтэй” хэмээн заасан.

Эдгээр заалт нь иргэн, хуулийн этгээд хэн боловч хуулийн дагуу хуулийн этгээд байгуулах буюу өмч эзэмших, өмчөө захиран зарцуулах эрхтэйг баталгаажуулсан.

Гэтэл БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулиар төрийн өмчит эсхүл хувийн өмчит компани эсэхээс үл хамаарч хувийн эрх зүйн хуулийн этгээдэд онцгой дэглэм тогтоох замаар эд хөрөнгийн эрхэд нь хяналт тогтоож, өмч эзэмшигчийн эрх хэрэгжүүлэх нь Үндсэн хуулиар баталгаажсан өмчлөх эрхийн суурь үзэл санаанд үл нийцэж байна.

Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 16.16-д “итгэл үнэмшилтэй байх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх ...” эрхийг баталгаажуулсан. Гэтэл БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн 2.5-д “Засгийн газраас тогтоосон онцгой журмыг хэрэгжүүлэхэд саад учруулсан улс төр, олон нийтийн байгууллагын үйл ажиллагааг тухайн үйлдвэрийн газар, байгууллага дээр түр зогсоож, хяналт тогтоох”

гэж заасан нь Үндсэн хуулиар баталгаажсан иргэний эвлэлдэн нэгдэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхийг хязгаарласан шинжтэй байна.

Уг хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.1-т "...бүх шатны удирдах ажилтныг томилох" эрхийг Засгийн газарт олгосон нь тухайн байгууллагын удирдах ажилтнуудын хөдөлмөрийн эрх зүй, хөдөлмөрийн баталгаанд сөргөөр нөлөөлөх, үндэслэлгүйгээр ажлаас чөлөөлөгдөх, ажилд эгүүлэн тогтоолгохоор шүүхэд хандах эрх хязгаарлагдах нөхцөл үүсгэж байгаа болно.

Энэ нь Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 16.4-т заасан "ажил мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, хөдөлмөрийн аятай нөхцөлөөр хангуулах эрх", мөн Арван долдугаар зүйлийн 17.2-т заасан "хөдөлмөрлөх журамт үүрэг"-ийг биелүүлэхэд хүндрэл учруулахаар байна.

Иргэний хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.3-д "Иргэний хуулиас бусад хууль хоорондоо зөрчилдвөл тухайн асуудлыг илүү нарийвчлан зохицуулсан хуулийн заалтыг, бусад хууль Иргэний хуультай зөрчилдвөл Иргэний хуулийн заалтыг хэрэглэх"-ээр зохицуулсан.

Компанийн тухай хуулийн 3.1-д "компанийн үйл ажиллагаа нь зах зээлийн зарчимд тулгуурлана", 2.1-д "Хуульд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа бүх компани өмчийн хэлбэр, эд хөрөнгийн болон үйлдвэрлэлийн хэмжээ, дотоод зохион байгуулалтаас үл хамааран энэ хуулийг дагаж мөрдөнө." гэж заасан бөгөөд уг хуулийн хүрээнд төрийн зүгээс ийнхүү хязгаарлалт тогтоох нь зүй бус юм.

Хөдөлмөрийн дэглэм, ээлж, цалин хөлсийг өөрчлөх эрхийг Засгийн газарт шилжүүлсэн нь хуульд заасан ажил олгогчийн үүрэг, ажилтны баталгаат эрхийг алдагдуулж байна. Энэ нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 5, 6 дугаар зүйлд заасан "ажилтан ба ажил олгогчийн харилцаа гэрээний үндсэн дээр байна" гэсэн суурь зарчимд нийцэхгүй.

Түүнчлэн нийтлэг баримталдаг хууль тогтоомжийн заалтыг хэрэглэхгүй байхыг зөвшөөрсөн нь онцгой дэглэм хэрэгжиж буй үйлдвэрийн газар, байгууллага төдийгүй тухайн байгууллагад ажиллаж буй иргэд бусад байгууллага, иргэнтэй харьцуулахад ялгаварлан гадуурхагдах, хуулийн өмнө адил тэгш байх боломж алдагдах буюу Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын 2, 7 дугаар зүйлд заасан зарчим алдагдахад хүрч байна.

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль нь Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт, Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пакт, Монгол Улсын Үндсэн хууль, Иргэний хууль, Компанийн тухай хууль, Хөдөлмөрийн тухай хуульд нийцэхгүй байгаа тул уг хуулийг хүчингүй болгох нь зүйтэй юм. Харин онц байдал, дайны байдлын үед аж ахуй нэгжүүдэд тусгай дэглэм тогтоож болох бөгөөд Онц байдлын тухай хуульд үүнийг зохицуулсан байгааг иргэд, аж ахуй нэгжүүдийн эрх ашгийг хөндөхийг нарийвчлах, үр дагаврыг арилгах чиглэлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахаар хамт өргөн мэдүүлсэн болно.

3.3. Ойлгомжтой байдлыг шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан Хуулийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага	
Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн зохицуулалт	Хуулийн төслийн зохицуулалтад үнэлгээ хийсэн байдал
29.1.1. Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалтай уялдсан байх;	Монгол Улсын Үндсэн хууль, олон улсын гэрээ, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалтай уялдсан болно
29.1.2. Тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд хамаарах асуудлыг бүрэн тусгасан байх;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
29.1.3. Тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцааны хүрээнээс хальсан асуудлыг тусгахгүй байх;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
29.1.4. Тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд үл хамаарах хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах буюу хүчингүй болсонд тооцох тухай заалт тусгахгүй байх;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
29.1.5. Зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилгүй байх;	Хоорондоо зөрчилдсөн хэсэг байхгүй байна.
29.1.6. Хэм хэмжээ тогтоогоогүй, тунхагласан шинжтэй буюу нэг удаа хэрэгжүүлэх заалт тусгахгүй байх;	Энэ хуулийн төсөл нь хуулийг хүчингүй болгох тухай хуулийн төсөл тул энэ шаардлагыг хангасан гэж үзнэ.
29.1.7. Бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд эшлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэр болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх;	Энэ хуулийн төсөл нь хуулийг хүчингүй болгох тухай хуулийн төсөл тул энэ шаардлагыг хангасан гэж үзнэ.

29.1.8. Тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаа, хуулийн үйлчлэх хүрээ, эрх зүйн харилцаанд оролцогч хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүрэг, зохицуулалтад удирдлага болгох, харгалзан үзэх нөхцөл байдал, нийтийн эрх зүйн этгээдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээ, тэдгээрийг биелүүлэх журам;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
29.1.9. Шаардлагатай тохиолдолд эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын төрөл, хэмжээ, хуулийн хүчин төгөлдөр болох хугацаа, хууль буцаан хэрэглэх тухай заалт, хуулийг дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт, бусад хуулийн зүйл, заалтыг хүчингүй болсонд тооцох, хасах заалт;	Энэ хуулийн төсөл нь хуулийг хүчингүй болгох тухай хуулийн төсөл тул энэ шаардлагыг хангасан гэж үзнэ.
29.1.10. Шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулсан байх;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
29.1.11. Хуулийн төсөл нь хуулийн зорилго гэсэн зүйлтэй байж болох бөгөөд зорилгод тус хуулиар хангахаар зорьж байгаа иргэний үндсэн эрх, бэхжүүлэх үндсэн зарчим, хүрэх үр дүнг тусгана.	Энэ хуулийн төсөл нь хуулийг хүчингүй болгох тухай хуулийн төсөл тул энэ шаардлагыг хангасан гэж үзнэ.
Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлд заасан Хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлага	
30.1.1. Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог хэрэглэх;	Шаардлагыг хангасан.
30.1.2. Нэг нэр томъёогоор өөр өөр ойлголтыг илэрхийлэхгүй байх;	Шаардлага хангасан.
30.1.3. Үг хэллэгийг монгол хэл бичгийн дүрэмд нийцүүлэн хоёрдмол утгагүй товч, тодорхой, ойлгоход хялбараар бичих;	Хуулийн төсөл ерөнхийдөө шаардлага хангасан.
30.1.4. Хүч оруулсан нэр томъёо хэрэглэхгүй байх;	Шаардлага хангасан.
30.1.5. Жинхэнэ нэрийг ганц тоон дээр хэрэглэх.	Шаардлага хангасан.

3.4. Харилцан уялдааг шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал:

“Хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах” гэсэн шалгах хэрэгслээр хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг судлан, хуулийн төслийн дотоод болон бусад хуультай уялдах уялдаа холбоог сайжруулах юм. Түүнчлэн хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлалд заасан дараах асуудлуудыг тодорхойлох байдлаар хуулийн төслийн харилцан уялдаатай байдлыг үнэллээ.

№	Аргачлалд заасан асуулт	Хуулийн төслийг үнэлсэн байдал
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт нь тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх	Энэ хуулийн төсөл нь хуулийг хүчингүй болгох тухай хуулийн төсөл тул энэ шаардлагыг хангасан гэж үзнэ.
2	Хуулийн төслийн “хууль тогтоомж” гэсэн хэсэгт заасан хуулийн нэр тухайн харилцаанд хамаарах хууль мөн эсэх,	Энэ хуулийн төсөл нь хуулийг хүчингүй болгох тухай хуулийн төсөл тул энэ шаардлагыг хангасан гэж үзнэ.
3	Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томьёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томьёотой нийцэж байгаа эсэх	Энэ хуулийн төсөл нь хуулийг хүчингүй болгох тухай хуулийн төсөл тул энэ шаардлагыг хангасан гэж үзнэ.
4	Хуулийн төслийн зүйл, заалт нь тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
5	Хуулийн төслийн зүйл заалт нь тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
6	Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
7	Хуулийн төсөлд байх шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
8	Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх	Шаардлагад нийцэж байна.

9	Төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх	Энэ хуулийн төсөл нь хуулийг хүчингүй болгох тухай хуулийн төсөл тул энэ шаардлагыг хангасан гэж үзнэ.
10	Татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр хураамж тогтоосон эсэх	Энэ хуулийн төсөл нь хуулийг хүчингүй болгох тухай хуулийн төсөл тул энэ шаардлагыг хангасан гэж үзнэ.
11	Тухайн хуулийн төсөлд тусгасан тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд тусгаж байгаа эсэх	Хуулийн төсөл нь тусгай зөвшөөрөл, аж ахуйн үйл ажиллагаатай холбоотой төсөл биш болно. Иймд шаардлага хангасан байна.
12	Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалтыг тусгасан эсэх	Тусгаагүй тул хамаарахгүй.
13	Хуулийн төслийн зүйл, заалт нь жендерийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх	Шаардлагыг хангасан.
14	Шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэгдсэн заалт тусгагдсан эсэх	Шаардлагыг хангасан. Ийм төрлийн зохицуулалт агуулаагүй болно.
15	Авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэгдсэн заалт тусгагдсан эсэх	Шаардлагыг хангасан.
16	Хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон зохицуулалтыг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх	Хууль зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын зохицуулалт нь тодорхой байгаа болно.

ДӨРӨВ. ҮР ДҮНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ, ЗӨВЛӨМЖ

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг судалж, Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын хавсралтаар баталсан Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлалын дагуу төслийн үр нөлөөний судалгааг хийж гүйцэтгэлээ.

Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Иргэний хууль, Компанийн тухай хууль, Хөдөлмөрийн тухай хууль, Монгол улсын нэгдэн орсон Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт, Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пактуудтай зөрчилдсөн хуулийг хүчингүй болгон шийдвэрлэж байна. Монгол улсад хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй хуулиуд нь хоорондоо зөрчилдөхгүй байх, хийдэл гаргахгүй байх, давхардал, хоёрдмол утга үүсэхгүй байх нөхцөл бүрдэж байна. Үүнээс гадна уг хуулийн төсөл нь хууль дээдлэх зарчмыг Монгол улсын Засгийн газар, төрийн байгууллагууд, өмчийн бүх хэлбэрийн аж ахуйн нэгж байгууллагад хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн чухал ач холбогдолтой юм.

ТАЙЛАН БОЛОВСРУУЛСАН: ӨМГӨӨЛЛИЙН “СҮЛД ЭМ ЖИ ЛЕГАЛ” ХХН

ГҮЙЦЭТГЭХ ЗАХИРАЛ_____Б.ДАШДОРЖ

**БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль
хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төсөл**

Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо

Зардлын төрөл	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгж үнэ /төгрөг/	Нийт үнэ /төгрөг/	Тайлбар
Төрийн байгууллагын зардал	Байгууллага	0	0	0	Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд төрийн байгууллага ямар нэг нэмэлт ажил үүрэг гүйцэтгэхгүй.
Хуулийн этгээдийн зардал	Аж ахуйн нэгж/байгууллага	0	0	0	Хуулийн хүчин төгөлдөр байдлын өөрчлөлтөөс бизнес, байгууллагад нэмэлт зардал гарахгүй.
Иргэний үүсэх зардал	Иргэн	0	0	0	Иргэдэд ямар нэг нэмэлт үйлчилгээг шаардахгүй.
Материаллаг зардал	Тоног төхөөрөмж, бичиг хэрэг	0	0	0	Хууль хэрэгжихэд ямар нэгэн материаллаг зардал гарахгүй.
Бусад зардал	Сургалт, мэдээлэл, хяналт	0	0	0	Хуулийн хүчин төгөлдөр байдлын өөрчлөлтөөс бусад зардал гарахгүй.
Нийт зардал				0	Энэхүү хуулийн төсөл батлагдсанаар нийт зардал гарахгүй.

Тайлбар:

1. Энэ тооцоо нь **Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлал**-ын дагуу боловсруулсан.
2. Хуулийн төсөл батлагдсанаар ямар ч нэмэлт ажил, үйлчилгээ, материаллаг зардал шаардагдахгүй тул бүх баганууд "0" гэж тооцогдсон.

БҮРДҮҮЛБЭР ХЯНАСАН ТАЛААРХ ТАНИЛЦУУЛГА

2025.12.30

д/д	Хуулийн нэр	Хууль санаачлагч	Агуулга	Засгийн газрын санал, дүгнэлт байгаа эсэх
1	БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төсөл	Улсын Их Хурлын гишүүн С.Цэнгүүн	БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль хүчингүй болсонд тооцох	Засгийн газарт 2025.11.03-ны өдрийн 03/12509 дугаар албан бичгээр санал авахаар хүргүүлсэн боловч хариу ирүүлээгүй тул тусгайлан өгөх саналгүй. /Хууль тогтоомжийн тухай 21.12 дахь хэсэг/

Лавлагаа

ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТУХАЙ ХУУЛИАС

ДОЛООДУГААР БҮЛЭГ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТӨСӨЛ ӨРГӨН МЭДҮҮЛЭХ

21 дүгээр зүйл.Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүний санаачилсан хууль тогтоомжийн төсөлд Засгийн газрын санал, дүгнэлтийг авах, Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлэх

21.11.Засгийн газар санал, дүгнэлтээ ажлын 30 өдрийн дотор хууль санаачлагчид хүргүүлнэ. Шаардлагатай тохиолдолд хууль санаачлагчтай тохиролцон түүний бичгээр, эсхүл энэ хуулийн 20.10-т заасан цахим хэлбэрээр өгсөн зөвшөөрлийг үндэслэн уг хугацааг сунгаж болно.

21.12.Засгийн газар энэ хуулийн 21.11-д заасан хугацаанд санал, дүгнэлтээ ирүүлээгүй бол тусгайлан өгөх саналгүй гэж үзнэ.

40 дүгээр зүйл.Хууль тогтоомжийн төслийн бүрдүүлбэр

40.1.Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх хууль тогтоомжийн төсөлд дараах баримт бичгийг хавсаргана:

40.1.1.хууль тогтоомжийн төслийг өргөн мэдүүлэх тухай хууль санаачлагчийн албан бичиг;

40.1.2.хууль тогтоомжийн төслийн үзэл баримтлал, хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг тандан судалсан, эсхүл хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийсэн, хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлсэн, хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийсэн тайлан;

40.1.3.хууль тогтоомжийн төслийн энэ хуулийн 33 дугаар зүйлд заасан шаардлагыг хангасан товч болон дэлгэрэнгүй танилцуулга;

40.1.4.дагалдаж өөрчлөлт оруулах хууль тогтоомжийн төсөл;

40.1.6.олон улсын гэрээ соёрхон батлах тухай хуулийн төсөлд энэ хуулийн 34 дүгээр зүйлд заасан журмын дагуу хянан баталгаажуулсан олон улсын гэрээний монгол хэл дээрх орчуулга;

40.1.7.Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүний өргөн мэдүүлэх хууль тогтоомжийн төслийн тухайд Засгийн газрын санал, дүгнэлт;

40.1.10.энэ хуулийн 40.1.1-40.1.9-д заасан баримт бичгийн цахим хувь;

40.1.11.энэ хуулийн 38.7-д заасан саналын товч.

40.1.12.энэ хуулийн 13.2.6-д заасан судалгааны тайлан;

40.1.13.энэ хуулийн 27¹.1-д заасны дагуу батлах захиргааны хэм хэмжээний актын жагсаалт, 27¹.3-т заасан хугацааны талаарх мэдээлэл.

---oOo---

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

1991 оны 1 дүгээр сарын 4-ний өдөр
Улаанбаатар хот

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ ЭРХ ОЛГОХ ТУХАЙ

Улс орны эдийн засгийн байдлыг тогтворжуулах шаардлагатай шуурхай арга хэмжээг цаг тухайд нь авч хэрэгжүүлж байх, болзошгүй сөрөг үзэгдлээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор Монгол Улсын Бага хурлаас Тогтоох нь;

1. Улсын эдийн засгийн амьдрал, хүн амын үйлчилгээний хэвийн нөхцөлийг хангахад нэн чухал үүрэг бүхий тодорхой үйлдвэрийн газар, байгууллагад шаардлагатай гэж үзвэл нийтлэг баримталдаг хууль тогтоомжийн заалтыг хэрэглэхгүйгээр 6 сар хүртэл хугацаагаар тусад нь онцгой дэглэм тогтоож, харьяалал харгалзахгүйгээр өөрийн шууд хяналтад авч ажиллуулах эрхийг Монгол Улсын Засгийн газарт олгосугай.

2. Онцгой дэглэмээр ажиллах үйлдвэрийн газар, байгууллагын үйл ажиллагааны талаар Засгийн газраас тогтоох эрх зүйн онцгой журам нь Монгол Улсын хууль тогтоомжийн ардчилсан зарчим, Монгол Улсын олон улсын гэрээний үндэслэл, иргэдийн нийтлэг ашиг сонирхолд нийцсэн байхын зэрэгцээгээр дор дурдсан асуудлын хүрээнд байвал зохино:

1/ үйлдвэрийн газар, байгууллагын зохион байгуулалтын бүтэц, үүргийг тогтоох, бүх шатных нь удирдах ажилтныг томилох;

2/ ажлын өдөр, цагийн дэглэм, ээлжийг өөрчлөн тогтоох;

3/ хөдөлмөрийн норм, цалин хөлсийг шинэчлэн тогтоох, өөрчлөх;

4/ үндсэн ба эргэлтийн хөрөнгө, түүний дотор түүхий эд, материалын нийлүүлэлт, зарцуулалт, үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний хадгалалт, хуваарилалт, тээвэрлэлт, борлуулалтад нь тусгай хяналт тогтоох;

5/ Засгийн газраас тогтоосон онцгой журмыг хэрэгжүүлэхэд саад учруулсан улс төр, олон нийтийн байгууллагын үйл ажиллагааг тухайн үйлдвэрийн газар, байгууллага дээр түр зогсоож, хяналт тогтоох;

6/ тухайн үйлдвэрийн газар, байгууллагад хөдөлмөр, үйлдвэрлэл, технологийн сахилгыг чанд сахин биелүүлэхэд чиглэсэн хөдөлмөрийн сахилгын тухайлсан дүрэм, үйлдвэрлэлийн аюул осолгүй ажиллагааны болон олон нийтийн хэв журам сахиулах тусгай журам тогтоож, тэдгээрийг зөрчигчдөд харьяалал харгалзахгүйгээр зохих хариуцлага хүлээлгэх;

7/ онцгой дэглэмтэй үйлдвэрийн газар, байгууллагын хэвийн ажиллагаа алдагдахад хүрвэл хүн хүч, тээврийн хэрэгслийн дайчилгаа явуулах;

8/ онцгой дэглэмтэй үйлдвэрийн газар, байгууллагаас бусадтай байгуулсан гэрээний болзлыг зайлшгүй шаардлагатай тохиолдолд захиалагч /бэлтгэн нийлүүлэгч/-ийн хууль ёсны ашиг сонирхлыг хохироохгүйгээр өөрчлөх буюу гэрээг цуцлуулах;

9/ улсын захиалга, даалгаврыг биелүүлээгүй тохиолдолд тухайн үйлдвэрийн газар, байгууллага, түүний эрх баригчдад хүлээлгэх эдийн засгийн болон захиргааны хариуцлагын арга хэмжээ тогтоож хэрэглэх;

10/ хүн амын хүнсний болон өдөр тутмын хэрэглээний ховор олдоцтой барааг хуваариалах, тээвэрлэх, худалдан борлуулах, хил нэвтрүүлэх тусгай журам тогтоож, тэдгээр барааг дамлан худалдах, шунахай зорилгоор их хэмжээтэй нөөцлөх зэргээр дотоод зах зээлд барааны хомсдлыг зориуд бий болгохтой тэмцэхэд чиглэгдсэн захиргааны урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох болон хариуцлагын арга хэмжээ тогтоон хэрэглэх.

3. Үйлдвэрийн газар, байгууллагад тогтоосон онцгой дэглэм, түүний хэрэгжилтийн явцыг сар бүр Улсын Бага Хурал, олон түмэнд мэдээлж байх, тухайн үйлдвэрийн газар, байгууллагад онцгой дэглэм тогтоосон нөхцөл байдал арилаагүй бол хугацааг нь сунгах тухай саналаа уул хугацаа дуусахаас 10 хоногийн өмнө Монгол Улсын Бага Хуралд оруулж байхыг Монгол Улсын Засгийн газарт даалгасугай. Монгол Улсын Бага Хурал зайлшгүй шаардлагатай гэж үзвэл онцгой дэглэмийг нэг удаа 6 сар хүртэл хугацаагаар сунгаж болно.

/Энэ зүйлийг 1991 оны 10 дугаар сарын 14-ний өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан/

Энэ зүйлийн нэг дэх хэсэгт заасан шалтгаанаар хугацаа сунгах шаардлага Улсын Бага Хурлын чуулганы чөлөө цагт гарвал Монгол Улсын Засгийн газар нь саналаа Улсын Бага Хурлын зохих байнгын хороотой зөвшилцсөний үндсэн дээр дараа чуулганд оруулж батлуулахаар онцгой дэглэмийг 6 сар хүртэл хугацаагаар сунгаж болно.

/Энэ хэсгийг 1991 оны 10 дугаар сарын 14-ний өдрийн хуулиар нэмсэн/

Онцгой дэглэмийн хугацааг энэ хуульд заасан журмаар сунгаагүй буюу түүнийг дуусгавар болгохоос өмнө Монгол Улсын Засгийн газрын шийдвэрээр цуцалсан бол онцгой дэглэмийн хугацааг дуусгавар болсонд тооцно.

/Энэ хэсгийг 1991 оны 10 дугаар сарын 14-ний өдрийн хуулиар нэмсэн/

Онцгой дэглэм дуусгавар болсноос хойш 30 хоногоос доошгүй хугацаа өнгөрсний дараа тухайн үйлдвэрийн газар, байгууллагад дахин онцгой дэглэм тогтоох зайлшгүй шаардлага гарвал Монгол Улсын Засгийн газар энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан журмаар шийдвэрлэнэ.

/Энэ хэсгийг 1991 оны 10 дугаар сарын 14-ний өдрийн хуулиар нэмсэн/

4. Энэ хуулийг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч батламжилсан өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**БНМАУ-ЫН БАГА ХУРЛЫН
ДАРГА**

Р. ГОНЧИГДОРЖ

**БНМАУ-ЫН БАГА ХУРЛЫН
НАРИЙН БИЧГИЙН ДАРГА**

Л. ХАНГАЙ

ХӨДӨЛМӨРИЙН ГАВЬЯАНЫ УЛААН ТУГИЙН ОДОНТ
МОНГОЛЫН ҮНДЭСНИЙ ХУДАЛДАА
АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ТАНХИМ

Улаанбаатар хот, 17011, Хан-Уул дүүрэг, 15-р хороо,
М.Гандигийн гудамж, МҮХАҮТ-ын байр, УБ шуудан -101011001,
Утас: 77277070, Факс: 976-11-324620,
E-mail: chamber@mongolchamber.mn

2025.12.11 № 01/1131
танай 2025.11.19-ны № УИХ-03/13204-Т

Санал хүргүүлэх тухай

Энэ өдрийн амрыг эрье. Таны санаачлан боловсруулж буй “БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төсөл”, холбогдох бичиг баримт бүхий УИХ-03/13204 тоот албан бичгийг 2025 оны 11-р сарын 25-ны өдөр хүлээн авч танилцлаа.

МҮХАҮТ-ын зүгээс хуулийн төслийн үзэл баримтлал, судалгааны хүрээнд БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болгохыг зарчмын хувьд дэмжиж байгаа бөгөөд үүнтэй холбоотойгоор өөрчлөлт орж буй дагалдах хууль болох “Онц байдлын тухай хууль”-д саналаа хавсралтаар хүргүүлж байна.

Хуулийн төсөлд өгсөн саналуудыг судлан үзэж, тусгахыг хүсье.

Хүндэтгэсэн,

ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ҮҮРГИЙН
ТҮР ОРЛОН ГҮЙЦЭТГЭГЧ

Б.ЛХАГВАЖАВ

№	Төсөлд тусгагдсан заалт	Өөрчлөх санал	Үндэслэл
1	“16.2.4. шаардлагатай гэж үзвэл төрийн өмчийн болон төрийн өмч давамгайлсан аж ахуйн нэгж, байгууллагын зохион байгуулалтын бүтэц, үүрэг, хөдөлмөрийн норм, цалин хөлсийг шинэчлэн тогтоох, үйлдвэрлэлийн зориулалт, технологийн горимыг өөрчлөх, онц байдал тогтоосон шийдвэрийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан эрх бүхий албан тушаалтнаас өгсөн үүрэг даалгаврыг зохих ёсоор биелүүлээгүй бүх шатны удирдах ажилтныг онц байдлын хугацаагаар түдгэлзүүлж, орны хүнийг томилох”	“16.2.4. төрийн өмчийн болон төрийн өмч давамгайлсан аж ахуйн нэгж, байгууллагын зохион байгуулалтын бүтэц, үүрэг, хөдөлмөрийн норм, цалин хөлс үйлдвэрлэлийн зориулалт, технологийн горим нь тусгай дэглэмийг хэрэгжүүлэхэд тохиромжгүй, саад болохуйц бол өөрчлөх, онц байдал тогтоосон шийдвэрийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан эрх бүхий албан тушаалтнаас өгсөн үүрэг даалгаврыг биелүүлээгүй бүх шатны удирдах ажилтныг онц байдлын хугацаагаар түдгэлзүүлж, орны хүнийг томилох”	“шаардлагатай гэж үзвэл”, “зохих ёсоор” гэх нэр томъёоноос аль болох зайлсхийхгүй бол эрх бүхий этгээдийн үзэмжээр шийдвэрлэгдэх магадлалыг өндөр болгодог. Хуулийн нэг зорилго нь хэн нэгний дураар аашлах боломжийг хязгаарлахад оршдог тул эрх мэдлээ хэрэгжүүлэх хэмжээ, хязгаар, үндэслэлийг тодорхой байлгах шаардлагатай.
2	“16.2.7. онц байдлын хугацаанд ажилчин, албан хаагчийг нөхөх олговортойгоор илүү цагаар ажиллуулах”	“16.2.7. онц байдлын хугацаанд ажилчин, албан хаагчийг нөхөх олговортойгоор илүү цагаар ажиллуулах ба энэ нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 84.4-т заасан долоо хоногийн ажлын цагийн дээд хязгаарыг 1.5 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй байна.”	Онцгой дэглэмийн хугацаанд ч мөн хөдөлмөрлөх, хөдөлмөрлүүлэх эрхийн харилцаа явагдах тул Хөдөлмөрийн тухай хуульд заасан хэмжээг аль хэр хүрээнд хэтрүүлэх боломжтой гэдгийг тогтоож өгөх шаардлагатай.
№	Хуулийн одоогийн заалт	Өөрчлөх санал	Үндэслэл
1	9.4.Онц байдал тогтоосон нутаг дэвсгэрт байгаа төр, нам, олон нийт, хоршооллын төв, орон нутгийн байгууллага, аж ахуйн нэгж,албан тушаалтан,	“хэлбэрэлтгүй” гэдэг үгийг хасах	МУ-ын Засгийн газрын 2016 оны 1-р сарын 25-ны өдрийн “Аргачлал батлах тухай” 59-р тогтоолын Хавсралт 2-ын 3.1 дэх хэсэгт “...Хуулийн төслийн хэллэгийг

	иргэд онц байдал тогтоосон шийдвэрийг хэрэгжүүлж байгаа төрийн байгууллага, албан тушаалтанд бүх талын дэмжлэг туслалцаа үзүүлж, гаргасан шийдвэр, өгсөн үүрэг даалгаврыг хэлбэрэлтгүй биелүүлэх үүрэгтэй.		яруу, төгс төгөлдөр болгох зорилгоор хүч оруулсан нэр томьёо хэрэглэхээс зайлсхийнэ..." гэж заасан байдаг.
2	10.1.5/онц байдал тогтоосон шийдвэр, түүнийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан Зөвлөл, Засаг даргаас өгсөн үүрэг, даалгаврыг биелүүлээгүй төрийн өмчийн болон төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгж, байгууллагын удирдах албан тушаалтныг огцруулж, орны хүнийг онц байдлын хугацаагаар томилох;	10.1.5/онц байдал тогтоосон шийдвэр, түүнийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан Зөвлөл, Засаг даргаас өгсөн үүрэг, даалгаврыг биелүүлээгүй төрийн өмчийн болон төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгж, байгууллагын удирдах албан тушаалтныг онц байдлын хугацаагаар түдгэлзүүлж , орны хүнийг онц байдлын хугацаагаар томилох;	Хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийн төслийн 2-р зүйлд заасны дагуу хуулийн 16.2.4 дэх хэсэгт орж буй өөрчлөлт нь ижил зорилго, утга бүхий заалтад мөн адил үйлчлэх ёстой. Тухайлбал, 16.2.4-т албан тушаалтныг түдгэлзүүлж байхад хуулийн 10.1.5-т ижил үндэслэлтэй атал албан тушаалтныг огцруулж болохгүй. Огцруулах гэдэг үг нь онц байдлын дараа ч ажлаа хийх боломжгүй болгох утгатай байна.
3	15 дугаар зүйл. Онц байдал үргэлжлэх хугацаанд цаазаар авах ял гүйцэтгэхгүй байх Онц байдал үргэлжлэх хугацаанд үйлдсэн гэмт хэрэгтээ цаазаар авах ял шийтгэгдсэн хүний ялыг онц байдал үргэлжлэх хугацаанд болон онц байдал дуусгавар болсон, онц байдлыг цуцалснаас хойшхи 30 хоногт гүйцэтгэж болохгүй.	Хасах	МУ-д хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Эрүүгийн хуулинд "цаазаар авах" ялын төрөл байхгүй болно.

Хууль санаачлагч нар

УИХ-ын гишүүн
Саруулсайханы ЦЭНГҮҮН

Боловсруулж буй

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

УЛААНБААТАР

2025 ОНЫ 11-Р САРЫН 19 ӨДӨР

БНМАУ-ЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ ЭРХ ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛЬ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ

✓ Дагах

1 дүгээр зүйл. 1991 оны 1 дүгээр сарын 4-ний өдөр баталсан БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

ТӨСЛИЙН ФАЙЛУУД

ӨРГӨН МЭДҮҮЛЭХ -ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

ӨРГӨН МЭДҮҮЛЭХ -ХАМТ ӨРГӨН МЭДҮҮЛСЭН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТӨСӨЛ

ӨРГӨН МЭДҮҮЛЭХ -ТАНИЛЦУ...

Үзэл баримтлал

(05 Үзэл баримтлал.docx)

БНМАУ-ЫН ЗАСГИЙН ГАЗАРТ ЭРХ ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛЬ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ОЛОН НИЙТЭЭР ХЭЛЭЛЦҮҮЛЖ, САНАЛ АВСАН ТАЙЛАН

БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн хэрэгжилтийн хүрээнд хамаарах аж ахуй нэгж, иргэд, мэргэжлийн холбооноос хэлэлцүүлгээр болон албан бичгээр энэ хуулийн төслийн талаарх санал, хүсэлтийг хүлээн авсан. Хэлэлцүүлэгт орсон төрийн өмчит компанийн ажилчдын төлөөлөл, хуульч, судлаач болон мэргэжлийн холбоодын төлөөлөл хуулийн төслийг агуулгын хувьд дэмжсэн.

Тухайлбал,

- Монголын Үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхимаас 2025 оны 12 дугаар сарын 11-ний өдрийн 01/1131 дугаартай албан бичгээр уг хуулийн төслийг дэмжиж буйгаа илэрхийлсэн.
- “БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийн танилцуулга хийх, санал авах” хэлэлцүүлгийг 2025 оны 11 дүгээр сарын 18-ны өдөр Эрдэнэт үйлдвэр ТӨҮГ-ын ажилчдын дунд,
- 2025 оны 11 дүгээр сарын 28-ны өдөр Засгийн газрын тогтоолоор онцгой дэглэм тогтоосон аж ахуй нэгжүүдийн төлөөлөл, тухайн асуудлаар шүүхийн маргаанд оролцсон, Үндсэн хуулийн цэцэд мэдээлэл гаргасан хуульчдын төлөөлөл, хувийн хэвшлийн аж ахуй нэгжийн төлөөлөл, сонирхсон зарим иргэдийн дунд зохион байгуулсан.

Эдгээр хэлэлцүүлгүүдээс гарсан дараах саналуудыг БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгаж, зарим саналыг үзэл баримтлалд өмнө нь тусгагдсан үндэслэлээр оруулаагүй болно.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 6.2 дугаар зүйлд заасан хэлбэрээр хэлэлцүүлэг зохион байгуулахад ирсэн саналуудаас хуулийн Үзэл баримтлалд нэмж тусгасан саналууд:

1. Энэ хууль нь Үндсэн хуулийн зарим зүйл, заалтыг зөрчиж буй талаар хуульчид 2019 оноос Үндсэн хуулийн цэцэд удаа дараалан мэдээлэл гаргахад 1992 оноос өмнөх Үндсэн хуулийг цэц хянахгүй гэх үндэслэлээр буцаагддаг байсан. Үүнтэй холбогдуулан 2020 онд Монгол улсын Үндсэн хуулийн цэцийн тухай хуулийн энэхүү зохицуулалт нь Үндсэн хууль зөрчиж байна гэсэн мэдээлэл гаргаж 2024 онд Үндсэн хуулийн цэцийн их суудлын хуралдаанаар уг асуудлыг үндэслэлтэй гэж үзэж шийдвэрлэсэн. Харин 2023 оны 4-р сарын 20-ний өдрийн Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар Улсын Их Хурлын дарга Г.Занданшатар Засгийн газарт эрх олгох тухай БНМАУ-ын хуулийг хүчингүй болгож, шаардлагатай бол онцгой дэглэм тогтоох журмыг Засгийн газрын түвшинд зохицуулдаг эрх хэмжээ бий болгосон шинэ эрх зүйн зохицуулалтыг батлах тухай горимын санал гаргаж, улмаар санал хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхын саналаар дэмжигдсэн. Гэсэн ч энэ асуудлыг өнөөг хүртэл Улсын Их Хурлаар эцэслэн шийдвэрлээгүй байна. Улсын Их Хурлаас уг шийдвэртэй холбоотой хийгдсэн үйл ажиллагаа тодорхойгүй, дутмаг байгаад тухайн асуудлаар цэцэд мэдээлэл гаргаж байсан оролцогчид шүүмжлэлтэй хандаж байв.
2. 1992 оны БНМАУ-ын Үндсэн хуулиас Монгол Улсын Үндсэн хуулийг бүрнээ дагаж мөрдөхөд шилжих тухай хуульд 1996 онд багтаан БНМАУ-ын хуулиудыг үндсэн хуульд нийцүүлэн шинэчлэх, эрх зүйн үр дагавруудыг арилгах чиглэлийг Улсын бага хуралд өгсөн байдаг. Гэсэн хэдий ч өнөөг хүртэл уг чиглэлийг бүрэн

хэрэгжүүлээгүй. Иймд нэн яаралтайгаар БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болгох шаардлагатайг дурдсан.

3. Бүрэн эрхт төлөөлөгчийн үйл ажиллагааг 6 сарын хугацаагаар сунгах зохицуулалтыг хуульд тусгаж өгсөн. Гэсэн хэдий ч ахин ямар хугацаанд онцгой дэглэм тогтоож болох тухай зохицуулаагүй. Үүнээс үүдэн Засгийн газраас Бүрэн эрхт төлөөлөгчийн үйл ажиллагааг сунгах, ахин онцгой дэглэм тогтоох замаар байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс хэт оролцох хандлага үүсэж, байгууллагын хэвийн тогтвортой ажиллах нөхцөлд саад учруулж буйтай холбоотой тохиолдлуудыг хэлэлцүүлэгт оролцсон төрийн өмчит компанийн ажилчдын төлөөллүүд дурдсан.
4. Мөн онцгой дэглэмийн хүрээнд томилогдсон бүрэн эрхт төлөөлөгч Хөдөлмөрийн тухай хууль, Компанийн тухай хууль, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай гэх мэт Монгол улсад одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хуулиудын үйлчлэлийг зогсоож хөрөнгө хураах, ажлаас чөлөөлөх, шууд худалдан авах үйл ажиллагаа зохион байгуулах гэх мэт дур зоргын шинжтэй үйлдлүүдийг ихээр явуулдаг болохыг оролцогчид илэрхийлж байсан.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 6.2 дугаар зүйлд заасан хэлбэрээр хэлэлцүүлэг зохион байгуулахад ирсэн саналуудаас Үзэл баримтлалд дурдагдсан агуулгатай давхацсан саналууд:

1. БНМАУ-ын Бага хурлын II чуулганы 1991.01.04-ний өдрийн хуралдааны тэмдэглэлийг судлаарай. Түүнд төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжих үед улс орны тээвэр, хүнсний хангамжид нөлөөтэй зарим онцгой ач холбогдолтой аж ахуй нэгжүүдийн үйл ажиллагаа доголдох өмчийг дур зоргоор захиран зарцуулах зэрэг хүндрэл гарч байгаа учраас үүнээс сэргийлэх зорилгоор шилжилтийн хугацаанд энэ хуулийг хэрэглэх тухай Засгийн газар болоод Улсын Бага хурлын гишүүдээс илэрхийлсэн байдаг.
2. Зарим компанид онцгой дэглэм тогтоох нөхцөл үүсч болохыг хэлэлцүүлэгт оролцогчид хүлээн зөвшөөрсөн. Энэхүү нөхцөл байдлыг Онц байдлын тухай хуульд тодорхойлж зохицуулсан байдаг. Гэтэл БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг одоог хүртэл хэрэглэсээр байгаа нь онц байдал үүссэн үед аль хуулийг хэрэглэх нь тодорхойгүй байх эрсдэл үүсгэж байгааг судлаачид онцолсон.
3. Хэлэлцүүлгүүдийн үеэр Засгийн газраас томилогдсон Бүрэн эрхт төлөөлөгч энэхүү хуулийн 2.1 дэх заалтыг үндэслэн үндэслэлгүй, Хөдөлмөрийн хуулийн тодорхой нөхцөлийг хангахгүйгээр ажлаас чөлөөлөх тохиолдлууд гардаг. Энэ нь хүний эрхийн суурь шалгуур үзүүлэлтүүдийг хангадаггүй тухай хуульчид саналаа илэрхийлсэн.

Үзэл баримтлалын хүрээнд оруулах боломжгүй саналууд:

1. Уул уурхайн томоохон аж ахуйн нэгжийн хувьд олборлох болон худалдан борлуулах үйл явцад орон нутгийн удирдлага, Засгийн газрын шийдвэр, компанийн удирдлагын шийдвэр, гаалийн байгуулагаас тавих хяналт зэрэг маш олон байгууллагаас гаргасан ялгаатай журмууд, тэдгээрийн хэрэгжилтийн үр дагавраас хамааран ихээхэн удаашрал үүсдэг. Иймд эдгээр ялгаатай журмуудыг нэгтгэх үүднээс Бүрэн эрхт төлөөлөгч томилох зайлшгүй шаардлагатай байдаг талаар нэг оролцогч саналаа илэрхийлсэн. Гэхдээ энэхүү санал нь Үндсэн хууль болон олон улсын гэрээ, конвенцуудын үзэл баримтлал,

зохицуулалттай нийцэхгүй, зах зээлийн зарчмыг алдагдуулах зэрэг сөрөг үр дагавартай тул үзэл баримтлалын хүрээнд тусгах боломжгүй байлаа.

Тусгайлан өгөх саналгүй гэж үзсэн газрууд:

1. 2025 оны 11 сарын 3-ний өдөр УИХ-03/12509 тоот Хуулийн төсөлд санал авах тухай албан бичгийг Монгол улсын сайд, Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газрын дарга С.Бямбацогтод илгээсэн ба Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.11 дэх хэсэгт зааснаар ажлын 30 хоногт саналаа ирүүлээгүй тул тусгайлан өгөх саналгүй гэж үзсэн.
2. 2025 оны 11 сарын 25-ны өдөр УИХ-03/13494 тоот Хуулийн төсөлд санал авч, хэлэлцүүлэгт оролцуулах тухай албан бичгийг Эрдэнэс Тавантолгой ХК-д явуулахад хуульд заасан хугацаанд санал ирүүлээгүй тул тусгайлан өгөх саналгүй гэж үзсэн.
3. 2025 оны 11 сарын 25-ны өдөр УИХ-03/13495 тоот Хуулийн төсөлд санал авч, хэлэлцүүлэгт оролцуулах тухай албан бичгийг Эрдэнэс Критикал Минералс ТӨҮГ-т явуулахад хуульд заасан хугацаанд санал ирүүлээгүй тул тусгайлан өгөх саналгүй гэж үзсэн.
4. 2025 оны 11 сарын 25-ны өдөр УИХ-03/13496 тоот Хуулийн төсөлд санал авч, хэлэлцүүлэгт оролцуулах тухай албан бичгийг Тавантолгой ХК-д явуулахад хуульд заасан хугацаанд санал ирүүлээгүй тул тусгайлан өгөх саналгүй гэж үзсэн.
5. 2025 оны 11 сарын 25-ны өдөр УИХ-03/13497 тоот Хуулийн төсөлд санал авч, хэлэлцүүлэгт оролцуулах тухай албан бичгийг Тавантолгой Төмөр зам ХХК-д явуулахад хуульд заасан хугацаанд санал ирүүлээгүй тул тусгайлан өгөх саналгүй гэж үзсэн.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 6.4 дүгээр зүйлд зааснаар <https://d.parliament.mn> цахим сайтад хуулийн төслийг хуульд заасан хугацаанд байршуулсан бөгөөд **иргэдээс цахим хэлбэрээр санал ирээгүй болно.**

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 6.1 дүгээр зүйлд заасан хэлбэрээр бичгээр санал авахад Албан бичгээр ирсэн санал:

Монголын Үндэсний Худалдаа Аж Үйлдвэрийн танхимаас 2025 оны 12-р сарын 11-ий өдрийн 01/1131 дугаартай албан бичигт БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийн хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төсөлтөй хамт өргөн мэдүүлсэн Онц байдлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд холбогдох иргэний хөдөлмөрлөх эрхийг хамгаалах болон эрх мэдлийг хэрэгжүүлэх хэмжээ хязгаарыг нарийвчлахтай холбоотой 2 санал ирүүлснийг хуулийн төсөлд нэмж тусгав.

Мөн уг хуулийн төсөлд тусгагдаагүй зарим заалтуудад өөрчлөлт оруулах болон хасах 3 санал ирүүлсэн нь хуулийн төслийн агуулгатай хамааралтай бөгөөд үзэл баримтлалд нийцэж байсан тул хуулийн төсөлд нэмж тусгав.

МҮХАҮТ-ЫН НАРИЙВЧИЛСАН САНАЛ:

№	Төсөлд тусгагдсан заалт	Өөрчлөх санал	Үндэслэл	
1	"16.2.4. шаардлагатай гэж үзвэл төрийн өмчийн болон төрийн өмч давамгайлсан аж	"16.2.4. төрийн өмчийн болон төрийн өмч давамгайлсан аж	"шаардлагатай гэж үзвэл", "зохих ёсоор" гэх нэр	Саналыг тусгасан.

	ахуйн нэгж, байгууллагын зохион байгуулалтын бүтэц, үүрэг, хөдөлмөрийн норм, цалин хөлсийг шинэчлэн тогтоох, үйлдвэрлэлийн зориулалт, технологийн горимыг өөрчлөх, онц байдал тогтоосон шийдвэрийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан эрх бүхий албан тушаалтнаас өгсөн үүрэг даалгаврыг зохих ёсоор биелүүлээгүй бүх шатны удирдах ажилтныг онц байдлын хугацаагаар түдгэлзүүлж, орны хүнийг томилох"	ахуйн нэгж, байгууллагын зохион байгуулалтын бүтэц, үүрэг, хөдөлмөрийн норм, цалин хөлс үйлдвэрлэлийн зориулалт, технологийн горим нь тусгай дэглэмийг хэрэгжүүлэхэд тохиромжгүй, саад болохуйц бол өөрчлөх, онц байдал тогтоосон шийдвэрийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан эрх бүхий албан тушаалтнаас өгсөн үүрэг даалгаврыг биелүүлээгүй бүх шатны удирдах ажилтныг онц байдлын хугацаагаар түдгэлзүүлж, орны хүнийг томилох"	томьёоноос аль болох зайлсхийхгүй бол эрх бүхий этгээдийн үзэмжээр шийдвэрлэгдэх магадлалыг өндөр болгодог. Хуулийн нэг зорилго нь хэн нэгний дураар аашлах боломжийг хязгаарлахад оршдог тул эрх мэдлээ хэрэгжүүлэх хэмжээ, хязгаар, үндэслэлийг тодорхой байлгах шаардлагатай.	
2	"16.2.7. онц байдлын хугацаанд ажилчин, албан хаагчийг нөхөх олговортойгоор илүү цагаар ажиллуулах"	"16.2.7. онц байдлын хугацаанд ажилчин, албан хаагчийг нөхөх олговортойгоор илүү цагаар ажиллуулах ба энэ нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 84.4-т заасан долоо хоногийн ажлын цагийн дээд хязгаарыг 1.5 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй байна."	Онцгой дэглэмийн хугацаанд ч мөн хөдөлмөрлөх, хөдөлмөрлүүлэх эрхийн харилцаа явагдах тул Хөдөлмөрийн тухай хуульд заасан хэмжээг аль хэр хүрээнд хэтрүүлэх боломжтой гэдгийг тогтоож өгөх шаардлагатай.	Саналыг тусгасан.

№	Хуулийн одоогийн заалт	Өөрчлөх санал	Үндэслэл	
1	9.4. Онц байдал тогтоосон нутаг дэвсгэрт байгаа төр, нам, олон нийт, хоршооллын төв, орон нутгийн байгууллага, аж ахуйн нэгж, албан тушаалтан, иргэд онц байдал тогтоосон шийдвэрийг хэрэгжүүлж байгаа төрийн байгууллага, албан тушаалтанд бүх талын дэмжлэг тусалцаа үзүүлж, гаргасан шийдвэр, өгсөн үүрэг даалгаврыг хэлбэрэлтгүй биелүүлэх үүрэгтэй.	"хэлбэрэлтгүй" гэдэг үгийг хасах	МУ-ын Засгийн газрын 2016 оны 1-р сарын 25-ны өдрийн "Аргачлал батлах тухай" 59-р тогтоолын Хавсралт 2-ын 3.1 дэх хэсэгт ... Хуулийн төслийн хэллэгийг яруу, төгс төгөлдөр болгох зорилгоор хүч оруулсан нэр томъёо хэрэглэхээс зайлсхийнэ..." гэж заасан байдаг.	Саналыг тусгасан.
2	10.1.5/онц байдал тогтоосон шийдвэр, түүнийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан Зөвлөл, Засаг даргаас өгсөн үүрэг, даалгаврыг биелүүлээгүй төрийн өмчийн болон төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгж, байгууллагын удирдах албан тушаалтныг огцруулж, орны хүнийг онц байдлын хугацаагаар томилох;	10.1.5/онц байдал тогтоосон шийдвэр, түүнийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан Зөвлөл, Засаг даргаас өгсөн үүрэг, даалгаврыг биелүүлээгүй төрийн өмчийн болон төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгж, байгууллагын удирдах албан тушаалтныг онц байдлын хугацаагаар түдгэлзүүлж , орны хүнийг онц байдлын хугацаагаар томилох;	Хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийн төслийн 2-р зүйлд заасны дагуу хуулийн 16.2.4 дэх хэсэгт орж буй өөрчлөлт нь ижил зорилго, утга бүхий заалтад мөн адил үйлчлэх ёстой. Тухайлбал, 16.2.4-т албан тушаалтныг түдгэлзүүлж байхад хуулийн 10.1.5-т ижил үндэслэлтэй атал албан тушаалтныг огцруулж болохгүй. Огцруулах гэдэг үг нь онц байдлын дараа ч ажлаа хийх боломжгүй	Саналыг тусгасан.

			болгох утгатай байна.	
	15 дугаар зүйл. Онц байдал үргэлжлэх хугацаанд цаазаар авах ял гүйцэтгэхгүй байх Онц байдал үргэлжлэх хугацаанд үйлдсэн гэмт хэрэгтээ цаазаар авах ял шийтгэгдсэн хүний ялыг онц байдал үргэлжлэх хугацаанд болон онц байдал дуусгавар болсон, онц байдлыг цуцалснаас хойшхи 30 хоногт гүйцэтгэж болохгүй.	Хасах	МУ-д хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Эрүүгийн хуулинд “цаазаар авах” ялын төрөл байхгүй болно.	Саналыг тусгасан.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Саруулсайханы ЦЭНГҮҮН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д. Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-66, Факс: 32-70-16
E-mail: tsenguun@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2025. 11. 03 № ЧУТ-03/12509
танай _____-ны № _____-т

МОНГОЛ УЛСЫН САЙД, ЗАСГИЙН
ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗРЫН
ДАРГА С.БЯМБАЦОГТ ТАНАА

Хуулийн төсөлд санал авах тухай

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх хэсэгт заасан Улсын Их Хурлын гишүүний "хууль тогтоомжийн төсөл санаачлах" бүрэн эрхийн хүрээнд БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг санаачлан боловсрууллаа.

Иймд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт заасны дагуу хууль тогтоомжийн төслөө түүний үзэл баримтлал, танилцуулга, хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судалсан, хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийсэн тайлангийн хамт санал, дүгнэлт авахаар Засгийн газарт хүргүүлж байна.

Хуулийн холбогдох хэсэгт заасны дагуу яамдаас санал авч Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлж санал, дүгнэлт өгнө үү.

Санал дүгнэлтээ Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.11 дэх хэсэгт зааснаар ажлын 30 өдрийн дотор ирүүлэхийг хүсье.

Хавсралт 53 хуудастай.

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

С.ЦЭНГҮҮН

2025000208

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Саруулсайханы ЦЭНГҮҮН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-66, Факс: 32-70-16
E-mail: tsenguun@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2025.11.19 № 318-03/15204
танай _____-ны № _____-т

МОНГОЛЫН ҮНДЭСНИЙ
ХУДАЛДАА АЖ
ҮЙЛДВЭРИЙН ТАНХИМЫН
ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ҮҮРГИЙГ
ТҮР ОРЛОН ГҮЙЦЭТГЭГЧ
Б.ЛХАГВАЖАВ ТАНАА

Хамтран ажиллах тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1 дэх хэсэгт "Хууль санаачлагч хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах ажлыг дараах үе шаттайгаар зохион байгуулна" гэж заасны дагуу 8.1.6 дахь хэсэгт "хууль тогтоомжийн төсөлд холбогдох ... төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн ... байгууллагын саналыг авах" шаардлагатай байдаг.

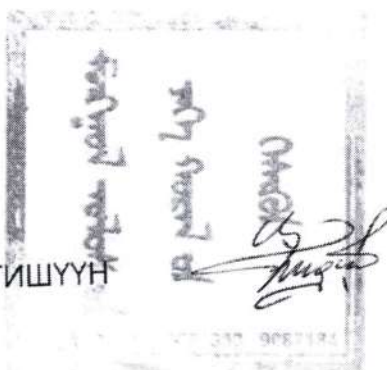
Үүнтэй холбогдуулан "улс орны эдийн засгийн хөгжилд тус дэмжлэг үзүүлэх, аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэх таатай нөхцөл бүрдүүлэх, аж ахуйн нэгж, байгууллагуудаас гадаад, дотоодын байгууллагатай худалдаа-эдийн засаг, шинжлэх ухаан, техникийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, өөрийн орны бараа, бүтээгдэхүүнийг экспортод гаргахад дэмжлэг үзүүлэх" зорилт бүхий танай байгууллагаас дараах асуудлаар хамтран ажиллахыг хүсье. Үүнд:

1. "Эдийн засаг дахь хувийн хэвшлийн оролцоог нэмэгдүүлэх, бизнес эрхлэх орчныг сайжруулах"-д чиглэсэн энэхүү хуулийн төсөлд байгууллагынхаа саналыг ирүүлэх;
2. Танай байгууллагын гишүүнчлэлд багтдаг, Засгийн газраас онцгой дэглэм тогтоож байсан аж ахуйн нэгжүүд болон бусад холбогдох аж ахуйн нэгжүүдийн оролцоог хангах;
3. Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 38.6.2-т заасны дагуу хуулийн төслийн талаарх уулзалт, хэлэлцүүлгийг зохион байгуулахад шаардлагатай танхим, зохион байгуулалтаар хангаж хамтран ажиллах.

Дээрх үйл ажиллагааг хамтран зохион байгуулснаар хувийн хэвшлийн оролцоо, байр суурийг бодитой тусган, хууль тогтоомжийн чанар, үр нөлөөг дээшлүүлэх ач холбогдолтой гэж үзэж байна.

Хавсралт 66 хуудастай.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

С.ЦЭНГҮҮН

2025000224

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Саруулсайханы ЦЭНГҮҮН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-66, Факс: 32-70-16
E-mail: tsenguun@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2025.11.25 № УИХ-03/13494
танай _____-ны № _____-т

ТАВАНТОЛГОЙ ТӨМӨР ЗАМ
ХХК-ИЙН ГҮЙЦЭТГЭХ ЗАХИРЛЫН
ҮҮРГИЙГ ТҮР ОРЛОН ГҮЙЦЭТГЭГЧ
Х.ПҮРЭВЖАРГАЛ ТАНАА

Хуулийн төсөлд санал авч,
хэлэлцүүлэгт оролцуулах тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.5 дахь хэсэгт “эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөх иргэн, хуулийн этгээдийн төлөөлөл, олон нийтээр хууль тогтоомжийн төслийг хэлэлцүүлж, санал авах” хэмээн заасны дагуу хуулийн төсөлд санал авахаар хүргүүлж байна. Хуульд заасан хугацаанд саналаа ирүүлнэ үү.

Мөн Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 38.6.2 дахь хэсэгт заасан хуулийн төслийн талаарх уулзалт, хэлэлцүүлгийг Монголын Үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхимтай хамтран иргэд, аж ахуй нэгжүүдийн дунд зохион байгуулах тул төлөөллөө оролцуулж хамтран ажиллана уу.

Уулзалтын хөтөлбөрийг хавсаргав.

Доорх холбоосоор нэвтэрч хуулийн төсөл, хуулийн төслийн бүрдэлтэй танилцах боломжтой.

Хавсралт ..1 хуудастай.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

С.ЦЭНГҮҮН

2025000244

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Саруулсайханы ЦЭНГҮҮН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-66, Факс: 32-70-16
E-mail: tsenguun@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2025.11.25 № 411-03/13496
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөлд санал авч,
хэлэлцүүлэгт оролцуулах тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.5 дахь хэсэгт "эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөх иргэн, хуулийн этгээдийн төлөөлөл, олон нийтээр хууль тогтоомжийн төслийг хэлэлцүүлж, санал авах" хэмээн заасны дагуу хуулийн төсөлд санал авахаар хүргүүлж байна. Хуульд заасан хугацаанд саналаа ирүүлнэ үү.

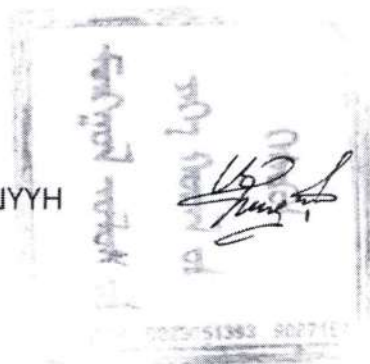
Мөн Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 38.6.2 дахь хэсэгт заасан хуулийн төслийн талаарх уулзалт, хэлэлцүүлгийг Монголын Үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхимтай хамтран иргэд, аж ахуй нэгжүүдийн дунд зохион байгуулах тул төлөөллөө оролцуулж хамтран ажиллана уу.

Уулзалтын хөтөлбөрийг хавсаргав.

Доорх холбоосоор нэвтэрч хуулийн төсөл, хуулийн төслийн бүрдэлтэй танилцах боломжтой.

Хавсралт 1. хуудастай.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

С.ЦЭНГҮҮН

2025000242

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Саруулсайханы ЦЭНГҮҮН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-66, Факс: 32-70-16
E-mail: tsenguun@parliament.mn
<http://www.parliament.mn>

ЭРДЭНЭС КРИТИКАЛ МИНЕРАЛС
ТӨҮГ-ЫН ЗАХИРАЛ
Д.ТОГТОХСҮРЭН ТАНАА

2025.11.25 № 402-03/13495
танай -ны № -т

Хуулийн төсөлд санал авч,
хэлэлцүүлэгт оролцуулах тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд БНМАУ-ын Засгийн газарт эрх олгох тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.5 дахь хэсэгт "эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөх иргэн, хуулийн этгээдийн төлөөлөл, олон нийтээр хууль тогтоомжийн төслийг хэлэлцүүлж, санал авах" хэмээн заасны дагуу хуулийн төсөлд санал авахаар хүргүүлж байна. Хуульд заасан хугацаанд саналаа ирүүлнэ үү.

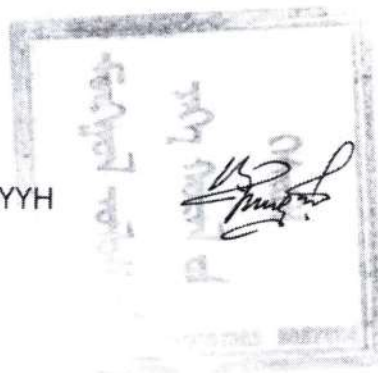
Мөн Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 38.6.2 дахь хэсэгт заасан хуулийн төслийн талаарх уулзалт, хэлэлцүүлгийг Монголын Үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхимтай хамтран иргэд, аж ахуй нэгжүүдийн дунд зохион байгуулах тул төлөөллөө оролцуулж хамтран ажиллана уу.

Уулзалтын хөтөлбөрийг хавсаргав.

Доорх холбоосоор нэвтэрч хуулийн төсөл, хуулийн төслийн бүрдэлтэй танилцах боломжтой.

Хавсралт ... хуудастай.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

С.ЦЭНГҮҮН

2025000240